GO® REISIAJAKIRI

6/2018

GO REISIAJAKIRI ILMUB 6 KORDA AASTAS, ALATES 2005. AASTA TALVEST.

3.70 EUROT

Peeter Vähi

ÜLLATUSED VENEMAAL

JÕULUD LÕUNA-AMEERIKA MOODI

EBAMAINE TALVE-MATK ISLANDILE

EKSPEDITSIOON KADUNUD LINNA

NÕUANDED: **KUIDAS VÄLTIDA MÜRGISTUSI MERELOOMADEGA?** ■ MIS ON MINISEIKLUS? BULGAARIA: PARIM MATKAMISEKS ■ **500 EREDAIMAT MAITSEELAMUST**

9 771736 314013

ALUSKIHT ON KÕIGE ALUS. AASTARINGSELT.

ACLIMA SPORDIPESU:

- 100% naturaalne meriinovill
- hoiab iga ilmaga kehatemperatuuri
- juhib niiskuse kehast eemale
- on pehme ja mõnus, ei torgi
- ei lõhna ebameeldivalt
- hoiab sooja ka märjana

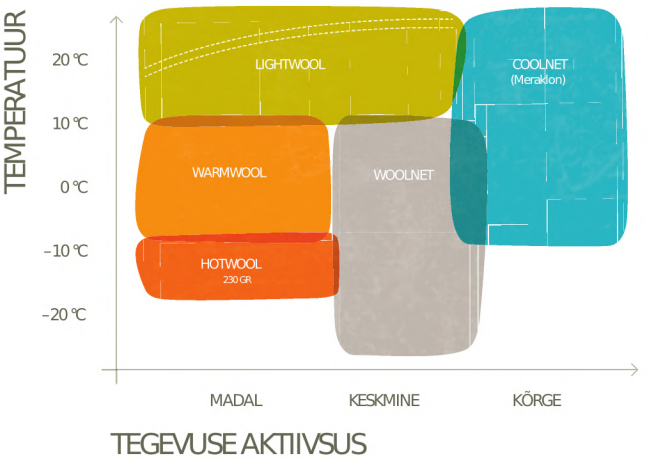

LIGHTWOOL

WARMWOOL

HOTWOOL

WOOLNET / COOLNET (Meraklon)

MATKaSPORT
www.matkasport.ee

Tooted on saadaval MATKaSPORT kauplustes.
matkasport.ee

ACLIMA

GO Reisiajakiri
Tel 631 0000
e-post: reisiajakiri@go.ee
Toompuiestee 37, 10133 Tallinn
reisikirjad.gotravel.ee

Tellimine
internetist:
reisikirjad.gotravel.ee/tellimine
e-postilt: tellimine@go.ee või
postkontorites üle Eesti

Reklaam
Nordicom
+372 5666 7770
reklaam@nordicom.ee

Toimetus

Peatoimetaja:
Tiit Pruuli, pruuli@go.ee

Tegevtoimetaja:
Stina Eilsen, stina@go.ee

Kolleegium:
Tiit Riisalo
Kristjan-Erik Suurväli
Villu Zirnask

Keeletoimetaja: **Killu Mei**
Kujundaja: **Timo Tamm**
Kaardid: **Regio**
Trükk: **Uniprint**

Väljaandja
OÜ Matkaajakiri
Toompuiestee 37, 10133 Tallinn

Go Reisiajakiri ilmub 6 korda aastas.

Go Reisiajakiri on autorikaitse objekt.
Toimetus ei vastuta reklaamide sisu ja keelekasutuse eest.

Järgmine ajakiri ilmub veebruaris 2019.

KAANEFOTO: PEETER VÄHI

Autor Hoorni neeme juures 2018.

Kiri Uku Randmaale Hoorni neeme juurde

Hommikut, hea Uku. On pühapäev, 2. detsember 2018. Esimene advent. Meil põleb aknal advendiküünal, teeme lastega pannkooke. Maja on soe, tütre valge kass lööb mõnuga nurru, ehitasime pojaga just uhke legolaeva ja panime sellele nimeks One and All, lapselaps tatsab mööda tuba ja püüab elu esimesi lauseid moodustada. Viisin prügikoti välja, õues on külm ja niiske, tulin joostes ruttu tuppa tagasi.

Sina oled üksi oma pisikese, 36-jalase purjekaga merel. Kaugel merel, kus just üks raju torm Sust üle käis. Oled *non-stop* ümbermaailmareisil, et meenutada poole sajandi tagust regatti ja austada Sir Robin Knox-Johnstoni, kes toonase võidusõidu ainsana lõpetas. Oled seal, et näidata, milliste oskuste ja tahtega on maailma parimad avamerepurjetajad.

Igal pühapäeval löön oma telefonis lahti Golden Globe Race'i äpi ja vaatan, kus Sa oled. Näen, et täna on Sind regati FB lehel juba tervitanud Maibi, Kalev, Janno ning veel kümned ja kümned Su sõbrad ja austajad. Oled selle ränga võistluse kolmandal positsioonil. Ülikõva! Me siin teadsime ammu, Su esimese pallitiiru aegu, et oled kõva kutt, aga nüüd teab kogu maailm, milline on Eesti purjetamine, kui seal on sellised mehed nagu Sina, Uku.

Ümber maailma purjetamine nõuab palju oskusi, üksi ümber maailma purjetamine nõuab oskustele lisaks raudset tahtejõudu ja närvikava, üksinda ilma tänapäevaste navigatsioonivahenditeta võidu peale ümber maailma purjetamine on midagi sellist, millest mina, ka ju mõndagi näinud mees ja suur unistaja, ei julgeks mõeldagi.

Sul on Hoornini jäänud veidi üle 2000 miili, kindlasti rohkem kui paar nädalat rühkimist. Kui ilm jälle päris hulluks ei lähe, peaksid jõuluks Hoorni ära võtma. No ja siis laevanina kohe üles põhja poole, veel umbes 6000 miilikest, ning oledki finišis ja siis kohe kodus. Kui lihtsalt see kõik siin paberil kõlab. Seal all, lõunameres, on ilm kogu aeg hull, tihti ka päris pöörane. Kui ma viimati Drake'i väinas olin – suure kruiisilaevaga sel korral –, siis ütles venelasest kapten, et tal pole Odessas oma kolleegidele mõtet seletadagi, milliseid laineid ja tsükloneid ta siin saanud on. Kolleegid ei usuks ja peaksid teda lihtsalt peast põrunuks.

Sa tunned maailmamerd, et Sa ei karda tormi, et Sa pole mingi merehulgus, kes suvalises sadamas endale õdusa peaaluse ehitab. Oi, ma ootan, et kui Sa oma laste ja pere juures oled pannkoogid ära teinud, siis tuled ja räägid meile, oma meresõpradele, mõnusa muhedusega sellest kõigest, mida teel nägid ja läbi elasid.

Seniks rahulikku advendiaega Sulle, hea Uku!

Parimate soovidega
Tiit

PS. Lähen järgmisel nädalal Käsmu kaptenite külla ja panen selle kirja Sulle pudelipostiga teele.

10

Ekspeditsioon Siberisse ja Mongooliasse

Peeter Vähi räägib Tiit Pruulile kaks ja pool kuud väldanud autoreisist, erilistest kohtumistest väikerahvastega ning sellest, mis teda seekord tõeliselt üllatas.

26

Unikaalsed salvestised maailma eri paigust

Eksklusiivne intervjuu austraallasest helivõluriga.

34

1 aasta, 2 kontinenti, 4 riiki

Eesti-Jaapani segapere kirev elu.

Sisukord:

6 Kroonika

8 Matkavarustus

10 Peeter Vähi – tagasi Venemaal
Tiit Pruuli

20 Miniseiklusega igapäevarutiinist välja
Randel Kreitsberg

26 Rene Satsi supijutud. Helivõlur Greg Simmons
Rene Satsi

34 1 aasta, 2 kontinenti, 4 riiki
Kristel Nõlvak

42 Jõulukaart Colombiast
Malle Koido

46 Taironade kadunud maailma otsimas
Kristjan Jekimov

56 Ring ümber talvise Islandi
Vahur Mäe

66 Bulgaariasse matkama
Edith Soosaar

72 Kaarel Maide – suuri purjelaevu tüürides
Tiit Pruuli

76 *Te Puia o Whakaari* ehk dramaatiline vulkaan
Peeter Kuus

84 Piinad paradiisis
Kristel Liis Põdder

88 Raamatututvustused

90 Seltskond

KROONIKA

Ingrid Kuligina.

Andras Kaasik.

Valiti aasta matkaja ja matkategelane

Aasta matkaja tiitli võitis alpinist Andras Kaasik ja aasta matkategelane on Eesti Matkaliidu president Ingrid Kuligina.

Harjumaal Paunküla Heaolukeskuses toimunud matkajate ja matkajuhtide kokkutulekul valiti aasta matkajaks alpinist Andras Kaasik, kes jõudis esimese eestlasena maailma kõrguselt teise mäe, K2 (8611 m) tippu. Aasta matkategelase tiitli sai Eesti Matkaliidu president Ingrid Kuligina.

Aasta matkaja Andras Kaasiku saavutuse teeb erakordseks see, et K2 on lisaks kõrgusele ka väga äkiline ja laviiniohtlik mägi. K2 tippu on jõudnud kümneid kordi vähem inimesi kui teiste kaheksatuhandeliste mägede otsa. Selle mäe vallutamiseks peab olema tugev nii füüsiliselt kui ka psühholoogiliselt.

Aasta matkategelane Ingrid Kuligina taaselustas sel aastal mitu matkajate ja matkamisega seotud ettevõtmist. Tema eestvedamisel korraldati Eesti meistrivõistlused mägironimises, jalgsimatkatehnikas nii täiskasvanutele kui ka noortele ning esimest korda korraldati Eesti meistrivõistlused täiskasvanutele ka jalgrattamatkatehnikas.

Harjumaal Paunküla Heaolukeskuses toimunud matkajate ja matkajuhtide kokkutulek oli järjekorras juba 51. Kokkutulekul osales üle 100 matkajuhi ja matkaja.

GO Reisiajakiri ■

Valime Andras Kaasiku aasta sportlaseks!

Eesti Matkaliit esitas tiitli „Aasta sportlane 2018" aukohale mägironija Andras Kaasiku.

Esimest korda Eestis esitatakse auväärsele tiitlile matkasportlane, seni on see au kuulunud vaid olümpiaaladele.

Eesti Matkaliit kutsub kõiki matkajaid hääletama Andras Kaasiku poolt, et matkasporti veelgi enam väärtustada. Hääletada saab Eesti Olümpiakomitee kodulehel **aastasportlane.eok.ee**.

GO Reisiajakiri ■

Tulekul Tourest 2019

Aeg on kalendrisse märkida 2019 aasta Touresti toimumisaeg! Rahvusvaheline turismimess Tourest 2019 toimub 8.–10. veebruaril Eesti Näituste messikeskuses (Pirita tee 28, Tallinn).

Lisaks väga headele reisiteemalistele pakkumistele saavad osalejad kuulda maailma eri otstest kaasa toodud reisimuljeid ja palju muud põnevat.

Lisainfo: www.tourest.eu

GO Reisiajakiri ■

Tutvu tingimustega **www.salva.ee** või küsi lisa meie spetsialistilt.

TOOTE-UUDISED

TOOTED ON SAADAVAL KAUPLUSTES **MATKASPORT.**

Icebug Walkabout Michelin Wic GTX

Poolkõrged GORE-TEX® saapad hoiavad jalad kuivad ning sobivad sügiseks, talveks ja kevadeks. Koostöös väga tuntud rehvitootjaga Michelin on välja töötatud välistald, mis on justkui naastudeta rehv sinu jalge all. See pakub maailma parimat naastudeta haarduvust!

Suunto 9 Baro titanium

Titaanist korpuse välisrõngaga stiilne ja vastupidav GPS-kell igapäevaseks kasutamiseks, lisaks nutikas akusüsteem, mis mõõdab randmelt pulssi. Sobib suurepäraselt ultrajooksudeks ja seikluslikuks multispordiks.

GoPro HERO7 Black

Ülisujuv video stabiliseerimine. Saavuta gimbaliga tehtud videote kvaliteet ilma gimbalita! HERO7 Black ennustab ette liikumist ja korrigeerib kaadrit nii, et saavutaksid pööraselt sujuva video.

OAC Carbon Tour EVO II uisud

Ülikerged matkauisud kiireks ja lõbusaks sõiduks. Kasutamiseks koos murdmaasideme ja suusasaabastega.

Ferrino Nevada Special

Vaatamata oma väikestele mõõtmetele, mis tagab suurepärase liikumismugavuse käimisel, on need räätsad ka puuderlumes väga heade pinnal püsimise omadustega.

Leatherman WAVE® +

Uus versioon populaarsest Wave'i multitööriistast, millel on nüüd asendatavad lõiketerad traadile.

Vaude Zanskar IV

Stiilse välimusega soe ja ilmastikukindel mantel tänapäevasele liikuva elustiiliga naisele.

Mantel on valmistatud loodussõbralikest materjalidest ning soojustatud Primaloft® Silveri täidisega, et talvel keha paremini soojas hoida. Primaloft® Silver Insulation Natural Blend on pehme soojustusmaterjal, mis koosneb 70% Ultra-fine Primaloft®-i kiududest ja 30% Kapokist (taimne kiud, millele on omane kerge kaal, soojus ja vetthülgavus). Mantel on hea veekindlusega (10 000 mm) ning kaitseb tuule eest. Pehme kõrge krae hoiab kaela soojas, lükrast kätised ei lase tuulel varrukast sisse puhuda.

GoPro

Seiklusteks.
Kolm kanget.

HERO7 White

Kingituseks Shorty käsistatiiv
(väärtus 39.99)

HERO7 Black

Kingituseks 3-way kinnitus
(väärtus 69.99)

HERO7 Silver

Soodushinnaga 249.-
(tavahind 329.-)

PhotoPoint

photopoint.ee/seikle

GoPro seikluskaamerate eripakkumised
Photopointis kuni detsembri lõpuni,

Peeter Vähi – tagasi Venemaal

TEKST: **TIIT PRUULI** FOTOD: **PEETER VÄHI**

Ononi jõe org. Tšingis-khaani arvatav sünni- ja matmispaik.

Irkutski oblast. Sild, kas pead Land Cruiserile vastu?

Peeter Vähi ja **Tiina Jokinen** tegid sel suvel koos kaaslastega kahe ja poole kuise autoreisi Siberis ja Mongoolias. Sõideti kahe Toyota Land Cruiseriga, läbiti 17 641 kilomeetrit. Nende varasematest reisidest on valminud telesaated ning ka raamatud „Siiditeel" ja „Ring ümber Aafrika". Tiit Pruuli uuris täpsemalt tänavuse reisi kohta.

Peeter, mitmes suur autoreis see teil Tiinaga nüüd oligi?

Kui mitte võtta arvesse veerevate eestlaste reisi, mis oli sinu ja Raido Rüütli korraldatud (Rolling Estonians – *toim*), siis oli see neljas reis: Siiditee, Arktika-Antarktika läbi Ameerikate, ring ümber Aafrika ja nüüd siis neljas.

Miks seekord just Venemaa? Miks mitte näiteks Austraalia?

Ka Austraalia käis meie peast korra läbi...

Kas tundus liiga lihtne?

Jah, mõnes mõttes tõepoolest liiga lihtne. Kuna meie ekspeditsioonid toimuvad koostöös teleproduktsioonifirmaga Osakond ja suunaga ETV ekraanile, siis tundus, et pärast Aafrikat, mis oli väga riskantne ja paljude ohtudega seotud, oleks Austraalia liiga „lust ja lillepidu". Kui püstitada teemade ring Venemaa *versus* Austraalia, siis kõik meie idanaabriga seonduv on tänases maailmas igatahes aktuaalsem ning seega märksa enam tähelepanu keskpunktis.

Teiseks, kõik senised reisid olid suurel määral minek eksootikajahile. Näeme, kuidas lõvi pistab antiloobi nahka või kuidas Aafrikas tantsivad katmata ihuliikmetega mehed-naised. Või kuidas süüakse konni ja rotte – kohe tahaks haarata fotokaamera, see erineb sedavõrd meie igapäevaelust. Ent rännak Venemaale tundus mu jaoks justkui minek teisele ringile, isegi mitte teisele, vaid kolmandale või neljandale – seal on varem ju mitmeid kordi käidud. Venemaal puudub meil ka keelebarjäär. Seetõttu oligi plaan reisida kohta, kuhu saaks minna süvitsi.

Ühesõnaga – sul oli varasem isiklik kogemus?

Jah, kuna olen neis paigus varem käinud, tekivad huvitavad võrdlusmomendid. Tõsi, valdavalt olen seal käinud veel nõukaajal, 1980ndatel. Aga see annabki võimaluse hinnata toimunud muutusi ajas.

Kuidas Venemaa läbi aastakümnete sinu silme läbi muutunud on? Oskad sa seda dünaamikat sõnastada?

Need arvamused on subjektiivsed ega pretendeeri lõplikule tõele. Jagaksin selle teema mitmesse gruppi. Esiteks põlisrahvaste kultuurilised ja identiteedimuutused, teiseks linnade areng või taandareng, kolmandaks elustiili ja suhtumiste muutused.

Alustame näiteks linnadest.

Järgnevalt öeldu ei pruugi paljude lugejate ootustega kokku langeda. Sageli arvatakse meil, et Venemaal on tohutud kontrastid, et Moskva ja Peterburi on läikima löödud metropolid, aga need kauged provintsid ja ääremaad... Kindlasti see mõneti nii on, aga kaugeltki mitte sel määral, nagu me mõnikord usume. Kaug-Ida ja Siberi suurlinnad Habarovsk, Irkutsk, Krasnojarsk, Tšita, Vladivostok – need on rahvusvahelised metropolid ja uskumatult palju positiivses suunas muutunud neist aegadest, millest neid mäletan. Vaadates Vladivostoki uusi sildu – Kuldne ja Vene sild –, siis San Francisco kuulus Kuldvärava sild jääb nende varju. Lisaks uusrikastele on Venemaal tekkinud suhteliselt jõukas keskklass, mis on sedavõrd arvukas, et sellest on kujunenud ka oluline kultuuritarbija. Toimuvad kõrgema klassi artistide kontserdid, kunstinäitused, linnad on täis trendikaid gurmeerestorane. See oli üllatav. Isegi kui meeldiks vastupidist rääkida, jutustan, mida nägin.

Samas võime näha ka risti vastupidist tendentsi. Kaug-Ida tööstuslinnad, mis on tekkinud kunagiste GULAGi vangilaagrite baasil, näiteks Oruktukan, Atka, Kadõktšan ja teised sarnased kaevanduslinnad Magadani oblastis on haletsusväärsed. Kui kaevandused suleti, siis kadus töö, paljud lahkusid, teised hakkasid jooma, tüdrukud hakkasid prostituutideks. Järk-järgult hakati kinni panema koole, lasteaedu, haiglaid, postkontoreid. Infrastruktuur lakkas funktsioneerimast, lõpuks keerati kinni paneelmajade küte ja viimased elanikud olid sunnitud lahkuma. Linnad, milles kunagi võis elada 15 000 elanikku, on praegu täielikud tondilossid või kummituslinnad. Teeveerde maha jäetud autod võitlevad roostega... Käisime mõnes korteris, kust viis-kuus aastat tagasi on ära mindud – hea tahtmise korral võiks mõnes köögis süüa teha, gaasiballoonis on veel gaasi. See on masendav pilt, täiesti masendav. Tarkovski oleks „Stalkeri" jaoks siit saanud märksa ehedamaid kaadreid. Eriti grotesksena mõjus tuba, mille aknalauda kaunistas ämblikuvõrkude vahel vaas närtsinud roosidega. Kes teab, võib-olla tosinkond aastat tagasi kinkis keegi kavaler need oma kallimale.

Magadani oblast. Mitmed töölisasulad on muutunud kummituslinnadeks.

Räägime nüüd inimestest.

Nimetatud kummituslinnades inimesi polegi, aga üldiselt... Positiivne on, et Siberis on vähenenud kunagine totaalne alkoholism, mida mäletan nõukaaja lõpust ning mis tulenes käegalöömisest ja lootusetusest. Kapitalistlik riigikord on sundinud inimesi mõtlema töökoha säilimisele, rahale, edukusele. Või on eeskujuks olnud president Putini karske eluviis?

Sõitsite läbi paljude põlisrahvaste aladelt: sahhad, eveenid, evengid, burjaadid, tõvad. Hiljuti rääkisime just seoses soome-ugri konverentsiga Eestis sellest, et meie hõimlased on Venemaal kujunemas muuseumirahvaks, kellele küll rahvatantsud alles

Sahha (Jakuutia). Algamas on *algõz*-rituaal.

jäetakse, aga keelt ja sügavamat enesemääratlust enam ei ole. Kuidas on Kaug-Idas olukord?

Läbisime tõesti jakuutide ehk sahhade – nagu neile rohkem meeldiks kuulda – alad, olime burjaatide, tõvade, hakasside, altailaste juures. Mongoolias puutusime kokku lisaks halhimongolitele ka kasahhidega. Külastasime eveene ja evenke, Primorje krais kohtasime nanaisid ja udegeesid.

Neist rahvastest ei saa üldistavalt rääkida. Kui midagi üldist öelda, siis ehk seda, et identiteedi kasv on märgatav. Paljud, kes häbenesid kunagi oma rahvust ja pidasid end venelaseks, tunnistavad praegu hea meelega, et on mõne väikerahva liikmed. On toimunud ka põlisreligioonide – šamanismi ja budismi – taassünd.

Aga need rahvad on kõik väga erinevas situatsioonis. Kõige võimsamalt on enesekindlus tõusnud sahhadel.

Kas tänu majanduslikule tagapõhjale?

Jah, see piirkond on rikas – teemandid, kuld, kõikvõimalikud maavarad. Seda rahvast on suhteliselt palju, seal elab ligi miljon inimest, kellest umbes pooled on sahhad, lisaks evengid, eveenid, jukagiirid, tšuktšid ja teised põlisrahvad. Pindala on kümneid kordi suurem kui Eestil. Sahhad peavad end sahhadeks ning räägivad oma keelt. Sahha keele on omandanud ka paljud seal elavad väikerahvad.

Kui Vene Föderatsioon peaks – teoreetiliselt, reaalselt ma mingeid selliseid märke ei näe – lagunema, siis Sahha (Jakuudi) Vabariik saaks iseendaga hakkama. Nende ainus probleem oleks, et nad on lukustatud geograafiliselt Venemaa sisse. Avatud põhjapiir polaarmerele ei võimalda suhtlust maailmaga.

Burjaadid?

Burjaatiaga pole nii hästi. On küll olemas Burjaadi niinimetatud vabariik, aga palju burjaate, täpsemalt lääneburjaate, elab Irkutski oblastis. Samuti elab burjaate ka endises Tšita oblastis ehk praeguses Taga-Baikali krais. Seega on burjaadid jaotunud kolme administratiivüksuse vahel, mis vähendab nende ühtsusetunnet. Aga siiski – nad on piisavalt suur rahvas, keda ühendab ka budism. Neid ei hirmuta oht sattuda punasesse raamatusse.

Tõvad?

Tänaste tõvade kultuur ja rahvuslik meelelaad on suuresti mineviku pärand. Selle esmapilgul mitte kuigi olulise maa ja rahva ajalugu on oh kui eriline. Pärast tsaarivõimu langemist Venemaal oli Tõvas äärmiselt segane aeg, võimu püüdsid haarata punased, valged, hiinlased, mongolid, samuti niinimetatud burhanistid ehk panturgi vabastusliikumine. Ja ennäe imet, Stalin lasi Tõval kuni 1944. aastani iseseisvust mängida. Kuid pärast ühinemist Nõukogude Liiduga jäi see väike maalapp välismaailma jaoks peaaegu suletuks ligi pooleks sajandiks ning see oli ühtlasi Tõva õnnetus ja õnn. Õnn ses mõttes, et eeldused arhailise algupärase elustiili ning rahva kollektiivse alateadvuse säilimiseks on tõvadel mõnevõrra suuremad kui mitmel teisel nõukogude võimu alla sattunud Siberi rahval.

Aga väikerahvad?

Mongoolia. Legendaarne Erdene-zuu budistlik klooster.

Halvemad on lood eveenidega, evenkidega, jukagiiridega, nanaidega, udehedega... Neid on üsna vähe ja nad elavad laialipillatuna tohutul territooriumil, neil puuduvad administratiivsed ja kultuurilised keskused. Seetõttu on nad sunnitud rääkima vene keelt, nende haridus on venekeelne, venestumine on paratamatu. Vaid vähesed vanemad inimesed räägivad külades oma keelt. Kohtusin ühes Amuuri-äärses kalurikülas nanai mehega, kes oskas oma esivanemate keeles öelda küll „tere", kuid „aitäh" osutus juba liiga keeruliseks lingvistiliseks konstruktsiooniks.

Nimetasid budismi. Kuidas budismi olukord on, kui palju see aitab rahvuslikku identiteeti hoida?

Loomulikult on religiooni roll oluline. See on nõnda nii Venemaal – Burjaatias ja Tõvas – kui ka Mongoolias. Budism oli paari sajandi vältel neis piirkondades valitsev ja kultuuri kandev religioon. Stalini ajal, eriti 1930ndatel, pandi kinni kõik kloostrid, enamik põletati maha, mungad tapeti või saadeti vangilaagritesse. Olukord hakkas veidi muutuma 1940ndatel, 1945 taasavati Ivolga klooster. Avati ka Aginski klooster. Ikkagi – budism oli tugeva ideoloogilise surve all, laamade olukord oli endiselt keeruline, Nõukogude Venemaal oli kaks kloostrit, Mongoolias kunagise 770 kloostri asemel vaid üksainus.

Veidi enne liidu kokkuvarisemist taastati mõned kloostrid muuseumina. Nüüd, pärast kommunistliku režiimi likvideerimist, pole mõistagi enam mingeid piiranguid. Eelkõige Burjaatias ja Tõvas on budistlikud kloostrid, templid, stuupad ja laamad

Taga-Baikali krai. Varahommikune pöördumine kaitsejumaluse poole.

Tõva, Jenissei kaldal.
Šamaan valmistub rituaaliks.

taas omandanud rahvusliku identiteedi sümboli staatuse.

Juba tsaariajal kuulutati Vene imperaatorid ühe väga populaarse naisjumaluse – Valge Taara – kehastuseks. See algas Jelizaveta Petrovnast ja jätkus hiljem Nikolai II-ni välja. Kui president Medvedev külastas 2009. aastal Ivolga kloostrit, olevat ka tema kuulutatud burjaadi munkade poolt Valge Taara ümbersünniks. Muide, neli aastat hiljem väisas kloostrit praegune president, talle jumalanna inkarnatsiooniks kuulutamise au osaks ei langenud.

Kuidas kulgeb šamanismi taassünd?

Meil vedas, sest kohtusime kahe päris šamaaniga ja kahe „pool-šamaaniga". Viimati nimetatute kohta öeldakse, et nad on šamaani 12-astmelisel hierarhiaredelil jõudnud kusagile poole peale. Nemad ei vii läbi päris šamaanirituaale, kuid me osalesime nende traditsioonilises *algõz*-rituaalis.

Tõvas Jenissei jõe ääres osalesime tunde kestval rituaalil, mis jääb kauaks meelde ja mille viis läbi naissšamaan, kes kuulus niinimetaud mustade šamaanide hulka. Aga Altais viis meiega rituaali läbi valge šamaan, tema oli mees.

Altaist ostsin pojale kingituseks korraliku šamaanitrummi, aga kuna ma ise šamanistliku traditsiooniga seotud pole, oli väike hirm, kas see oli ikka õige ost ja ega see midagi halba ei tee. Altai šamaan vaatas trummi ja ütles, et kuna sellesse pole pandud šamanistlikku väge, tuleb seda võtta kui väga kvaliteetset muusikainstrumenti ja sellisena ei too trumm kellelegi halba.

Alati tekib muidugi küsimus, kui tõelised need šamaanid on. Aeg-ajalt kostab hääli, et liiga palju on trikitajaid. Arvatakse koguni, et tänapäevased šamaanid on tegelikult üksnes „šamaanikesed" ja mõned neist lausa šarlatanid, sest tõelised šamaanid hävitati 1930ndatel ja traditsioon on pöördumatult katkenud.

Olen kuulnud sama seisukohta, et kuna ei ole olnud võimalus ühelt šamaanide põlvkonnalt järgmisele õpetusi anda, on ahel lõhutud ja šamaanisaladused kosmosesse haihtunud.

Meie kohatud mõlema šamaani esivanemad olevat olnud šamaanid, seega nende võimed ja vägi olevat saadud pärandusena. Väidetavalt on ka teisi viise šamaaniks saamisel: tulevane šamaan on taeva poolt ära valitud ja põeb niinimetatud šamaanihaigust, mille käigus lagundatakse tema isiksus laiali ja kogutakse uuesti kokku. Ent mul endal puuduvad teadmised ja piisav läbinägemisvõime otsustamaks, kes on tõeline šamaan, kes mitte.

Kas šamaanidel on tööd palju, kas neid hinnatakse, neisse usutakse?

„Tööd" on piisavalt, eriti neil, kes tegelevad ravitsemisega. Kui inimesed ei usu enam tavapärasesse meditsiini, pöördutakse ikka šamaani poole. Olen sarnaseid šamaan-ravitsejaid kohanud ka mujal maailmas, India kirdeosariikides ja Aafrikas, samuti Okeaania saartel ja Põhja-Ameerika indiaanlaste külades.

Muidugi ei saa ma jätta küsimata su muusikaliste elamuste kohta sel reisil. Mu enda ilusaimad muusikalised hetked ses piirkonnas olid kunagi Tõva metsades, kus sain kuulda tõsiste

Lääne-Mongoolia stepp. Kasahhide *naadam*'i ratsavõistlus.

kõrilaulikute võistulaulmist. Kuulsite kusagil ka ehedat kohalikku rahvamuusikat?

Muusikaga puutusime kokku väga mitmel puhul: sahhade juures kuulsime parmupilli, rahvamuusikakontserti nautisime Altais ning pea kõik budistlikud rituaalid sisaldavad palju autentset muusikat. Samas käisime ka õigeusu kloostrites, kus kuulsime koorilaulu. Kõige eredama elamuse jättis Tõva rahvamuusika orkester – umbes 30-liikmeline kollektiiv, kusjuures kõik pillimehed valdavad erinevaid kurgulaulustiile.

Lääne inimesed räägivad ülemhelilisest kurgulaulust, kuid tõvade arusaamade kohaselt on *sõgõt, höömei* ja *kargõraa* midagi enamat kui laul, pigem on see Kõrgemate Jõudude poole pöördumise heliline vorm.

Kokku tegin sellelt reisilt kümneid tunde audiosalvestusi.

Kas see on midagi Huun-Huur-Tu laadset, keda mina olen kuulnud Berliinis, aga kes on sinu kutsel olnud esinemas ka festivalil Orient?

Huun-Huur-Tu viljeleb mitmeid kurgulaulustiile ja teeb seda väga professionaalselt. Aga sageli on nõnda, et need, kes üleilmselt tuntuks saavad, on kaldunud iidsest traditsioonist kõrvalrajale – muutunud popbändi moodi artistiks. Nende kodumaal öeldakse mõnikord, et need on kommertsitegijad.

Nojaa, aga see, mida Trad.Attack! on teinud eesti rahvamuusika populariseerimiseks, on fenomenaalne. Sama kehtib Huun-Huur-Tu kohta mu arvates.

Tõsi. Aga ega vast päris tõsine folklorist ei ütle, et Trad.Attack! ja Kihnu Virve esindavad autentset eesti rahvamuusikat. Sest nende esitatavas muusikas on märkimisväärne osa „võõrast" elementi, mis mõistagi ei kahanda nimetatud artistide väärtust. Ega tänapäeval enam 100% autentsust polegi olemas. Aga see eespool nimetatud Tõva rahvamuusika on üpriski autentne.

Kas kedagi võiks neist ka Oriendil kuulda?

Jah, järgmise aasta mais tuleb loodetavasti seesama Tõva orkester Eestisse. Kõige selle kohta võib leida täpsemat infot veebisaitidelt www.siberiamongolia.com ja www.festivalorient.com.

Lõpetuseks, kas ehk meenub mõni ehedam kohtumine kohalikega?

Meeldejäävaid ehedaid kohtumisi oli palju: Aginski kloostriülema Badma-laamaga, Magadani oblasti ja Jakuutia kullakaevandajatega, Siberi *off-roader*'itega, Mongoolia kasahhide *naadam*'i ratsavõistlusel osalejatega, stepinomaadide-karjakasvatajatega jne. Teiste seas lööb ereda tähena särama kohtumine Siberi Jeesus Kristusega.

...?!

Ajavahemikus 1923–1928 toimus Roerichite ulatuslik Sise-Aasia ekspeditsioon. Nikolai Roerichi üks eesmärke oli leida müstiline valgustatud Šambala-maa. Me ei tea, kui lähedale soovitud sihtmärgile Roerich jõudis. Oma 11 aasta taguse Siiditee-tuuri ning tänavuse Siberi-Mongoolia reisi raames oleme läbinud suurema osa Roerichite kunagisest marsruudist

Lõuna-Siberi taiga, Päikeselinn. Keskendumine liturgiaks.

ning aeg-ajalt on ka meie mõtetes ja vestlustes esile kerkinud Šambala teema. Äkitselt, 1. septembril 2018 hommikul kell 8 jõudsime taiga sügavusse peitunud Päikeselinna värava ette. Läbinud värava, valdas mind iseäralik tunne, otsekui oleks väljunud igapäevasest tavamaailmast ja sisenenud mingisse teise dimensiooni, Šambala-taolisesse valgustunud maailma, kus toimivad hoopis teistsugune moraal ja maailmavaade, ökoloogiline elukorraldus, taimetoitlus, alkoholi- ja suitsuvaba ühiskond, mitte rahasuhetel põhinev majandus.

Kuidas on see XXI sajandil võimalik? On võimalik. Endine liiklusmiilits, ajaloolise Jeesus Kristuse reinkarnatsioon, Õpetaja Vissarion on rajanud enda ümber uue ühiskondliku formatsiooni, millel on üsna vähe ühist meie harjumuspärase sootsiumiga.

Tsiteerin Vissarioni: „Jah, ma olen Jeesus Kristus. /.../ Seda sai lubatud Iisraelis 2000 aastat tagasi, et naasen viimaks, et viia lõpule poolelijäänu. Ma pole Jumal. On väär näha Jeesust Jumalana. Aga ma olen Jumal-Isa elav sõna. Kõike, mida Jumal tahab öelda, teeb ta läbi minu.” No mida selle peale kosta? On see tõsi või...? Kas tõepoolest on tegemist „Taeva suursaadikuga Siberi taigas”? Mina endale sellist küsimuseasetust üldse ei püstita. Ja üht-teist sai muidugi selgemaks poolteist tundi kestnud privaatse vestluse jooksul Vissarioniga. Aga see on juba omaette teema. ■

Siberi Jeesus Kristus – Õpetaja Vissarion.

Iga finantsotsusega kaasnevad riskid ja kohustused, mistõttu palume laenutoodete tarbimise vajadus hoolikalt läbi mõelda. Näiteks 5000-eurose laenusumma puhul viieks aastaks fikseeritud intressiga 15,9%, lepingutasuga 75 eurot ja igakuise haldustasuga 1,5 eurot on krediidi kulukuse määr 18,58%, igakuine laenu tagasimakse 121,32 eurot, laenu tagasimaksete summa 7279,58 eurot ning Sinu poolt makstav kogusumma 7444,58 eurot. Tutvu tingimustega lähemalt www.bigbank.ee ning vajadusel pea nõu spetsialistiga.

Miniseiklusega igapäevarutiinist välja

Miniseiklus teeb eriliseks kasvõi pulma-aastapäeva tähistamise. Kes restoranis ja teatris ikka käia viitsib. Pildil pulma-aastapäeva hommik Meenikunno rabas.

TEKST JA FOTOD: **RANDEL KREITSBERG**

Seiklused, matkad ja reisid ei pea olema kallid, rohke varustuse ja põhjaliku ettevalmistusega ettevõtmised – kõike seda saab teha ka vähemaga. Inglane Alastair Humphreys on sõnastanud sellise minimalistliku stiili *microadventure* ehk miniseiklus – minimaalsete vahenditega ja igapäevasagimisest üle jäävat aega kasutades jõutakse siiski päevarutiinist piisavalt välja, et seda seikluseks nimetada.

Toome näite. Üks lihtsamini klassikalisele tööinimesele mõistetav miniseiklus on Alastairi poolt välja pakutud „5-st 9-ni seiklus". Alastair soovitab selle asemel, et tiirelda iga päev rutiinselt tsüklis „töölt poodi, poest koju, õhtusöök, televiisor, magamine", asendada see teekonnaga „töölt poodi (matkasööki ostma), poest bussi/jalgratta/trammiga linnast välja, õhtusöök, tähtede vaatamine, magamine, hommikul tagasi tööle".

Tõdegem, nädalavahetused ja puhkusepäevad on harvad, selleks et kõik kohustuslikud sünnipäevad, festivalid, ämma külastamised, muruniitmised ja moosikeetmised tehtud saaks. Sellepärast ongi oluliselt lihtsam võtta see üks öö nädala sees, vahetada tööpäeva lõppedes riided, kutsuda sõber kaasa, ajada temaga ilma nutitelefoni vahenduseta veidi tähtede all juttu ning naasta uuel hommikul tööpostile värske jume ja säravate silmadega.

Edasijõudnud kasutavad miniseiklust ka meelierutava osana välisreisidel või isegi töölähetustel. Piisab magamiskotist ja metroopiletist ning ööbidki Pariisis Boulogne'i metsas, Los Angeleses Hollywoodi sildi taga või mererannal laineloksu saatel (arvesta tõusu-mõõna võimalusega). Hommikul ärkad koos linnulauluga, võtad bensiinijaamast kohvi ja sarvesaia ning suundud ärikohtumisele või konverentsile.

Kõik mida miniseikluseks vaja: väike päevamatka seljakott, magamisvarustus ja pudel vett.

Mõned miniseikluse näidismarsruudid

Kohtumine ammunähtud sõbraga

Näiteks sõber elab Tallinnas, sina Tartus ja üksteisele külla minemiseks pole ammu sobivat aega leitud. Astuge pärast tööd mõlemad rongile, kohtudes Tapal või Aegviidus – vaid kümneminutilise jalutuskäigu kaugusel rongipeatusest on männimetsad ja matkarajad. Hommikused rongid toovad õigeks ajaks tööle tagasi ja miniseiklus ongi tehtud.

Ööbi nagu metskits

Pea kõikides Eesti linnades ja linna servas elavad metskitsed. Vähe on neid inimesi, kes on sattunud magavale kitsele või näinud tema ööbimiskohta. Kõnni mööda kitse jälgi, püüa aru saada, mida loom on teinud, ja vaata, kus on sõrgadega lumest puhtaks kraabitud magamislohk. Kui kits julges seal magada, siis suure tõenäosusega on see segajatest häirimata ja turvaline koht ka sinu jaoks.

Välisreis mere äärde

Jäta öömaja meelega broneerimata ja mõtle, mida sa selle saja euroga teha saad. Jaluta piki mereranda või rannikut ja vali sobiv ööbimispaik päevavalges välja, seejärel tule tagasi õhtul või tee aega parajaks lähedal asuvas kohvikus – et siis juba varem leitud ööbimiskohta pimeduse varjus naasta.

Asimuudiretk tundmatul maastikul

Tuleta meelde, kuidas käis kompassi kasutamine, ja tõmba kaardil joonlauaga sirge kahe vabalt valitud bussipeatuse vahel. Sõida bussiga ühte peatustest ja matka hommikuks teiseni, kasutades kompassi asimuuti (vahemaa peaks olema valitud pikkusega, mis on mõistlikult läbitav). Nii avastad ka kodu lähedal uusi ja huvitavaid vaateid ja kohti.

Etna vulkaani lagendikel polnud sobiva ja sileda küljealuse leidmisega raskusi. Ainult mägi ise oli veidi rahutu.

Test 1: öö kõmiseva vulkaani veerel

Kui nüüd kõik ausalt ära rääkida, siis minu esimene sihipärane miniseikluse kogemus pärineb Sitsiiliast, kus lennuka mõttena jätsime naisega kolmeks järjestikuseks ööks öömaja otsimata ning otsustasime, et oleme metsikud ja ööbime vagabundidele kohaselt kus juhtub.

Nii leidsimegi end kohe esimesel miniseikluse ööl Etna vulkaani nõlva peal, Catania linna tuled pimeduse saabudes üha kirkamalt säramas. Maaliline. Ootasime, kuni viimased jalutajad ja autod olid lahkunud, sest ametlikult pärast päikeseloojangut piirkonnas viibida ei tohtinud, rääkimata ööbimisest, ning pugesime magamiskottidesse... Soe, mõnus, kerge tuuleke, enesega rahulolu tunne „sest me saime ikkagi sellega hakkama".

Kõike seda jagus senikaua, kuni saabus paljude poolt kirjeldatud „kirvemõrvar läheneb"-tunne. See on tunne, mis tekib, kui hakkad just magamiskotis magama jääma, aga kuna öömaja on võõras kohas ja võimalik, et kellegi tundmatu liikumisradadel, siis hakkavad peas keerlema kõikvõimalikud mõtted stiilis „aga kui keegi mind siit üles leiab..." Ilmselgelt ei lase sellised mõtted magama jääda, isegi kui kaine mõistusega endale korduvalt kinnitad, et tõenäosus just sel ööl ja selles kohas kirvemõrvariga kohtuda on nullilähedane.

Nii me seal poolunes tukkusime, kuni mingil hetkel kuulsin oma selja taga madalat urinat. Keegi nagu krabistaks ka. Keerasin end vaikselt magamiskotis ümber ja valgustasin seljatagust laavavälja mobiiltelefoni taskulambiga – koerad. Terve kari koeri oli vaikses öös meie külje alla hiilinud ja magasid nüüd meid sõõrina ümbritsedes. Üks, ilmselgelt karja juht, urises aeg-ajalt, kui keegi teistest koertest end sobimatult liigutas. Algne ehmatus asendus kummalise kindlustundega, mida sisendas isetekkelistest valvuritest koertekari. Nii me seal vulkaanipervel ööbisime, mägi vaikselt külje all kõmisemas.

Test 2: pulma-aastapäev rabalauka kaldal

Iga lapsevanem ja pikaaegne abieluinimene teab, kui keeruline on igapäevaste asjatoimetuste vahel endile seda kahekesi olemise hetke leida. Kui paljud meist on oma pulma-aastapäeva selle õigel kuupäeval pidanud? Pigem piirdutakse nädala sees ikka „lapsed magama, väike vein ja õhtune film"-stiilis tähistamisega, sest isegi kui hoidja leiaks, siis kuhu sa pärast tööd ikka hakkad sõitma. Küll nädalavahetusel tähistame.

Sel aastal otsustasime, et milleks oma veini ja filmiõhtut diivanil veeta, kui rabamättal on sama pehme, tahvelarvuti aku kestab ja ka veini jõuab seljakotis vedada. Mõeldud, tehtud – tööpäeva järel viisime lapsed vanaema juurde, ostsime suupisted kaasa ja sõitsime rabalauka veerde. Filmi asemel vaatasime päikeseloojangut (hoolimata sellest, et aku kestis) ja rabamändide tagant tõusvat kuud, mätas oli pehmem kui diivan, uni sügavam ja hommik värskem. Alastairi soovitatud ujumise jätsime siiski

Loojang Meenikunnos.

järgmiseks aastapäevaks – ei saa ju kõiki häid asju ühekorraga ära nautida. Kiire tööpäevajärgne õhtu rabas ja hommikune kohv bensiinijaamas oli aga üks parimaid asju, mis tükil ajal kogetud.

Mis on miniseiklus?

Kui suurem osa sotsiaalmeedias imetlust pälvivatest ja ahhetama panevatest ekspeditsioonidest kalduvad pigem ekstreemsustesse, siis miniseiklused on definitsiooni poolest „väikesed ja kergesti tehtavad ka tavalisele inimesele igapäevase elu kõrvalt". Alastair Humphreys esitati 2012. aastal miniseikluste kontseptsiooni eest National Geographicu aasta seikleja nominendiks. Seigelda saab kahtlemata ka väiksemates mastaapides kui jalgrattaga ümber maailma väntamine või kõrgmäestiku tippudesse ronimine.

Mis on vahet paaritunnisel jalutuskäigul raba laudteel ja miniseiklusel? Mõned olulisemad (kuid mitte kohustuslikud) põhimõtted, mis teevad miniseiklusest miniseikluse:

- Ööbimine. Seiklus algab tähtede all veedetud ööst, sest vaid paaritunnine jalutuskäik laudrajal ei anna võimalust end piisavalt välja lülitada ja laadida.
- Minimaalne varustus. Kõik vajaminev peaks ära mahtuma tavalisse n-ö päevamatka seljakotti: magamiskott ja -matt, kerge eine, hambahari, otsmikulamp. Tõsi, rohkema varustusega võib olla laagriplatsil mugavam: saab priimusel süüa valmistada, ööbida ripptelgis ja istuda matkatoolil. Kergmatkamise võlu tuleb välja hommikul, kui laager on viie minutiga kokku pakitud, kodus pole vaja varustust hooldada, pesta ja kuivatada ning seljakott ei pane higistama. Sellepärast ongi miniseikluste puhul teretulnud nii õhtusöök teeäärses söögikohas

Mida teised arvavad?

Merit Etnal ja Meenikunno rabas

Kui mees ütles, et läheme vulkaani otsa magama, mõtlesin, et ta on arust ära. Kuni selle hetkeni, mil me seal magamiskotti ronisime. Iseenesest oli äge, tähistaevas ja tuledes linn taamal, romantiline ja ilus, ja metsikud koerad külje all magamas, aga oli see siis mürisev vulkaan külje all või lihtsalt võõras riik, aga uni ei tulnud. Seevastu rabas jäin magama vaid minutiga ning tundsin ennast turvaliselt ja koduselt. Kõik meeldis. Hommikul tööle minnes oli tunda, et olin vaimselt puhanum.

Egert Kodru rabas, 9-st 5-ni miniseiklus

Iga matka lõpus oleme tavaliselt võtnud üles teema, kuhu siis järgmiseks. Enamasti kaob järgmise matka mõte sobiva aja ja graafikute sättimise taha. Mina vastan enamasti: „Järgmisel aastal vaatame." Tööpäeva õhtu looduses on ideaalne viis väikene taaskäivitus teha ja tulla „päris ellu" tagasi, väike muie näol.

Katre Kaiu järve ääres, rattamatk üksinda

Matkata on tore. Rattaga matkata on veelgi toredam. Sellel on vabaduse maitse ja sõltumatuse tunne. Mis aga juhtub siis, kui ma teen seda päris üksi? Viimase mõttega olen flirtinud juba pika talve. Ka kevadel ei tea ma veel, mida ma pelgan.

Pakin magamiskoti ja matkapliidi rattale alles juunis. Sõidan üksi koduväravast välja ja kulgen mööda RMK matkateed Norra allikatelt Kaiu järveni. 125 kilomeetrit üksi iseenda mõtetega. Kus ma ööbin? Kas ma ööbin tõesti üksi? Kas ma kardaks? Mida ma kardaks? Kas see hirm oleks põhjendatud? Hea küll, üksi matkata oli tore, aga äkki lähen magama ikka oma Tartu koju? Kutsun õhtuks kellegi laagriplatsile hoopis seltsiks?

Päike on loojunud, telgiriie madratsi all niiskusetõkkeks laiali laotatud. Olen kaelani magamiskotis. Viimased veerand tundi olen igas metsaaluses varjus kahtlustanud kurja inimest või uudishimulikku looma. Kael on vahtimisest kange, kui korraga kangestub suurest ehmatusest ka kogu ülejäänud keha. Ah et see ei olegi päeval põgenema pääsenud kahemeetrine boamadu, kes mu telgiriidel krabistab? Kärnkonn on, milline kergendus. Ajan ennast naerma. Kuigi tol ööl oli laagriplatsil veel paar inimest, hoidsin neist teadlikult distantsi ja loen oma pisikese seikluse kordaläinuks: kui tahan, siis võin ka üksi, kuid koos on alati toredam.

Miniseiklus 22 külmakraadiga Haanja kõrgustikul Kulliperä mäe otsas (281,5 meetrit, kõrguselt Eesti 14. mägi).

kui ka hommikukohv bensiinijaamas.

- Telgi vältimine. Võimaluse korral ööbitakse lageda taeva all – seda selleks, et lihtsustada ööbimispaiga leidmist. Vältige liigset varustuse tarimist, lisaks on paljudes kohtades telkimine keelatud. Vihmase ilmaga kasuta telkmantlit või bivikotti.
- Ilma telgita on vahetu kokkupuude loodusega lähedasem ja esmase võõristuse taandudes (kõikvõimalikud „ohud", nagu rohu seest ligi hiilivad ämblikud ja juba tutvustatud „kirvemõrvar läheneb"-tunne) ka nauditavam: tunned tuulepuhangut näol, kuuled rohu sahinat ja tunned sambla lõhna. Hommikul on värskem ärgata ja saab kiiremini magamiskotist välja.
- Autotranspordi asemel kasutatakse ühistransporti või jalgratast. See, kui sõita nädalavahetuseks autoga RMK laagriplatsile, on kahtlemata parem kui koju jäämine, aga ideaalis võiks seiklus toimuda „kondiauruga".
- Hommikused ujumised on Alastairi isiklik eelistus ja soovitus, aga kindlasti äärmiselt tervitatavad.

Igatahes rõhutab kogu miniseikluse formaat selle ääretut lihtsust, spontaansust ja sobivust tänapäevase tihedalt planeeritud elustiiliga. Õiget hetke nädalavahetuse matkaks võib oodata ja planeerida terve suve. Miniseiklus on pigem nagu kino külastus – tuleb tuju ja lähen, siin ja praegu.

Kuidas leida head kohta miniseikluse tegemiseks? Eesti on piisavalt väike, et linnast välja sõites ja isegi linna piirides võib pea igast ilmakaarest leida mõne parkmetsa, jõekalda, mereranna või niidetud heinamaa. Isegi kui esmapilgul ei tundu öö heinapallide kõrval meelierutava seiklusena, siis väikesed asjad on need, mis suhtumist muudavad. Hommikune udu ja lõokeste sillerdamine, öised hääled, langevad tähed ja heina lõhn. Loe otsmikulambiga raamatut või otsi taevast tähtkujusid.

Lihtne viis end motiveerida esimest sammu astuma on esitada endale (kas või sõbra abiga) väljakutse: kas julgen hommikul otse magamiskotist ujuma hüpata; milline on kõige külmem öö, mil veel ilma telgita ööbida suudan; kas saame kogu kontori kollektiivi üheks ööks tähtede alla, et teha teoks ammu planeeritud mäng või pidada töine koosolek; kui pikalt suudan ma talvel looma jälgi ajada ja kas leian üles metskitse ööbimispaiga, et sealsamas ühte ööd veeta. Nii olen enda jaoks avastanud, et hommikuse ujumisega on keerulisem kui talvise ööbimisega ja ühel kargel jaanuarikuu ööl magasin magamiskoti väel Haanja kõrgustikul Kulliperä mäe otsas 22 külmakraadiga.

Epiloog

Ülehomme lähen ma jälle. Võtan toidupoest salati ja hommikuse jääkohvi kaasa, hüppan pärast tööd Tartust rongile ja olen hommikul ilma suurema kära ja planeerimiseta õigeks ajaks tagasi – kohe pärast seda, kui olen ära näinud hommikuses udus kerkiva sügispäikese esimesed härmatises sillerdavad kiired.

Vaata ka: **www.alastairhumphreys.com**

Kasuta auto asemel ühistransporti.

andmoments
seiklusreisid

Kilimanjaro vallutamine.
Mägimatk Aafrika "katusele".

Aeg: 13. - 21. veebruar 2019
Hind: 2490 €

Jalgrattareis Lõuna Aafrikas.
Kaplinnast Garden Route'i kaudu veinimõisadesse.

Aeg: 14. - 23. veebruar 2019
Hind: 2190 €

Matkareis Omaanis.
Mägimatk rikka loodusega ehedal araabia maal.

Aeg: 15. - 24. märts 2019
Hind: 2490 €

Krossireis Marokos.
Mootorrattaga liivadüünides.

Aeg: 6. - 14. aprill 2019
Hind: 2490 €

Via Dinarica rattareis.
Proloog: Makedoonia.

Aeg: 18. - 26. mai 2019
Hind: 1190 €

Elektrirattareis Bodensee ääres.
Neli riiki ühe reisiga.

Aeg: 1. - 8. juuni 2019
Hind: 1390 €

Matkareis Tadžikistanis.
Fan'i mägedest suursugusesse Samarkandi Usbekistanis.

Aeg: 15. - 23. juuni 2019
Hind: 1350 €

Jalgrattareis Gruusias.
Rattareis Borjomist üle mägede Musta mere äärde.

Aeg: 14. - 22. juuni 2019
Hind: 1190 €

Jalgrattareis Toskaanas.
Jalgrattaga veiniklassika radadel.

Aeg: 15. - 23. juuni 2019
Hind: 1890 €

Jalgrattamatk Gruusias.
Rattareis Thušeetias: Euroopa ääremaal.

Aeg: 22. - 30. juuni 2019
Hind: 1090 €

Rända sinna, kus ehe ja äge!

+372 5872 2433 I info@andmoments.com I www.andmoments.com

Reiside hinnas sisaldub kohapealse programmi hind, hinnas ei sisaldu lennupiletid sihtkohta ja tagasi, kui ei ole märgitud teisiti. Kiiretele broneerijatele suured soodustused!

Helivõlur Greg Simmons

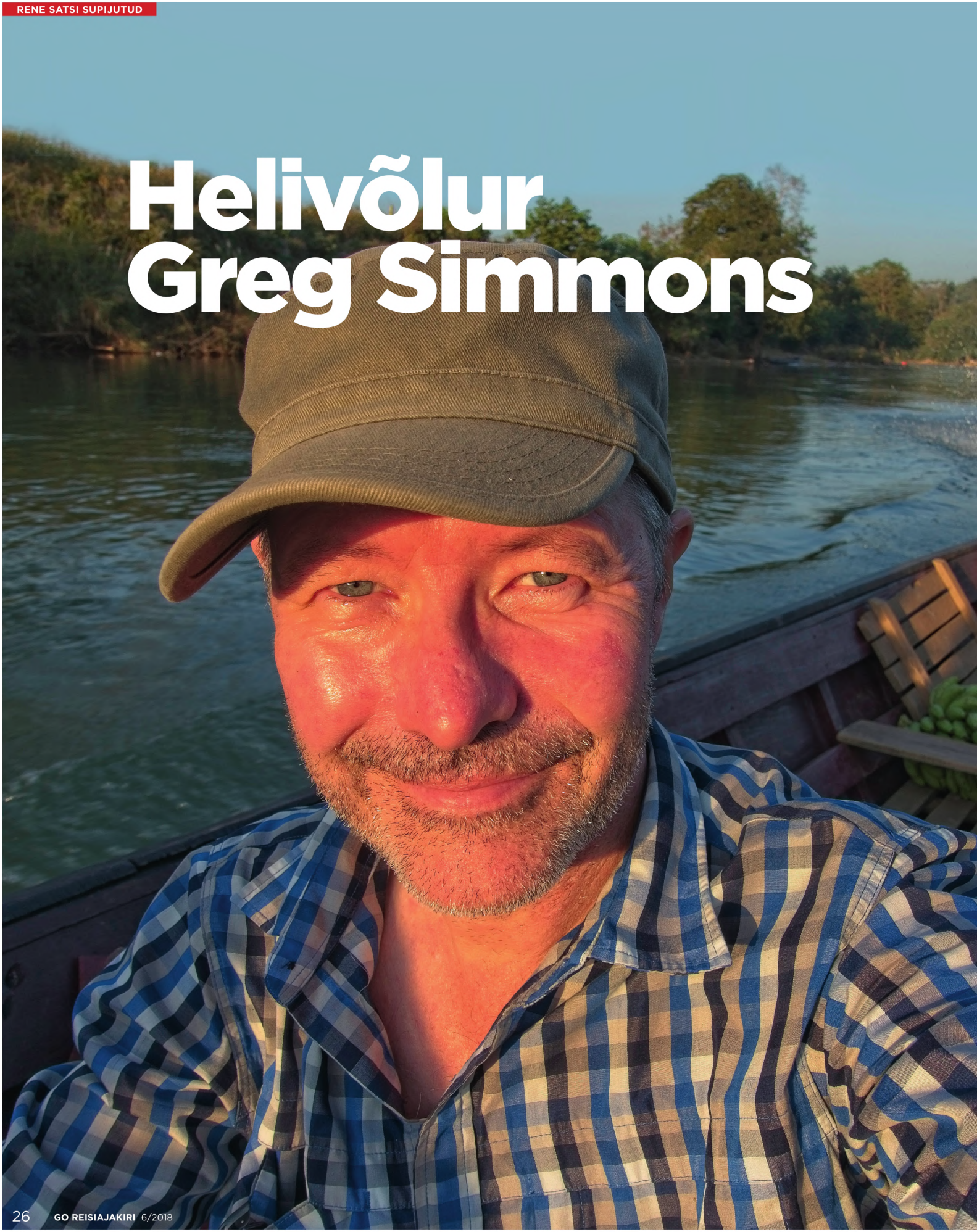

Nimi: Greg Simmons

Vanus: 57 aastat

Rahvus: austraallasest maailmakodanik

Lemmikraamatud: Anthony Burgess „A Clockwork Orange", William Gibson „Neuromancer", Joseph Heller „Catch 22", Louis de Bernières „Captain Corelli's Mandolin"

Muusikaalbumid (mida kuulab iga päev): Harold Budd & Brian Eno „Ambient 2: The Plateaux Of Mirror" ja „The Pearl", David Sylvian „Words With The Shaman"

Lemmikfilmid: „Fight Club", „Bladerunner", „Powaqqatsi", „Baraka"

Armastab öelda: „Põhiline probleem on selles, et sa arvad, et sul on elus palju aega..."

Huvitav fakt: Greg korraldab maailmas ainulaadseid heliekspeditsioone, vt www.soundexpeditions.com, www.facebook.com/soundexpeditions01/

TEKST: **RENE SATSI**

Olen palunud Gregi Laosesse minu ökoturismi projektiga koostööd tegema. Ta hakkab seal oskuslikult lindistama džunglis elavate hõimude unustusehõlma vajuma kippuvaid laule ja pillimängu. Oleme palavas Luangnamthas. Ühel mittemidagiütleval hommikul kutsun ta endaga kaasa, minu lemmikkohta nuudlisuppi sööma, et natukene temast ja tema suurejoonelistest rännakutest lobiseda.

Kuidas maitseb?

See on kõige parem supp, mida Laoses olen saanud!

No mis ma ütlesin! Aeg-ajalt veedan ma siin Namthas isegi kuu aega või rohkem ja absoluutselt igal hommikul tulen seda ühte ja sama suppi sööma.

Kindla peale pannakse siia supi sisse midagi, mis selle nii sõltuvust tekitavaks teeb.

Kohalik poiss ütles mulle, et ta teab kindlasti, et nad lisavad sellele kanepit.

Ja kindlasti oopiumi ka!

Okei. Kes sa oled?

Minu nimi on Greg Simmons, ma olen kirjanik, õpetaja ja heliinsener, kellel on kohutavalt suur kirg reisimise vastu.

Lihtne küsimus, millele ma ei oota aga lihtsat vastust – miks sa reisid?

Võiksin sulle ette lugeda kõik need tavalised põhjendused, et reisimine avardab silmaringi ja nii edasi, aga sa kindlasti oled neid põhjendusi varem sada korda kuulnud ja ka GO Reisiajakirja lugejad on neid kõiki sada korda kuulnud. Need on klišeed, kuigi väga head klišeed ja sellistel klišeedel on oma põhjus – need vastavad tõele!

Kõikidest nendest klišeedest eraldi seisab aga minu reiside põhjus – ma lindistan eri kultuuride muusikat. Töötasin aastaid ja aastaid suurtes helistuudiotes, salvestades kuulsaid ja vähem kuulsaid lääne popi ja roki bände. See faas minu elus on aga nüüdseks möödas. Ausalt, kui ma ka enam oma elu lõpuni ei kuule ühtegi nooti lääne rokkmuusikast, siis on mul selle üle ainult hea meel. Ma otsin uusi muusikalisi helisid, helistruktuure ja otsin alati uusi väljakutseid. Iga uus pill, millega ma pole varem kokku puutunud, on minu jaoks maiuspala, sest see on väljakutse ning selle instrumendi helide edukas salvestis valmistab mulle sõnulkirjeldamatut heameelt.

Kuskohast sa neid pille leiad, millega sina kui helitehnik pole enne kokku puutunud?

Ma olen eriti huvitatud nii-öelda ohustatud muusikast – sellisest kraamist, mis kaob igaveseks maamunalt järgmise põlvkonna jooksul. Nii ma liigungi riigist riiki, et selliseid helisid jälitada. Seda hakkan ka siin Laoses tegema ja näiteks mõni päev tagasi salvestasin siin lähedal külas instrumenti, mida oskas mängida kogu maamuna peal vaid üks vanamees. Kui tema sureb, sureb temaga koos ka see instrument, sest noored pole huvitatud selle pilli õppimisest, nemad tahavad endale pigem telefone, millest nad kuul-

Bundu Khani ja tema ansambli loomingu lindistamine Thari kõrbes Rajasthanis Indias.

nud on. Kuid selle instrumendi helisalvestis koos videoga on nüüd minul olemas ja saan seda maailmaga jagada. Olen väga huvitatud selliste klippide tootmisest ja nende jagamisest oma kodulehel – niiviisi elavad need helid edasi veel kaua pärast seda, kui inimesed, kes neid tekitasid, on ise juba ammu surnud. Ma olen heliinsener olnud nelikümmend aastat ja usun, et panen nüüd oma oskused maailma jaoks heasse kasutusse.

Mis on kõikidest sinu lindistustest sinu jaoks kõige väärtuslikum? Kõige kallim?

Raske küsimus, sest kuidas me defineerime „kõige kallima" või „kõige väärtuslikuma"? Kui me räägime mulle kõige südamelähedasemast lindistusest, mida ma kõige rohkem teistele ette mängin ja kui ma selle kaotaksin, igatseksin seda enim taga – selleks võiks olla akustiline segu helidest, mille lindistasin Kathmandus Nepalis. Kogu üles võetav kollektiiv koosnes sellistest pillidest nagu *tabla* (India), *sarangi* (Nepal), *bansuri* (India ja Nepal) ja *didgeridoo* (Austraalia). Kogu albumi lindistasin ma ainult kahe mikrofoniga ja kõik muusikud mängisid ühes ja samas ruumis. Kõik salvestused suutsin ma üles võtta ühe või kahe võttega. See kontsert, mille salvestasin, on üks ägedaimaid, mida kuulnud olen. Ja helikvaliteet selle kontserdi juures on lihtsalt suurepärane!

Jäädvustades õpetajat, kes mängib *saung gauk*'i (Myanmari harf) ühes muusikakoolis Myanmaris Yangonis.

Üks teine eriline lindistus sai teoks Lhazê linnas Tiibetis. Ma peatusin teeäärses võõrastemajas ja naine, kes seda võõrastemaja pidas, armastas laulda. Ta laulis kogu aeg, kui süüa tegi või nõusid pesi. See oli minu jaoks võluv heli ja ma tahtsin selle üles võtta, ühes pannide ja pottide kõlaga. Seega ma ootasin, kuni õhtu jõudis kätte, hiilisin oma mikrofoni käes hoides tema köögi ukse taha ja... Tiibetis on normaalne komme, et kogu solgivesi visatakse aknast ja uksest õue. Üritades seda vältida, libastusin jääl, mis oli moodustunud sellest jubedast „prügiveest" ja kukkusin istuli mutta. Ajasin ennast püsti, kõndisin vihaselt tänavale ja olin sunnitud kohtuma

Salvestades *ani* nunnade hommikupalvust nende *kumbum*'i kloostris Tiibetis Sa'gyas.

tiinekate tüdrukutega, kes ilma häbenemata küsisid, miks mul on kõrvaklapid peas ja tagumik mudane. Üks nendest haaras mu kõrvaklapid enda kätte ning hakkas laulma ja tantsima. Tema sõbrannad üritasid korraks kooris taustaks laulda, kuid jätsid selle mõtte ruttu katki. Minu eeslaulja plaksutas närimiskummi mulle puruks samal ajal, kui esitas oma lugusid, ning teised tema sõbrannad kutsusid minu ihaldatud naise köögist, keda olin üritanud lindistada, samuti laulma. Kõik see, mis nüüd lindi peale jäi, on üks minu jaoks hinnatumaid mälestusi.

Noor tamangi poiss mängib minu salvestusseadmetega Nepali Langtangi mägipiirkonnas asuvas külas.

Kuidas kohalikud sinusse tavaliselt suhtuvad, kui üritad nende muusikat salvestada?

99 protsenti inimestest suhtub minusse hästi ja neile on kerge ligineda. Eriti siis, kui annad neile natukene finantsabi. Seda teen ma alati. Tavaliselt üritan ma muusikutele maksta nii, et kõik teised külas seda näevad – niimoodi üritan ma inimestele teadvustada seda, et nende kultuur on väärtuslik. Sellega seoses meenub mulle küsimus, mida minu käest tihti küsitakse: „Kuidas sa nende inimestega suhtled, kui nende keelt ei tunne?" Vastan selle peale alati, et räägin kolme keelt – inglise, muusika ja raha keelt ning nende kolme keelega saan hästi hakkama.

Millistest huvitavatest rituaalidest oled sa osa võtnud?

Tiibeti kloostris olen ma inimese kolba seest joonud alkoholi. Olen lindistanud trummareid Kerala templites ja vaevu saanud oma mikrofonid kokku korjatud, et need ei satuks dekoreeritud elevantide jalge alla. Olen riietunud kohaliku traditsiooni kohaselt Balil, matusetseremooniat jäädvustades. Olen palju lindistanud temp-

Kohalikud naised Indias Rajasthanis asuvas eraldatud külas, esitamas ebatavalist laadi rahvalaule. Lauldes hoiavad nad käsi suul.

lites ja kloostrites ning sellistes kohtades on alati tark kohalike rituaalidega kaasa minna, isegi kui need käivad minu enda uskumustele vastu. Ma tahan, et kohalikud võtaksid mind tõsiselt ja sellepärast võtan ka mina neid tõsiselt.

Võimas! Olen su klippe näinud, need on väga huvitavad. Teed siin Aasias ringi kolistades maailma kultuuripärandile head. Millal sa aga viimati oma kodumaad külastasid?

Selle küsimuse peale ma pajataks: ma elasin Sydneys aastast 1987 kuni aastani 2017. Kui ma esimest korda Sydneysse saabusin, oli see õnnelik koht, kus kõik aitasid kõiki. Aidati üksteisel eluga edasi minna – see linn oli nagu üks suur õnnelik organism, mis liikus ladusalt edasi. Aga aeg läks edasi ja Sydneyst sai ahnuse kants. Hinnad läksid muudkui üles ja üles ja üles ...

Oota, kas sa üritad mulle öelda, et hinnad läksid üles?

Panin seda eriti selgelt tähele aastal 2005, kui olin neli kuud olnud Tiibetis ja Nepalis muusikat lindistamas ning saabusin siis koju tagasi. Otsisin endale rendipinda ning nägin kooli vastas, kus ma taas kord õpetama asusin, üürile antavat tuba, mille nädalahinnaks oli 350 Austraalia dollarit. Vaatasin toa üle, mulle see sobis! Pidin kinnisvaramaakleri nõudel täitma ankeedi, kuhu paluti kirjutada, kui palju ma olen nõus selle ruumi eest maksma. Kirjutasin sinna 350 dollarit – nii oli ju hind märgitud! Vastuse pidin saama mõne päeva pärast, et kas mulle naeratas õnn või mitte.

Kõndisin sealt siis minema, et oma lemmikkohvikus traditsiooniline hommikusöök süüa – kohv sojapiimaga ja porgandikook. Porgandikook saabuski üsna pea, aga oli kolm korda väiksem, kui see oli olnud neli kuud tagasi.

Oli see vähemalt hea?

Sama hea, kui see supp siin, mida me sööme, aga selles pole mitte küsimus. Neli kuud tagasi oli sama kook postkaardi suurune! Nüüd oli see aga õhuke viil, mis kohe ümber kukkus. Hind aga oli sama. Kohviku omanik põhjendas seda sellega, et inimesed ei taha võib-olla nii suurt kooki süüa ja viskavad ülejäägi ära. Seega tema ei raiska enam toitu ja inimesed ei pea kalorite pärast muretsema. Tema teenib veel kolm korda rohkem raha ja kõik on õnnelikud.

Selles skeemis olidki kõik õnnelikud, peale minu. Minule tegi see koogi kahanemine meelehärmi! Ütlesin talle *fuck off* selle peale, kui ta lahendusena soovitas mul kolm kooki osta.

Mõni päev hiljem sain telefonikõne kinnisvaraärikalt, kes andis teada, et ma saaksin toa endale küll, aga seal on nüüd vahel veel üks abielupaar, kes on nõus toa eest välja käima 370 dollarit ja kas mina olen nõus neid üle pakkuma. See oli uudne olukord – kinnisvaraäri hakkas üürnikke üksteise vastu ülepakkumisele sundima. Ma ei teadnud, kas see oli isegi seaduslik. Loobusin ja lendasin Aasiasse.

Kas sa ei kavatse Austraaliasse enam kunagi tagasi elama minna?

Ma tõesti loodan, et ei pea seda tegema.

Milliseid maid oled oma lahkumise järel külastanud?

Nepal, India, Myanmar, Tai, Laos, Indoneesia, Malaisia... Ei olegi nagu palju maid, aga olen neid kõiki külastanud korduvalt.

Mis on sinu suurim kirg?

Neid on mul mitu. Reisimine loomulikult.

Salvestades templimuusika vormi (*melaam*) Keralas Lõuna-Indias. See hämmastav trummide ja pasunate kooslus kestab umbes tund ja lõppeb siis ootamatult. Seejärel hakkavad muusikud koos kaunilt dekoreeritud elevantidega ümber templi marssima. Mul oli ainult paar sekundit, et saada mikrofonid nende teelt eest.

Arvan, et reisimine on parim asi, mida lääne inimene oma raha abil teha saab, sest reisides leiad sa tavaliselt üles selle, mida sa päriselt oma elus teha tahad.

Teine suur kirg muidugi, nagu me rääkisime, on leida ja salvestada üles muusikat, mis on kohe-kohe kadumas.

Samuti olen ma 33 aastat töötanud õpetajana ning sealt on pärit mu suur huvi noorte inimeste karjäärivalikute kohta. Meil läänemaailmas on levinud arusaam, et noorele inimesele esitletakse koolis palju karjäärivalikuid, mille järgi nad saavad ennast kergesti joonde seada. Tegelikult see ei ole nii. Valikud, mis koolide poolt antakse, on suhteliselt piiratud. Sellepärast olen ma ka alati korraldanud oma heliekspeditsioone, kus ma viin noored lääne inimesed nende väikesest läänemaailmast välja – kaugetele maadele, džunglisse muusikat lindistama ning selle käigus pakun neile palju laiemat maailmavaadet ja karjäärivõimalusi, kui koolid seda teha suudavad. Seega on minu lindistusretked nagu katalüsaator.

Kui palju sul õpilasi on olnud, keda oled ekspeditsioonidele viinud?

Täpselt ei teagi, aga hetkel on kokku juba kõvasti üle saja inimese, kes on minu juhtimisel rännanud Nepalis ja paljudes teistes huvitavates kohtades. Tean, et paljud minu õpilased on saanud meie retkedel paika oma tulevikunägemused, millega kool neid aidata ei suutnud, ja nendele vastavalt ka hiljem tegutsema asunud.

Mõtlemapanev avaldus! Mis on kõige vastikum asi, mida reisidel oled pidanud oma kätega katsuma?

Raha. Ei, ma teen lihtsalt nalja! Või ei, kõige vastikum asi... ikka ongi raha. Jah, raha. Kindlasti! Raha!

Kas on mõni maa, kuhu sai ei soovitaks reisida?

Austraalia.

Äkki mõned inimesed ei peaks üldse reisima?

Kõik peaksid kohustuslikus korras reisima! Eriti tähtis on, et lääne inimesed

Üks minu ekspeditsioonigruppidest poseerimas kuulsa Bauddhanāthi stuupa ees Kathmandus Nepalis. Enamik inimestest sellel pildil olid minu endised õpilased Austraaliast.

Tõlkides mokeni laulusid nende külas Ko Phayami saarel Tais.

käiksid läbi erinevast kultuurist. Nagu näiteks on meie jaoks Aasia. Eriti oluline on külastada kas või korra arengumaid.

Minule kui lääne inimesele ei anna suurt kasutegurit see, kui ma külastan maid, millega meil on ühine pärand, sarnane kultuuriruum. Mäletan, kui käisin aastaid tagasi Ameerikas ja see oli täpselt nagu Austraalia, ainult et inimesed rääkisid teise aktsendiga. Seal ei olnud ajule mingisugust väljakutset. Olen üles kasvanud Ameerika telešõudega, seega kõik oli tuttav. Sama lugu oli isegi Itaaliaga – ma ei pidanud seda reisi väga huvitavaks. Isegi Itaalias oli nii palju sarnast selle kultuuriga, kust mina tulen, et ei leidnud ma ka sealt mingisugust väljakutset. Aga kui sa lähed maale, kus on täiesti teine keel, teised uskumused, teine religioon, väärtushinnangud, elustiil – alles seal hakkab reisimine „lugema". Kui seda siis esimest korda koged, siis ei taha sa seda tunnet kunagi enam unustada. Selline kogemus muudab maailmavaadet fundamentaalselt. Hakkad aru saama lausest, mida paljud reisimehed kasutavad: „Reisimine on parim asi, mida oma rahaga peale hakata."

Kuidas vaesem inimene, kes töötab näiteks kuskil väikeses poes, suudab endale reisimist lubada?

Näen neid „vaesemaid inimesi, kes töötavad väikeses poes" reisimas iga päev. Paljud seljakotimatkajad töötavadki aastaid enne kuskil poes ning lasevad siis jalga. Elatakse väga väikese eelarvega, aga see ei vähenda ei reisimise kogemust ega kvaliteeti. Siis nad lähevad koju tagasi, võtavad jälle endale mõne tagasihoidliku tööotsa ja on aasta pärast uuesti Aasias.

Paljud saavad õnneks sellest aru, et elu ei ole karjäär ja parim asi, mis sa teha saad, on reisida ning seega muutub töö ainult vahendiks, kuidas reisima pääseda, mitte eesmärgiks omaette.

See kõlab natuke paranoiliselt, aga mulle tundub, et lääne kultuur loob pidevalt müüti, et reisimine on kohutavalt kallis ja seetõttu võimatu ning loob seda narratiivi

Kõndides tagasi meie maasturi juurde pärast džunglihäälte salvestamist Chitwani rahvuspargis Nepalis. Väga oluline on auto parkida võimalikult kaugele valitud salvestuskohast, et vältida mootori jahtumise kriiksuvat häält ja igasuguseid inimhääli – nad ei saa kunagi aru vaikselt olemise tähtsusest. Ala, mida läbisin, on tuntud ninasarvikute, tiigrite, karude ja krokodillide rohkuse poolest.

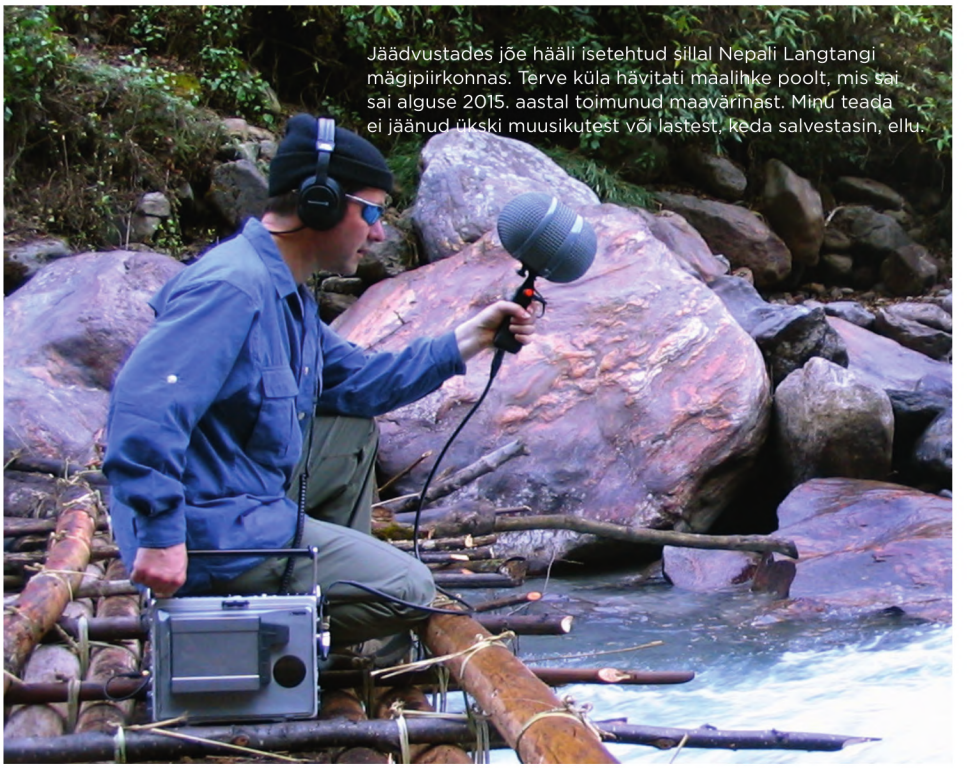

Jäädvustades jõe hääli isetehtud sillal Nepali Langtangi mägipiirkonnas. Terve küla hävitati maalihke poolt, mis sai sai alguse 2015. aastal toimunud maavärinast. Minu teada ei jäänud ükski muusikutest või lastest, keda salvestasin, ellu.

selleks, et inimesi kogu aeg tööl orjamas hoida ja et nad raha riigist välja ei viiks.

Enamik Lõuna-Aasiast näiteks on elamiseks odavam kui ükskõik kus läänemaailmas. See on kallis sellisel juhul, kui sul on kaelas korterilaenud ja muud rahalised kohustused, mis sinuga reisile kaasa tulevad. Kui sa aga suudad sellistest kohustustest ennast vabaks võidelda, on arengumaal palju odavam elada kui arenenud maal.

Paljud töötavad ka reisil olles.

Tänapäeval on maailmas uus liik ringirändajaid – digitaalsed nomaadid. Võib vist öelda, et mina olen üks nendest. Ma ei jätnud endast Austraaliasse midagi maha. Mul pole seal enam asju, mille juurde tagasi pöörduda. Teenin endale tagasihoidlikku sissetulekut interneti abil ja korraldan oma heliekspeditsioone.

Ma ei teeni palju, kuid samas on ka minu kulud väga väikesed. Näiteks on kõik minu nädalased kulutused troopilisel paradiisisaarel Balil kokku väiksemad kui oli ainuüksi minu nädalane korteriüür Sydneys. Inimesed, kes arvavad, et pikemaajalisem reisimine on kulukas, ei saa aru sellest, et peab endalt lihtsalt heitma nii-öelda finantsahelad, millega läänemaailm sind kogu aeg kammitseda üritab.

Nüüdisajal on digitaalsetele nomaadidele loodud Aasias ja mujal lausa spetsiaalseid töökeskkondi. Näiteks kirjutasin Malaisias Georgetownis viimati paar artiklit sellises avalikus tööruumis, kus on kiire internetiühendus, head arvutid, koopiamasinad, printerid ning isegi köök ja tualett. Rääkimata imeilusast vaatest! Kokku maksis sellisesse kohta kümnepäevane piiramatu sissepääs alla kahekümne euro. Jah, mitmel pool on tehtud reisivale inimesele töötegemine mugavaks.

Tavalisele inimesele, kes töötab näiteks poes, soovitaksin ma kõigepealt ennast igasugustest finantskohustustest vabastada, mida läänemaailm meile kangesti selga armastab istutada. Ära osta veel seda autot, maksa oma laenud ja ära uusi peale võta. Siis hakka vähehaaval säästma. Ma ise tulin siia, kus me praegu istume, Austraaliast, mis on miilide kaugusel kõikidest teistest kohtadest ja seega on lennukipileti raha kõige suurem kulutus. Ülejäänud kulud on kõik madalamad, kui te ilmselt ette kujutate.

Nii et ka väga madala palgaga inimesed peaksid sinu arust püüdma reisida?

Sa enne juba küsisid – absoluutselt kõik inimesed peaksid reisima ja see on enamasti ainult tahtmise küsimus. Reisima ei peaks võib-olla ainult Bali saare elanikud, sest olgem ausad – miks sa tahaksid sealt paradiisist kas või korraks lahkuda? (*Naerab koleda häälega.*)

Mis sulle sinu enese juures kõige rohkem meeldib?

See, et ma olen valge mees, hilistes viiekümnendates, heleda nahaga ning suhteliselt sirge ninaga...■

1 aasta, 2 kontinenti, 4 riiki

TEKST JA FOTOD:
KRISTEL NÕLVAK

Jaapanis peavad kõik kandma esimesed kuus aastat sarnast ranitsat (*randoseru*). Kool on Jaapanis tasuta, ent täisnahast *randoseru* hinnad algavad 200 eurost.

Teatriuurija **Kristel Nõlvaku** on elu jaapanlasest abikaasa ja kahe tütrega viinud maailma eri riikidesse, muidugi Jaapanisse ja Eestisse, kuid ka Aafrikasse, kus ta on elanud nii Mosambiigis kui ka Ugandas. Artiklist leiate põneva ülevaate eri maade haridussüsteemide eripäradest, laste kohanemisvõimest ning rahvusvahelisest meelestatusest.

International mindedness ('rahvusvaheliselt meelestatus') on viimasel ajal maailmas kuum teema. Eelkõige rahvusvahelistes koolides üle maailma, mis järgivad IB (*International Baccalaureate*), IPC (*International Primary Curriculum*) jt taolisi õppeprogramme, ent ka näiteks Eestis, kus koolilõpetajate rahvusvaheline läbilöögivõime on aina enam päevakorral ja valitsuse hariduspoliitika üks eesmärke on muuhulgas ka IB õppekava arendamine.

Mida rahvusvaheliselt meelestatus tähendab? Nagu IPC väljaarendajad Martin Skelton jt oma 2002. aastal kirjutatud krestomaatilises artiklis „Beyond Food, Festivals, and Flags"[1] sõnastavad, ei piisa lihtsalt aeg-ajalt rahvariietes kooli ümber patseerimisest ja oma maa toitude tutvustamisest (ehkki ka see on oluline), vaid arusaamine enda ja teiste erinevustest ning sarnasustest peab olema pidev ja sealjuures eakohane töö. Alustada tuleb juba eelkoolis. Ei ole võimalik alles 12- või 15-aastastele teemat kogu komplekssuses ja tihtipeale täiskasvanulikult keerulises sõnastuses tutvustama hakata, vaid rahvusvahelised seosed peavad jooksma läbi kõikide õppeainete ja nii kõigis vanuseastmetes.

Esmavajadusena on autorid pika arutelu ja eri maade õpetajatega konsulteerimise tulemusena defineerinud rahvusvaheliselt meelestatuse mõiste (sest loomulikult ei või eeldada, et kõik sellest ühtemoodi aru saavad, ent ilma konsensuseta ei tea, mida õpetada). See on 1) oma rahvuse piiridest kaugemale nägemine; 2) inimeste vastastikusest sõltuvusest arusaamine; 3) eri riikide vastastikusest sõltuvusest arusaamine; 4) eri riikide ja inimeste iseseisvusest arusaamine; 5) inimestevahelistest erinevustest ja sarnasustest arusaamine.

Rõhuasetus on siin nii sõnal *rahvus* kui ka *vaheline*. Olla rahvusvaheliselt meelestatud ei tähenda midagi n-ö suuremat või paremat kui rahvuslikult meelestatud, pigem on need ühe kontiinumi kaks otsa. Just oma rahvusliku identiteedi tunnetamine saab kaasa aidata teiste inimeste rahvustunnetuse mõistmisele ja seeläbi globaalse maailmavaate väljaarendamisele.

[1] Martin Skelton jt (2002). Beyond Food, Festivals, and Flags. Educational Leadership, Vol 60 (2), lk 52–55. http://www.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el200210_skelton.pdf

Maputo siluett Catembe poolsaarelt vaadates.

See viimane peaks olema aga tänases ühiskonnas lausa hariduse eesmärk number üks, kas pole? Niisiis, vajalikku rahvusvahelist meelestatust peaks saama õppida ja õpetada kenasti igas tublis koolis, ka nendes, mis ei ole ilmtingimata täidetud eri rahvustest lastega. Ent lisaks sellele saab eesmärgini jõuda tõenäoliselt ka hoopis kolmandat moodi – nii nagu näiteks meie perega on juhtunud.

Aastaga kolm maailmajagu

Minu tütred on pidanud viimase aasta jooksul kolmes eri riigis koolis ja lasteaias käima ning kõik rahvuste- ja kultuuridevahelised erinevused ja sarnasused ise omal nahal läbi kogedes selgeks saama. Kuidas see juhtus? Et kõik ausalt ära rääkida, pean ma alustama algusest.

Esiteks on teatav rahvusvaheline meelestatus mu lastele juba sünniga kaasa antud. Olen abielus jaapanlasega ja seega on laste rahvuse küsimus juba iseenesest komplitseeritum. Või mis ma valetan, tegelikult on asi siiani olnud väga lihtne – neil ongi kaks rahvust, kaks passi ja mingit ülemõtlemist ega probleeme sellel teemal pole olnud. Kodumaid ja keeli on lastel isegi rohkem kui kaks, teatav kultuuride ja keelte paabel on neid ümbritsenud seega pidevalt. Mina olen endastmõistetavalt oma lapsi kasvatanud eestlastena, mõlemad tüdrukud räägivad emakeelena eesti keelt ja on pisikesest peale veetnud palju aega Eestis. Isaga räägivad jaapani keelt ja Jaapanit külastame igal aastal. Mehe töö tõttu oleme aga elanud viimased kuus aastat peaasjalikult Mosambiigis, sel aastal kolinud vahepeal Jaapanisse ja sealt ringiga läbi Eesti Ugandasse. Kõigest aga järgemööda.

Mosambiik

On pühapäev, 21. jaanuari hommik, 2018. Teibin väsinuna kinni viimaseid hiigelmõõtmetes pappkaste, mis on tuubil täis laste mänguasju ja raamatuid ning vähemal määral ka minule ja abikaasale olulist kraami. Järgmisel päeval on väljalend. Oleme veetnud veidi üle kuue aasta Mosambiigi pealinnas Maputos, nüüdseks on mehe tööleping lõppenud ja ees seisab kolimine Jaapanisse. Viimaks ometi! Sel hetkel astub sisse abikaasa ja teatab rõõmsalt, et talle tehti just uus tööpakkumine Mosambiiki. Puhken praktiliselt nutma. Ma ei jää mingil juhul enam siia! Mitte pärast seda, kui olen edukalt maha müünud kogu majasisustuse ja meie suurepärase auto, mitte pärast seda, kui olen korraldanud liigutavad hüvastijätupeod kallitele sõpradele, mitte pärast seda, kui olen juba kuude kaupa lapsi valutuks lahkumiseks ette valmistanud ja nädalate kaupa pakkinud. Ja üleüldse, mul on Aafrikast juba kõrini! Mehe mõistmatut ja pahast nägu nähes lasen kiiresti peast läbi oma šansid lahutuse korral üksikemana toime tulla (hm, vähemalt saaks aasta ringi Eestis elada) ja otsustan, et esialgu teen siiski kõik endast sõltuva, et mees seda pakkumist vastu ei võtaks. Nagu maailmas tööd vähe oleks! Kui me peame tõesti alati arengumaal elama, siis vähemalt vahetagem kohti, tutvugem uute maadega.

Tõsi, Mosambiik on meie vastu väga lahke olnud. Mu noorem tütar on siin sündinud ja peab ennast tänini mosambiiklaseks. Kui me ei oleks viibinud siin diplomaatilise elamisloa alusel, siis ta olekski selle riigi täieõiguslik kodanik, sest Mosambiik, sarnaselt USA-ga, annab oma territooriumil sündinuile automaatselt kodakondsuse. Mu lapsed räägivad vabalt portugali keelt,

on tänu pidevale mererannas mängimisele suurepärased ujujad ja olid vähemalt kuni viienda eluaastani ka inimeste suhtes n-ö värvipimedad. Selle viimase fakti üle olen olnud kõige uhkem. Tüdrukud ei viidanud kunagi oma eri rahvustest ja rassidest sõpru kirjeldades nahatoonile või silmakujule, nad lihtsalt ei paistnud neid erinevusi nägevat. Ikka öeldi, et see pikkade patsidega või see naerunäoga. Mina ei teinud meelega midagi, et nende sõnavara täiendada. Lisaks on nende jaoks alati normaalne olnud, et igal inimesel on oma salakeel. Kõik räägivad muidugi portugali või inglise keelt, aga lisaks oskab mõni veel changana (enimräägitav bantu keel Mosambiigis), teine hollandi, kolmas saksa keelt jne. Tüdrukud mõtlesid ka endale salakeele välja (eesti keelest ilmselt ei piisanud, pealegi saab emme sellest aru), mida nad mulle arusaamatul põhjusel kutsuvad poola-poola keeleks. Ausalt öeldes kõlab see tõesti natuke nagu poola keel, mõningate heebreakeelsete mõjudega...

Maputo on väga meeldiv koht lastega elamiseks. Ilm on siin alati ilus ja linna mõõtmed on inimlikud. Kui auto läheb katki, siis suudab kooli-lasteaeda ka jala kohale minna. Autosid on palju (nagu ka inimesi – terve Eesti jagu), ometi ei ole Aafrika pealinnade tavaline nuhtlus, liiklusummikud, siin nii valusalt tuntav. Portugallased on selle ilusa sadamalinna kenasti läbimõeldult rajanud. Ruumi on lausa niipalju, et autod mahuvad kõik kõnniteele parkima. See on küll teatav peavalu jalakäijatele, ent vähemalt pole lastevanematel vaja vankri peale raha kulutada, sellega niikuinii jalutama ei pääse.

Ilu on Aafrikas muidugi suhteline mõiste. Maputo on tõepoolest ilus ja tulvil modernistlikke arhitektuuripärleid, aga seda ainult juhul, kui suudad kõike katvast prügist, mustusest ja lagunemisest üle vaadata. See oskus tuleb päris kiiresti. Ometi olin ma üllatunud, kui enne lahkumist üks mu lastest vastas küsimuse peale, kas nad tahaksid Mosambiiki tagasi tulla, sest issile pakuti uut tööd, eitavalt – siin olla liiga palju prügi. Tuleb välja, et teatud asjad on siiski päritavad, nagu näiteks jaapanlaste puhtusearmastus...

Koolitee Maputos.

Minu jaoks oli elementaarne, et Mosambiigis elades peavad lapsed minema portugalikeelsesse lasteaeda. Keeled on kingitus, mida meil ei tohiks olla õigust lastele keelata. Mul on mitu sõpra, kes on kahetsenud, et pole lapsepõlves oma ema või isa emakeelt kuulda saanud, kellelt on võetud võimalus kakskeelsena üles kasvada. Tean ka selliseid rahvusvahelisi perekondi, kus hirmust lapsi segadusse ajada on kodus vaid inglise keelt rääkima hakatud ja nüüd, kus lapsed on pea teismelised, kahetsetakse, et oma emakeel jäi lastele õpetamata. Ometi ei ole kuni seitsmeaastaseks saamiseni laste jaoks midagi lihtsamat kui uue keele omandamine, sest selles vanuses veel teadlikult ei õpita, ainult kopeeritakse. Viimane eeldab muidugi, et keelt peab ka palju kuulma. Kuna mina olen lastega rohkem kodus kui abikaasa, siis ei anna nende jaapani keele oskust eesti omaga võrrelda, olgugi et kõik koos olles suhtleme jaapani keeles. Inglise keelt meie kodus ei räägita, kuidagimoodi said aga mõlemad lapsed ka inglise keele sõpradega mängides selgeks. Siinkohal ei tohi muidugi alahinnata ka kõigi laste suurima sõbra Youtube'i mõju. Kuigi ma piiran üsna rangelt ekraaniaega, on multikatel laste elus tähtis roll. Lisaks inglise keelele saab sealt muuhulgas kätte ka eesti lapseks olemiseks vajalikud „tüvitekstid", alates Kessust ja Tripist ning lõpetades Lottega.

Selleks ajaks kui vanem tütar Maputo Rahvusvahelise Kooli esimesse klassi läheb, on tal inglise keel niipalju selge, et lisatundides peab käima vaid esimese õppeaasta jooksul. Portugali keele tundides on ta kohe edasijõudnute rühmas, st koos mosambiiklaste ja portugallastega. Seega portugalikeelsest lasteaiast (mis osutus samuti väga rahvusvaheliseks, täisverd mosambiiklasi oli alla poole) ingliskeelsesse kooli minek ei olnud kuigi suur kultuurišokk, seda enam, et kodu polnud vaja vahetada.

Esimene koolipäev – ilma aktuse ja aabitsata

Kui esimene koolipäev oli jaanuari alguses käes, panin lapsele piduliku kleidi ja uue koolikoti selga ning sõitsime rõõmsalt kooli aktusele. Minu üllatuseks aktust polnudki, isegi kõik õpilased polnud kohale tulnud. Esimene päev oli mõeldud vaid uutele lastele ja nende vanematele koolis

ringiuudistamiseks. Hea, et vähemalt õpetaja oli kohal. Järgmisel päeval kell kaheksa hakkasid tunnid ilma igasuguse tseremooniata lihtsalt pihta. Eestlasele on selline esimese koolipäeva erilisuse eiramine muidugi ootamatu löök, veelgi hullem, aabitsaid ka ei anta! Nüüdseks rohkem kogenuna ma juba tean, et selline ongi rahvusvaheliste koolide tava, sest õpilaskaader on siin pidevalt liikuv, kunagi ei tea, kui suur osa klassist esimeseks päevaks kohale jõuab ja millal keegi juba koolist lahkub. Ka tunnistuste kätteandmine pole miski eriline sündmus. Maputo Rahvusvaheline Kool järgib Cambridge'i õppekava, mõningate Mosambiigi riikliku õppekava lisandustega (näiteks portugali keel) ja paneb seega põhirõhu lugemisoskusele. Minu tütar, kes on just kuueseks saanud (selles vanuses minnakse siin kooli), veel ei loe, ehkki tunneb nelja eri tähestikku. Ma pole kunagi lugemisoskusega kiirustamist tähtsaks pidanud, uus Briti kool võtab seda aga muidugi väga tõsiselt. Eelkoolis käijad loevad praktiliselt juba nelja-aastaselt (*sic!*) ja ka tütar saab kodutööks igal päeval ühe raamatu läbi lugeda. Kuu aja pärast loeb ta inglise keeles juba soravalt ja minu kurvastuseks armastab siiani lugeda rohkem inglise kui eesti keeles. Rahvusvahelise kooli kogemus edukalt taskus, ootab meid nüüd, kaks aastat hiljem, Jaapanisse kolides ees aga sootuks erinev haridussüsteem. Lapsed on siiski rohkem põnevil kui hirmul.

Jaapan

Jõuame mehe vanematekoju Põhja-Jaapanis Yamagata linnas 24. jaanuari õhtuks. Lennureis on möödunud suurepäraselt. Kuna mu mõlemad lapsed on alates neljandast elukuust palju lennanud, on see nende lemmikliiklusvahend. Teist kohta jagavad kiirong *shinkansen* ja Elron. Lennuk on aga kindlalt esimene, sest seal on toolide sees ekraanid ja multikaid võib vaadata nii kaua, kui ise tahad. Üheski teises transpordivahendis ma lastele elektroonikat kätte ei anna, sest neis on ju aknad, kust välja vaadata. Seda võimalust ei tohi kasutamata jätta. Kui on igav, võib magada, und ei ole kasvavatele lastele

Onsen'i välibasseini on kõige parem nautida talvel.

kunagi liiast. Siiani on see kasvatusmeetod hästi välja vedanud ja ma ei karda kunagi ka kaheksatunniseid autosõite, isegi kui akna taga on mõnevõrra monotoonne ja metsatu Mosambiigi maastik. Mõistagi pakivad tüdrukud endale alati ka joonistusvahendid ja raamatud kaasa.

Yamagatas on meie saabudes paks lumi maas ja sajab aina juurde. Lumearmastajatele on Jaapan talvel parim koht. Tänu niiskele kliimale saab siin peaaegu iga päev lumememmesid ehitada ja suusamäed on vähemalt Yamagata linnast kõigest 40-minutilise bussisõidu kaugusel. Tunnen ennast õnneliku kliimapagulasena, sest pea kuus aastat katkematut suves elamist väsitab ühe korraliku põhjamaalase kohutavalt ära. Tüdrukud hakkavad mõnenädalase kelgutamise järel siiski ujumise järele igatsema. Õnneks on Yamagatas palju kuumaveeallikaid ja nii püüavadki lapsed salaja erinevates spaabasseinides ujumisliigutusi teha, ehkki ametlikult ei ole see lubatud. Tegelikult ei tule see ühelegi jaapanlasele isegi pähe, et 44-kraadises vees võiks sukeldumisega tegeleda. Kuna mu vanem tütar on Jaapanis sündinud ja seejärel praktiliselt kohe 40-kraadisesse vanni pistetud, nagu siinmail kombeks, ei ole vee kuumus talle mingi probleem. Ka noorem õde on palju harjutanud. Spaades ehk *onsen*'ites käimine ongi Jaapanis olles alati meie suurim lõbu.

Kümmekond päeva pärast meie saabumist jõuab kätte kohustuste aeg. Noorem laps läheb lasteaeda. Viimane ei ole küll Jaapanis kohustuslik, aga keeleoskuse parandamise ja kultuuri õppimise eesmärgil kahtlemata mõttekas. Minu üllatuseks on ämm välja valinud väikese kristliku eralasteaia. Just seal olla käinud kunagi mu abikaasa. Mis siis ikka. Nõukaaja lapsena pole mul õiget kristlikku kasvatust ja pigem loen ennast budistliku mõtteviisi austajaks, aga esimesel lasteaiaga tutvumise päeval kõiki pisikesi tund aega vaikselt palvetundi kuulamas ja „aamen" kordamas nähes, leian selle tegelikult väga liigutava olevat. Lasteaia maja on üleni puidust voodriga, kirikule sarnase alusplaani ja kõrgele avatud laega, ent mõjub väikse ja hubasena ning kõik lasteaia töötajad paistavad tõepoolest evivat tavapärasele jaapanlikule viisakusele lisaks ka parimaid kristlikke iseloomujooni. Tütar sulandub jaapanikeelsesse keskkonda minutitega. Hiljem järele tulles kiidab kasvataja tema rääkimisoskust, lisades, et laps kõneleb nii palju ja nii kiiresti, et peaaegu unustab vahepeal hinge tõmmata. See on üllatus.

Esimene koolipäev Jaapanis, esimeses klassis.

Seni olen nende jaapanikeelset suhtlemist isaga rohkem purssimiseks pidanud, nüüd aga saab kinnitust, kui oluline on siiski passiivne keeleoskus – kõik tõepoolest on kusagil kukla taga olemas ja ootab vaid vajalikul hetkel vallapäästmist.

Suurem katsumus seisab ees vanemal tütrel, kel ei tule uues koolis ainult rääkima, vaid ka kirjutama hakata. Olen hoolitsenud selle eest, et lisaks alfabeedile teaksid ja oskaksid tüdrukud kirjutada ka jaapani silptähestikku, ent *kanji*'de (hiina tähemärkide) õppimisega ei ole me veel kuigivõrd tegelenud. Jaapanis alustatakse sellega esimeses klassis pärast silptähestike *hiragana* ja *katakana* ülekordamist (sest esimene on lasteaia lõpetajatel üldjuhul korralikult selge) ja teise klassi lõpuks on ära õpitud oma paarsada *kanji*'t. Kuna Jaapanis algab uus kooliaasta aprilli alguses, siis liitub tütar veebruarikuus just teise klassiga, ehkki Mosambiigi arvestuse järgi on ta teise klassi juba detsembris lõpetanud (seal ühtib õppeaasta kalendriaastaga). Sellest pole lugu, pigem abi, sest võib arvata, et lisaks *kanji*'de proovikivile on Jaapanis riikliku algkooli teise klassi tase ka muus osas Maputo Rahvusvahelise Kooli omast kõrgem. Nii ongi. Korrutustabel on enamikul juba peas ja tehteid tehakse neljakohaliste numbritega.

Kool on jällegi seesama, kus mu abikaasagi on käinud. Hiigelsuur kivist ehitis, mõõtmatu spordiväljaku ja välibasseiniga (viimane on hetkel veel lume all). Omal ajal olnud siin kuus paralleeli lapsi korraga, nüüdseks on kahaneva rahvaarvu juures alles vaid kolm. Huvitav on see, et klassiruumid ei ole kinnised. Kõik kolm teist klassi asuvad samal korrusel ja on eraldatud vaid vaheseintega, üks külg on täiesti avatud ühisesse koridori. Ilmselt harjutatakse lapsi juba varakult tuleviku töökontori mürafooniga (ka need on Jaapanis alati avatud).

Jaapanis suunatakse kõik lapsed elukohajärgsesse kooli, siin valikuid ei ole. Kool jääb alati vaid jalutuskäigu kaugusele, sest lapsed peavad suutma selle tee üksinda ja jalgsi läbida. Tegelikult mitte päris üksinda, hommikuti kohtuvad naabermajade lapsed tänavanurgal ja edasi minnakse koos. Marsruut ei ole aga suvaline, vaid kooli poolt paika pandud ning sellest kõrvale kalduda ei tohi. Minu tütre jaoks, keda on kaks aastat autoga kooli veetud (Aafrikas on turvakaalutlustel mõeldamatu, et välismaalasest laps kuhugi üksi jalutaks) on see suur vabanemine. Mõelda vaid – mängida kooliteel lumesõda, võidelda tuule ja vihmaga, ületada üksinda autoteid (Maputo kaootilises liikluses mõeldamatu)! Sealjuures kanda hirmrasket ranitsat, sest Jaapanis kasutatakse koolis õpikuid ja neid tuleb pidevalt kaasas kanda. Huvitaval kombel just see meeldib mu tütrele väga. Ei Mosambiigi ega ka Uganda rahvusvahelises koolis ei kasutata õpikuid, klassiruumides on küll töövihikud, aga õpetaja järgitavad programmid on peaasjalikult arvutis, ilmselt ka pidevas muutumises ja palju kasutatakse väljaprinditud lehti. Kooli võtad kaasa vaid oma vahepala ja veepudeli, vahel ka kodutöövihiku.

Mu tütre teiseks lemmiktegevuseks koolis on koristamine. Jaapani koolides ei ole teadupärast koristajaid ning suure vahetunni ajal pärast lõunasööki haaravad lapsed harjad ja lapid, pesevad lauad, põrandad ja tualettruumid ning see kõik on kokku väga lõbus.

Jaapani algkooli eripära on kahtlemata sotsiaalne kasvatus. Klassikaline õppetöö moodustab ainult poole päevast. Teine osa läheb suhtlemise ja kommete õppimise peale. Iga päev on klassis erinevad korrapidajad, ühed juhatavad tunde sisse, teised jagavad lõunasööki laiali (lõunasöögi ajal panevad kõik lapsed valged kitlid selga ja mütsid pähe ning toidujagajad ka valged maskid ette), kolmandad viivad päeva lõpus läbi arutelutundi, kus tuuakse välja päeva jooksul märgatud häid ja halbu juhtumisi.

Minu tütar võetakse vastu sõna otseses mõttes avasüli. Väikesed jaapani lapsed on ootamatult lärmakad ja emotsionaalsed, uustulnuk piiratakse sisse ning kõik tahavad kohe ja kõiges aidata. Jaapanis tõepoolest õpetatakse, kuidas üksteisega käituda ning sõpru leida ja hoida, midagi ei jäeta siin riigis juhuse hooleks.

Niisiis läheb Jaapani koolisüsteemi sissesulamine üle ootuste libedalt. Õpetajad on kannatlikud ja kuna mu tütrele juhtumisi hirmsasti meeldib kirjutamine, läheb ka *kanji*'de õppimine imekiiresti. Mul tõesti hakkab tekkima kahtlus, et ka keel on vist mingil moel päritav...

Pärast kolmenädalast kevadvaheaega algab 7. aprillil uus kooliaasta. Koos võim-

Koolitee Yamagatas. Mõistagi kirsipuudega ääristatud.

sa avaaktusega kooli hiiglaslikus aulas. Lõpuks ometi! Teine tütar, kes läheb nüüd esimesse klassi, saab seega eeskujuliku esimese koolipäeva koos piltide, laulude ja rosettidega. Ja kohaliku aabitsa! Rõõm uuest koolist on aga üürike, sest kaks nädalat hiljem tuleb meil uuesti asjad pakkida ja sõita Uganda pealinna Kampalasse, kus abikaasa on endale uue töökoha leidnud, et jätkata Jaapani riigi abirahade toel arengumaade haridussüsteemi edendamist.

Enne aga kui Kampalas midagi põnevat juhtuma hakkab, sõidame juba jaanipäevaks Eestisse.

Eesti

Põhjamaa suvede vastu ei saa keegi, seega pole ei mina ega lapsed veel ühtki suve Eestis veetmata jätnud. Kui lapsed olid väiksemad, sai siin pikki kuid elatud (talvelgi käidud), sest meil on Lõuna-Eestis oma väike maamaja, põllud, metsad ja vabadus. Seoses kooli minekuga on suved lühemaks kahanenud ja naljalt üle paari kuu enam välja ei vea.

Mind on alati kammitsenud väike hirm, et mööda maailma ringi rännates ja kodusid vahetades ei jää lastele nende lapsepõlvest midagi püsivat järele, kohta, kuhu täiskasvanuna aeg-ajalt tagasi saaks pöörduda, kus on alles mõni mänguasi, eriline lõhn või valgus. Nii saigi suguvõsa maadele väike suvemaja ehitatud ja nüüd on meil vähemalt üks koht maailmas, kust lahkudes ei pea kõiki asju kokku pakkima, sest me tuleme tagasi, see ongi otsekui meie päriskodu.

Eestis on lõbus. Koolitöö asemel saab joosta paljajalu mööda heinamaad, aga käia ka teatris, muuseumites, festivalidel, minna hilja magama ja süüa palju kommi. Millegipärast ei osta ma lastele peaaegu kunagi „kahtlaseid" välismaa komme, vaid ootame, kuni Eestisse jõuame, ja siis on Eesti toodete seas lastel vaba valik. Nii on neil välja kujunenud omad lemmikud ja muid komme hästi ei tahetagi. Jäätist saab ikka igal maal osta, ehkki Aafrika riikide piimatooted ei anna Eesti omadega võrrelda. Mosambiigis lehmi üldse polnudki, tarbida sai vaid Lõuna-Aafrika Vabariigist imporditud ultrapastöriseeritud piima.

Pikemalt arengumaades elades on aga (kõrg)kultuurilised vajakajäämised need, mis mulle lastekasvatuse juures kõige enam muret teevad. Korralikku teatrimajja saavad lapsed ikkagi ainult Eestis. Või mööndustega ka Jaapanis. Samuti kinno. Kui pärast esimest teatrielamust Pärnu Endlas mõni aeg hiljem Yamagatas esimest korda ka päris kinno läksime, olid lapsed üllatunud, et näitlejad filmi lõpus lavale ei tulnudki. See juhtus alles paar aastat tagasi! Pärast seda olen kultuuriprogrammi korraldamisse tõsisemalt suhtuma hakanud. Maputos kino ei olnud. Kampalas pidada olema, ehkki me ei ole veel sinna jõudnud. Teatri koha pealt ma ei hakka endale ka siin erilisi illusioone looma, ehkki vähemalt rahvusteatri hoone on Kampalas olemas.

Eesti on muuhulgas ka maa, kus lastele on hea tutvustada ajalugu. Katsu sa leida Mosambiigis mitmesaja aasta vanust hoonet. Jaapaniski pole see lihtne. Tallinna vanalinn on aga kullaauk. Või Kadriorg või Viljandi lossivaremed – kõik meie iga-aastased palverännakukohad.

Kui Eestis on kõht kohukesi täis söödud, augustikuised tähevaatlused tehtud ja veidi juba ka ahju köetud (jällegi romantika, mida igal pool ei saa), on aeg sõita Ugandasse ja minna taas uude kooli.

Uganda

Kampalasse jõudes tunnen end kui esimest korda Aafrikasse saabunu. Maputo oli pigem väike mereäärne ja euroopalikult mugav linnake, täis vabaõhukohvikuid ja mänguväljakutega avalikke parke. Kampala on aga lopsakas roheline džungel, mis laiutab hunnikul küngastel, täis igas suuruses puid ja punaste katustega maju, mõisate mõõtu uhked eramajad kõrvuti slummidega, õhk täis punast mulda ja tänavad toimekatest inimestest pungil. Just nimelt toimekatest. Lõuna- ja põhjaeurooplaste töökultuuri erinevused on ka endistesse asumaadesse oma jälje jätnud. Maputos olles tunned end kui laisas kuurortlinnas, kus kohalikel on aega päikese liikumist ja lendlevat prügi jälgida (neil päris kella ei paista olevatki, vähemalt ei näi nad seda tundvat). Kampala on aga töökas ja puhas linn, igaüks pühib või peseb või kastab midagi. Tänavad on küll sama auklikud või hullemadki kui Maputos, aga koristatud. Inimesed tunnevad kella ja peavad sõna. Kuna linn asub küngastel, siis on iga küngas kui omaette väike keskus ning rikaste ja vaeste elurajoonid on kõikjal külgepidi koos. Oma kuurilaadsete majaubriku-

Vaade kooli rõdult Kampala Muyenga künkale. See on üks kõrgemaid linnas (1306 m), sestap asuvad siin ka linna veepaagid.

te esiseid hoiab aga vaesem rahvas nii puhtana, kui see pori sees on võimalik ja nii on mu esmamulje Kampalast oluliselt positiivsem kui see kunagi Maputost on olnud. Pealegi ma armastan künklikku maastikku. Varsti on aga selge, et liikluses ellujäämine on siinses autode ja mootorrataste laviinis keerulisem, jala ei jõua tõepoolest kuhugi ja linnaõhk on saastatuselt maailmas kaheteistkümnendal kohal.

Meie õnneks leiame endale maja ühe künka otsas, seal on õhkki pisut puhtam ja kool jääb kodust parimatel päevadel vaid kümneminutilise autosõidu kaugusele.

Paari rahvusvahelise kooliga tutvumise järel valivad lapsed välja Ambrosoli Rahvusvahelise Kooli, see on väike (260 õpilast 30 eri riigist) ja järgib brittide väljatöötatud IPC (*International Primary Curriculum*) õppekava. Viimane seisneb selles, et õppetöö ei toimu enamikus õppeainetes kronoloogiliselt, vaid teemasid pidi. Iga teemaplokk kestab umbes kolm nädalat. Nii on võimalik ainest mitmekülgsemalt ja haaravamalt käsitleda. Näiteks kui hetkel on vanemal tütrel kolmandas klassis (Briti süsteemi järgi loetakse seda neljandaks aastaks) käsil teema „Aktiivne planeet", siis harjutavad nad inglise keele tunnis kõikvõimalike loodusnähtustega seotud sõnade õigekirja, uurivad (muuhulgas internetist) kuulsamate maavärinate ja vulkaanipursete kohta (geograafia ja ajalugu), kunstitunnis joonistavad vulkaane ja sealjuures katsetavad eri aineid segades ka ise vulkaanipurskamist järele aimata (keemia ja füüsika). Teemasid on seinast seina. Mõned tunduvad inglise keelt emakeelena mitterääkijale liigagi rasked (ajulained!), teised on rohkem lõbusad (dinosaurused). Igal juhul ootame põnevusega teemaplokki „Šokolaad". See on päriselt olemas.

Tüdrukute uus kool tundub akadeemiliselt nõudlikum kui Jaapani oma. Igal juhul teeb see tänapäevaste meetodite poolest viimasele pika puuga ära. Arvutitunnid on kaks korda nädalas, vanem tütar peab saatma koduseid uurimustöid õpetajale oma isiklikult e-posti aadressilt ja juba esimeses klassis alustatakse mängude programmeerimisega. Mina, kes ma kuulun kasvatus- ja õpetusmeetodite poolest pigem konservatiivsete jaapanlaste poolele, pean alla andma. Noorem tütar on varemgi nurunud, et ma iPad'i arvutimänge installeeriks, ent seni on mul õnnestunud kõrvale põigelda. Nüüd tuleb siiski vähemalt üks mäng lastele tutvumiseks kätte anda. Kui juba koolis programmeerimist nõutakse...

Lapsed on äärmiselt kohanemisvõimelised väikesed inimesed. Kindlasti on ka nende hulgas erandeid, aga üldjuhul on lapsed valmis muretult vanemate järel riigist riiki liikuma, senikaua kui neil lastakse valida, millised mängu- ja muud tähtsad asjad nad kaasa saavad võtta. See on oluline. Me kanname aastaid meetrikõrgust karumõmmi üle mandrite ja ega see eriti üle poole kohvri enda alla võtagi...

Meie järgmiseks sihtkohaks on loodetavasti Eesti kool. Eks elu näitab. ■

Esmaspäevad algavad meie Kampala koolis tervituskogunemisega aulas.

Kolumblaste jaoks on silmapaistvad jõuludekoratsioonid auküsimus. Selliste hiigelkujudega on Jeesuse sünnilugu kujutatud Medellíni linnas.

Jõulukaart Colombiast

Kolumblased võtavad soojast kliimast hoolimata jõulude pidamist täie tõsidusega. Enamik ametiasutusi sulgeb pea kuuks ajaks uksed, dekoratsioonid viivad elektriarved taevani, ent jõuluvana sealmail ei tunnistata.

TEKST: **MALLE KOIDO**
FOTOD: MALLE KOIDO, SHUTTERSTOCK

Kas arvasite, et meie, põhjamaalased, oleme maailma kõige suuremad jõulude tähistajad? Tallinna Raekoja platsi jõulupuutraditsioon on ju maailma üks vanimaid ja päris ehtne jõuluvanagi ei ela meist kaugel, kõigest põhjapöörijoonel? Siis pole te veel näinud, kui tõsiselt võetakse jõulupühi ekvaatoril paiknevas Colombias. Ka teised Lõuna-Ameerika riigid ei jää kaugele maha.

Esimest korda veetsin jõulud Colombias 2015. aastal, külastades kõiki suurimaid linnu: pealinna Bogotát, „igavese kevade linna" Medellíni, maailma salsapealinna Cali, lisaks ka huvitavamaid väikesi kohti, nagu koloniaalpärandiga Villa de Leyva, samuti Nemocón, Zipaquirá ja Chicamocha. Samal reisil viibisin pikemat aega ka Peruu pealinnas Limas ning juba varasemast on mulle tuttav Brasiilia, kus pikemat aega töötasin.

Jõuluvana kinke ei too

Üks minu esimesi küsimusi Colombia jõulureisi ettevalmistamisel oli peretuttavatele, et kes ennast jõuluvanaks riietab ja millal talle kingid edasi anda.

„Jõuluvana? Milleks teda vaja on?" uurisid mu sõbrad imestunult.

„Igal pool maailmas on ju kombeks, et jõuluvana toob headele lastele kingitused," ei saanud ma nende kohmetusest aru.

„Colombias ei too kinke jõuluvana. Me teame küll, kes see on, aga meie kultuuris ei oma ta mingit erilist tähendust, lapsed teavad teda Ameerika filmidest. Kingid toob hoopis Jeesuslaps."

Jeesuslaps on Hispaania keeles *El Niño Jesús* ning teda kujutatakse tavaliselt imiku või väikelapsena, kes kannab ainult mähkmeid, mõnikord on ta ka roosas rohelise vööga hõlstis mudilane. Niisiis saadavadki Colombia lapsed jõulusoovidega kirju Jeesuslapsele.

Mina ei suutnud esimese hooga aru saada, kuidas saab Jeesuslaps kinke tuua. Kõigepealt, tegu on beebiga! Ta saab heal juhul ühe väikese asja korraga kätte võtta, mitte koti tuhandete kinkidega! Ning kuidas ta neid toob, kui tal pole ei saani ega põhjapõtru? Kujutasin ette tillukest beebit roomamas, tirides enda järel rasket

kingikotti. Ja muide, kas ei toonud Piiblis kolm kuningat Jeesuslapsele kinke, mitte vastupidi?

Täiesti ebaloogiline, võttes arvesse kolumblaste erakordset haritust piiblilugude teemal. Aga loomulikult, kõhukas habemega vanamees, kes oma ümbermõõdust hoolimata läbi korstna inimeste majadesse kinke toob ja lendava saaniga liikleb, on täiesti loogiline! Sarnane jõulutraditsioon, kus Jeesuslaps kinkide eest vastutab, on levinud üle terve Ladina-Ameerika, näiteks Costa Ricas ja Peruus. Hispaanias aga toovad kinke kolm kuningat ning seda jaanuaris, ehkki viimasel ajal saavat paljud Hispaania lapsed nüüd kinke nii detsembris kui ka jaanuaris.

Norberto juuksurisalong võidab pea igal aastal Bogotá jõulukaunistuste võistluse. Tagasihoidlikkus pole selles konkursis voorus.

Jõulukaunistuste võistlus

Oma kodu ja ka töökoha dekoreerimist võetakse Colombias äärmise tõsidusega. Enamikul peredest, keda jõulude ajal külastanud olen, on suur kollektsioon butafooriat, mis tuleb välja ainult jõuludeks. Väga meeldib kolumblastele jõulutäht oma punase õiega – ilmselt seetõttu, et nad suudavad selle olemasolu Colombias ette kujutada. Samuti figureerivad lumehelbed, jõuluvanakujud, mis päev läbi pööreldes muusikat mängivad, ja muu. Ei piirduta mitte ainult paari pärjaga, vaid kaunistamist vajavad absoluutselt kõik maja nurgad esikust vannitoani välja. Kuna ehtsat kuusepuud on ekvatoriaalses kliimas raske leida, figureerivad majades kunstkuused. Nii mõnigi kord on need nii-öelda Rakvere stiilis – oluline on siluett ning et kulda, karda ja vilkuvaid tulesid oleks võimalikult palju.

Medellín ja Bogotá võistlevad omavahel, kummal linnal on rohkem kaunistusi. Viimastel aastatel alustab Medellín jõuluaega sellega, et korraldatakse ilutulestik ja ülelinnaline pidu, tähistamaks detsembri algust. Kuna paljud kolumblased saavad jõulude ajal pika puhkuse, näeb detsembris mööda linna kihutamas näiteks hulgaliselt peobusse – tegemist on lahtiste vanaaegsete bussidega, taas kaunistatud vilkuvate tuledega ja selle sees käib mürtsuva muusika saatel pidu, samal ajal kui peolisi mööda linna sõidutatakse. Kui meie jaoks on jõuluaeg hämar, melanhoolne ja vaikne, siis Colombias on terve detsembrikuu üks suur pidu, mille keskmes figureerivad siiski mõned härdama atmosfääriga katoliku kiriku üritused.

Kristuse sünni kujutamine on olulisem kui jõulupuu. Minu Cali kortermajas leidsid elanikud sellele sobiva koha basseini ääres.

Bogotá linnas korraldatakse firmade vahel võistlus, kes suudab oma maja kõige silmapaistvamalt dekoreerida. Võitjad lähevad ideedega kindlasti üle võlli ning kitši ja hea maitse piir ületatakse mitmekordselt. Tavaliselt võidab võistluse juuksurisalong Norberto Peluquería. Võite internetist ise järele vaadata, milliste dekoratsioonidega nad ilma teevad: tuledes Eiffeli torn, palmipuud, Rooma Colosseum, Big Ben... Tegemist on tõelise minivormis Las Vegasega. Terve linn käib detsembri jooksul kohustuslikus korras vähemalt korra juuksurisalongi eest läbi, et neid dekoratsioone imetleda.

Teine koht, millest jõulude ajal ei pääse, on kaubanduskeskused. Mitte seepärast, et hulgi tarbetuid asju osta. Ei, hoopis sellepärast, et keskuste jõulukaunistusi vaadata. Meie peres oli mitu päeva, kus õhtuseks meelelahutuseks oli planeeritud

Pärast jõuluõhtut sõidavad paljud kolumblased puhkusele, sest see on parim aeg autoga kodumaa omapäraste väikelinnade avastamiseks. Pildil maja Ráquira keraamikalinnast.

kaubanduskeskusesse sõitmine ja seal ringikäimine, et jõulutulesid vaadata ja pildistada. Siinkohal tuleb meeles pidada, et Bogotá on üks maailma kõige hullema liiklusega linnu, kus kümne kilomeetri läbimine võtab sageli kaks tundi. Ainukesed päevad, kui Bogotás auto autos kinni pole, on 25.–26. detsember, mil paljud linnast välja sõidavad. Aga need kaunistused on tõepoolest vaatamist väärt!

Väga olulisel kohal on Jeesuslapse sünni kujutamine. Seda tehakse igal tänavanurgal ja igas kodus. Mulle isiklikult meeldis väga Nemocóni linnas nähtud üleni tühjadest munarestidest tehtud keskkonnateadlik kooslus. Minu Cali kortermajas peeti aga sobivaimaks kohaks Joosepile, Maarjale, pühakutele ja nende seltsilistele basseiniäärset puhkeala. Nii ujudki õhtuti, pühakud pidevalt silme ees. Lisaks on basseini äärde rippuma pandud lumehelbed – Calis on detsembris temperatuur tavaliselt 30 kraadi ringis.

Üheksa päeva palvetamist

Ent jõuludel on ka vähem välise kulla ja karra keskne pool. Colombias mängib olulist rolli *Novena* ehk üheksa jõulueelset päeva. Need üheksa päeva märkivat üheksat kuud, kui inimkond Jeesuslapse sündi ootas. Neid võib tähistada nii naabrite, sõprade kui ka perega. Kokku tullakse igal õhtul, et palvetada ja laulda koos kristlikke laule. Tavaliselt tehakse seda igal õhtul eri kodus ning pere, kes võõrustab, peab lauale panema ka toidu.

Sageli võib jõululaual kohata *buñuelo*'sid (ümmargused tainapallid), *natilla*'t (piimapõhine kook, mida võib serveerida ka magustoiduna, sarnaneb *panna cotta*'ga) või *tamales*'t (soolane liha- ja juurviljapõhine roog). Minu kogemuse põhjal ei ole Colombias siiski ühtset jõulumenüüd, nagu Eestis (verivorstid ja hapukapsas), vaid eri regioonid ja pered teevad seda erinevalt. Näiteks ühel aastal sõime jõuluõhtul kalkunikarbonaadi ja vene salatit – nii nimetatakse Colombias majoneesipõhiseid salateid.

Jõulud või mitte, Colombia köök pakub põhjamaalt tulnule igal juhul avastusi. Kuna tegu on ühe maailma kõige mitmekesisema kliima ja flooraga maaga, siis kõigepealt lummab erinevate puuviljade rohkus. Minu lemmikmahl siin on *guanabana*. Tegemist on väljastpoolt veidi okkalise, seest valge viljaliha ja tumedate seemnetega suure puuviljaga, mida Euroopas praktiliselt saada pole. Teine populaarne puuvili on väljast roheline, seest

Jõulukombed Lõuna-Ameerikas

Peruu. Jeesuse sünni kujutamine (*retablo*) on kesksel kohal ning kingitused tuuakse *retablo* alla – paljudes kodudes puudub jõulupuu traditsioon. Andide mäestikuga ümbritsetud Peruus viibivad Jeesuse sünni ajal tallis kohalikud laamad ja alpakad, mitte kaamelid ja eeslid, nagu Piiblis kirjeldatud.

Tamales on oluline jõulutoit, nagu ka Colombias, kuid selle valmistamisel kasutatakse maisijahu. Suur osa Peruust asub rannikul ning seetõttu süüakse ka jõulude ajal neis regioonides mereande. Jõuluõhtu lõpeb tavaliselt peoga, ning täiskasvanud tantsivad 25. detsembri varajaste hommikutundideni salsat.

Brasiilia. Brasiilias peetakse jõulukinke väga oluliseks ning neid tehakse ka kaugematele sugulastele, mis teevad jõuludest kalli aja. Brasiilias toob kingid jõuluvana ehk *Papai Noel* — see on ilmselt tingitud Portugali kultuuriruumi mõjust. Naljakas on näha, kuidas ilmselgelt Põhja-Euroopa kliimaks sobivalt riietatud jõuluvana Rio de Janeiro rannas Brasiilia aasta kõige kuumemal ajal liivaskulptuuridel kujutatakse.

Brasiilia eri regioonides süüakse erinevat jõulutoitu: näiteks Lõuna-Brasiilia, kus elab palju saksa ja itaalia immigrante, tähistab jõule sageli saksa jõulukoogi *stollen*'i või *pannetone*'ga.

Argentina. Jõuluõhtu ja vana-aasta õhtu on üllatavalt sarnased – ka jõuluõhtul tehakse šampanjapudel kesköö lahti ja tähistatakse. Pärast kodust jõuluõhtusööki minnakse sageli pärast kesköö välja sõpradega pidutsema. Erinevalt Colombiast ei saa argentiinlased töölt pikka jõulupuhkust, kuid sarnaselt Colombiaga süüakse palju majoneesipõhist toitu, nagu „vene salat".

Ecuador. Ecuadori jõulukombed on usukesksed. Sarnaselt Colombiaga peetakse *Novena*'t, kus palvetatakse ja juuakse kuuma šokolaadi. 24. detsembril kulmineerub see Maria ja Joosepi teekonda illustreeriva paraadiga pealinnas Quitos, mida tuntakse kui *El Pase del Niño Viajero*. Jeesuse sündi kujutavad dekoratsioonid (Ecuadoris *pesebre*) on aukohal. Pärast laste magamapanemist lähevad täiskasvanud pikale kesköömissale (*Misa del Gallo*).

Detsembri lõpus peetakse Calis *Feria de Cali*'t, mille raames toimuvad tänavakarnevalid, kontserdid, öised sambapeod ja ka hobuparaadid.

roosa guajaav. Sellest tehakse muuhulgas marmelaadilaadseid maiustusi, pakitud banaanilehte, mida tasub kaasa osta.

Üks asi, mida Colombiast kingiks kaasa osta ei soovita, on aga tee, täpsemalt kokatee. Ehkki kokatee joomine on siin igati normaalne tegevus ning selle mõju võib võrrelda kummelitee omaga, võrdsustavad mitmed Euroopa tollid selle A-klassi narkootikumide kaasavedamisega. Proovige see kohapeal siiski ära – see aitavat näiteks Colombia kõrgusest tingitud hõreda õhuga harjuda.

Hõredat õhku ei koge paremini kusagil mujal kui palverännakul Monserratele. Monserrate mägi asub Bogotá kesklinna lähedal, 3152 m merepinnast. Kõige usklikumad ronivad sinna põlvili mööda tuhandeid kivitrepiastmeid üles roomates. Paljud kohalikud võtavad populaarse rännaku ette pühapäeval – keskmise füüsisega inimene peaks tunniga tippu välja jõudma. Kes oma vormis kahtleb, võib ka köisraudteega tippu reisida. Monserrate mäe tipus asub kirik, ent ka restoran ja väike turistiturg. Tipust avanevad hingematvad vaated kaheksa miljoni elanikuga Bogotále ning teisel pool asuvale Guadalupe mäele. Just nädalavahetus on parim aeg rännaku ettevõtmiseks, sest siis on see suurte inimhulkade tõttu turvalisem. Muide, ebausk ütleb, et kes oma kihlatuga koos mäe tippu läheb, ei abiellu kunagi.

Jõulud läbi – pidu!

Colombia lastele toob Jeesuslaps kingid kätte 24. detsembri kesköö. Kinkide kättesaamiseks salmide lugemise traditsioon puudub. Küll aga peetakse jõuluõhtul maha veel üks palvete ja laulude sessioon. Kuna paljud kolumblased elavad välismaal – meie pere näiteks ulatub üle mitme Colombia linna Hispaania, Brasiilia ja USA-ni – viiakse nii mõneski kodus need läbi Skype'i teel.

Kolumblastel on oma jõululaulud ehk *villancicos*. Lisaks on populaarne näiteks „Püha öö" („*Noche de Paz*"). Minu kohalik lemmikjõululaul on aga „Burrito Sabanero" ehk „Savannieesel". See toob huvitaval kombel kokku Colombia kultuuri, kus savannieesel on igapäevane nähtus, ning Jeesuslapse sünniloo. Laulust on oma versiooni teinud Eestiski tuntud Juanes. Tõlge oleks umbes selline: „Oma savannieesliga lähen ma teele Petlemma poole, hommikutäht valgustab mu teed."

Kui aga jõulukingid käes, algab juba järgmisel päeval pidutsemine. Üks jõuluaegne suursündmus on *Feria de Cali*, mis algab tavaliselt 25. detsembril ning tähistab Cali kultuuri. Cali on nimelt Colombia kõige mitmekesisem linn, mis veel tänapäevalgi on tuntud tänu suhkruistanduste ja kohvi kasvatamisele ning kus elab suur hulk Colombia mustanahalisi. *Feria de Cali* raames peetakse maha tänavakarneval, hulk kontserte, salsapidusid ja ka hobustega seotud üritusi – kolumblased on suured hobusesõbrad. Ükski endast lugupidav *caleño* ei tohi sellelt ürituselt puududa.

Paljud linnainimesed kasutavad aga vabu päevi lihtsalt puhkusele sõitmiseks. Sageli ei minda tagasi tööle enne jaanuari keskpaika. Jõuluaeg pakub suurepärase võimaluse stressivabalt autoga mööda Colombiat ringisõitmiseks. Näiteks tasub külastada Chicamocha rahvusparki selle kanjonite ja kuristikega – seal asub muuhulgas maailma pikim köisraudtee. Ka Santa Marta regioon oma looduse ja mereäärega väärib pikka autosõitu. Tasub peatuda teeäärsetes restoranides, tellida üks *bandeja paisa* (hiiglaslik rahvusroog, kus ühel taldrikul laiuvad riis, vorst, muna, avokaado, oad, plantaan, *arepa* ning loomulikult liha), mõni troopiline mahl, ning nautida eikusagil palmi all puhkuse veetmist. ■

Ciudad Perdida terrassid.

Tironade kadunud maailma otsimas

TEKST JA FOTOD: **KRISTJAN JEKIMOV**

Karavan eluks vajaminevaga.

Tironade Kadunud Linn ehk Ciudad Perdida on Colombia põnevamaid matkakohti, kuhu jõudmine on aga paras ettevõtmine. Lõuna-Ameerikas rändav **Kristjan Jekimov** „sukeldus" sügavale Sierra Nevada mägedesse, et oma silmaga seda salapärast paika näha.

Päike piilub mäeseljakute tagant välja. Õhk on öisest vihmast niiske. Hommikune valgus annab selvast taeva poole hõljuvale udule eeterliku helgi ning minu ees avaneb üks Colombia suurimaid aardeid, tironade Kadunud Linn ehk Ciudad Perdida. Sügaval Sierra Nevada mägedes Põhja-Colombias kõrgub läbipääsmatu selvaga ümbritsetud mahajäetud linn, mis on rohkem kui pool aastatuhandet vanem kui Lõuna-Ameerika kuulsaim ajalooline vaatamisväärsus Machu Picchu. Ciudad Perdidasse jõudmine on katsumus: neli päeva kestev matk pole lihtsamate killast. Valdav osa 50-kilomeetrisest teest on tegelikult vaid mudane, savine jalgrada, mis lookleb üles-allamäge, paralleelselt järsakutega ning läbi kärestikulise Buritaca jõe. Alustades matka Sierra Nevada mäestikus, et jõuda Kadunud Linna, astud maailma, nagu see oli tuhat aastat tagasi: ilma tehnoloogiata, ümbritsetud metsiku loodusega ja etteaimamatult ohtlik.

Retk algab väikesest El Mamey külast paar kilomeetrit Kariibi mere kaldast, Sierra Nevada jalamil. See tagasihoidlik asula on pungil turistidest, giididest, kleepsudega kaetud džiipidest ja väikesekasvulistest hobustest, kes veavad lakkamatult gaasiballoone, toitu ning muud eluks vajalikku mäest üles. Ilma Kadunud Linnata oleks El Mamey Colombias täiesti tundmatu koht. Inimesi jälgides saab kohe selgeks, kes jõuab retkelt tagasi ning kes on just lahkumas. Ühed on värsked, pakatavad energiast, silmis elevusehelk. Teised on väsinud, higised ja mustad, kuid helk pole silmist kuhugi kadunud. Minu grupis on kaksteist inimest maailma eri jagudest.

Giid Sergio avab ukse salamaailma

Meie giid on kohalik vanema välimuse, kuid noorusliku hingega Sergio, kes on töötanud selles ametis rohkem kui kümme aastat, kuid tema lõputud teadmised ümbritsevast tulevad hoopis isa poolt pajatatud lugudest, elus kogetust ja tööst ajaloolasena. Grupiga liigub ka meie kokk Henry. Kui El Mameyst väljume, kõndis meist mööda üks grupp, kust oli naljatades kuulda lauset: „Neil pole õrna aimugi, mis neid ees ootab." Ma arvan, et kes iganes selle ka välja ütles, ei suutnudki ette näha, mis selle matka jooksul täpselt toimub.

Päiksetõus üle talunike maa.

Neljatunnine rännak Casa Adamisse (Adami maja) kulgeb läbi talunike regiooni. Džungel võeti siin maha, et teha ruumi kanepi- ja kokataime kasvatusele, kuid pärast valitsuse poolt ettevõetule, mille käigus puistati taevast alla üüratus koguses kemikaale, katavad nüüd mägesid banaaniistandused ja karjamaad. Troopiline päike lõõskab taevas ning eredalt maapinnalt peegelduv valgus sunnib silmi kissitama. Suu kuivab ja ülesmäge sammumine on vaevaline. Esimese tunni järel valdab mind tunne, et olen kogu vedeliku kehast välja higistanud. Õnneks on rajal puhkekohad: väikesed kokkuklopsitud putkad ja varjualused, kus müüakse jooke ja põlisrahva tehtud käsitööd ning pakutakse siinses piirkonnas kasvatatud puuvilju. Arbuus ja roheline apelsin maitsevad magusalt ja kustutavad janu.

Asume vaid 140 meetrit merepinnast, Kadunud Linn on aga kusagil 1200 meetri kõrgusel. Keha on püsivalt pinge all, sest üles ja alla liikumine on järsk. Oranžikaskollane savitee muudab mind tänulikuks, et vihma ei saja ning jalgealune on kindel. Nii kaugele kui pilk ulatub, ümbritsevad meid paljandikega kaetud väikesed mäed. Silmapiir on saagjas ja selle kohal kogunevad hallikad pilved annavad panoraamile tugeva kontrasti. Ühtäkki langeb tee teravalt allamäge ning põhjast on kuulda oja vaikset vulinat. Meie ees avaneb muinasjutuline org, mille seljakuid katab tihe selva. Näha on mitut plekk-katusega maja ning nende vahel, kohal ja ümber kasvavad erkpunased lilled. Oleme jõudnud Casa Adamisse ja oma ööbimiskohta. Siin saame puhata ja süüa ning Sergio annab meile põhjaliku ülevaate Ciudad Perdida lähiajaloost ja sellestki, kuidas tehakse kokaiini.

Ciudad Perdida lugu

Ciudad Perdida avastati 1975. aastal Colombia hauarüüstajate poolt. Sergio väitis, et tema isa oli üks neist kolmest, kes leidsid 1200 astet Buritaca jõest kõrgemale, mis viisid Kadunud Linnani. Juba enne seda teadsid rüüstajad, et kusagil Sierra Nevada mägedes asub tironade püha koht. Nad olid varem Kariibi mere kaldalt ja ümbritsevatest mägedest leidnud

Öökull-liblikas.

Džunglipeletis.

Kogui küla.

väiksemaid külasid ning haudu, mis olid täis hindamatuid artefakte. Saladus levis rüüstajate seas kui kulutuli ning vähem kui aasta hiljem oli Santa Marta (Kadunud Linnale lähim suurlinn) must turg täis tironade aardeid. Ciudad Perdida oli rüüstajate pärusmaa ning sellest ajast on ka linnal pahaendeline nimi Inferno Verde ehk Roheline Põrgu. Vägivallalaine põhjustasid rüüstajad ise. Nad röövisid ja tapsid üksteist vahetpidamata. Kadunud Linnani jõudmine oli keeruline ja selle asemel, et sinna ise minna, oli osal tavaks allatulijad mõrvata ning nende varandus mustal turul maha müüa. Suur hulk tironade aardeid äratas ka ajaloolaste huvi ning alles 1970. aastate lõpus alustati linna korrastamise ja taastamisega.

Vägivald Ciudad Perdida ümber aga ei lõppenud. Sierra Nevada mäed olid koduks geriljadele ja paramilitaarsetele rühmitustele. Relvastatud konfliktid olid tavalised ning vägivalda õhutas ka narkokaubandus. Kanepi ja kokataime kasvatus polnud ainult sõjaliste rühmituste peamiseks sissetulekuallikaks, ka kohalikud talunikud tegelesid sellega intensiivselt. Lähedal asuvad Santa Marta ja Barranquilla olid suured sadamalinnad ja kokaiini ekspordi tugipunktid. 2003. aastal võtsid geriljad pantvangi kaheksa Kadunud Linna teel matkavat turisti. Turistid vabastati kolm kuud hiljem, kuid vaatamisväärsus suleti kaheks aastaks. Pärast kodusõja lõppu ja kokapõldude hävitamist on turism aga piirkonnas taastunud. Nüüdseks on see kohalike peamine sissetulekuallikas. 10 protsenti ekskursiooni tasust läheb talunikele ning 10 protsenti kohalikele hõimudele. Taplemise, rüüstamise ja kokaiini valmistamise asemel eelistavad kohalikud rahulikumat ja ohutumat tööd. Samas oleks vale ka väita, et probleemid on piirkonnas kadunud või narkokaubandus kõrvaldatud.

Tõlk, giid ja *mamo* troon.

Ajaloost tagasi varahommikusse

Matk jätkus järgmise päeva varahommikul. Ilm oli jahedam ja meeldivam, sest tõusev päike polnud veel jõudnud väljakannatamatult palavaks muutuda. Esimese paari tunniga jõudsime talunike ja põliselanike maa piirile. Vahe oli drastiline. Selja taha jäid istandused, karjamaad, hajusana kasvavad metsatukad, ees aga laius metsik ja esmapilgul läbipaistmatuna tunduv selva. Uute keskkonnaseaduste järgi on siin metsa raiumine keelatud. Samuti muutus džunglis kliima. Roheline ja tihe metsakatus pakkus mahedat varju, aga sellega tuli ka niiskus. Õhk oli paksem, vatjas. Ümbritsevat vaikust lõhkusid tundmatud linnulaulud, möiraahvi häälitsused, putukate vali sumin. Arvan, et esimese kilomeetriga nägin ma kõiki olemasolevaid värve. Lugematu hulk rohelisi taimede varjundeid segunes sama hulga erksavärviliste lillede kumaga. Sinisetiivalised Morpho liblikad tulid, uhkustasid looduse poolt loodud elektrilise tooniga ning kadusid, enne kui neid jäädvustada jõudsin. Suurimaks selvaga kaasnevaks nuhtluseks olid vihased sääsed. Need polnud tavalised väikesed, tüütud vereimejad. Need olid suured elukad, kes ei teinud väljagi kolmest-neljast tõrjevahendikihist, mida tuli iga poole tunni tagant uuendada.

Selvas muutusid teed kitsamaks. Peale pressiv džungel tekitas klaustrofoobilise tunde. Nüüd võis teel kohata ka ühest külast teise kõndivaid põliselanikke. Lühikest kasvu ning tumedate juuste, päevitunud jume ja tugevate näojoontega kohalikud kannavad valgeid hõlste ning kirevaid õlakotte *mochilla*'sid. Meist möödub ka *mamo* ehk šamaan. Nemad tunneb ära veidra peakatte järgi, mis meenutab tagurpidi vurri või ebatavalist koonust. *Mamo*'d on põlisrahvaste seas kõige tähtsama staatusega inimesed, aga kuna šamaane on igal hõimul vaid kaks, peavad nad matkama tihti külade vahelt.

Meie teele jäi ka tagasihoidlik põliselanike küla nimega Kogui. Küla koosneb paarikümnest lihtsast savist, mudast ja palmilehtedest katusega majast. Üks ebatavaline element majade puhul on aga kaks nutsakut katuste kohal. Need sümboliseerivad Sierra Nevada kahte kõrgeimat punkti, Cristóbal Colóni ja Simón Bolívari tippe. Kohalike jaoks on need sakraalsed kohad, mida võisid külastada ainult *mamo*'d. Mägironijad, kes tahavad neid tippe vallutada, peavad selleks esmalt šamaanidelt luba küsima. Mehed ja naised elavad külas eraldi majades. Lapsed elavad naistega. Tairona kultuurikandjatel on tavaks matta surnud vana maja põranda alla. Pere kolib uude majja. Paar aastat hiljem võetakse lahkunu säilmed välja ning maetakse koos tema maise varandusega selvasse ümber. Hauapaika jääb märkima kitsas ja madal kivi. Pärast surnukeha uude puhkekohta paigutamist võib pere majja tagasi kolida või uue maja eelmise kohale ehitada.

Mida lähemale oma järgmisele ööbimiskohale jõudsime ning mida sügavamale selvasse pressisime, seda huvitavamaks muutus ka ümbritsev loodus. Nüüd kõndisime vahuse Buritaca jõe järsakutel ja kanjonlikul kaldal. Mööda mäekülgi ja ka üle raja voolas mitu väikest oja. Kärestikuline voog oli täis gigantseid kive, mis olid justkui kusagilt pooluselt või tundrast siia toodud. Roheka tooniga vesi oli puhas, külm ja karge ning pakkus suurepärast kosutust pikale matkale. Hiljem

oli sisaliku kombel hea oma valutavaid lihaseid graniitrahnude peal soojendada. Meelde jäid harvad kohad, kus mets avanes ning pakkus vaadet Sierra Nevada mäestikule. V-kujulised orud olid kaetud taevasse küündivate puudega, mille vahelt oli võimalik silmata kirevaid tuukaneid ja papagoisid. Kõrgel mägede vahel tiirutasid ka süsimustad karakaarad.

Seekordne ööbimiskoht oli matkajate jaoks ehitatud kompleksis nimega Paraiso. Pärast üheksat tundi matkamist algas torm, õnneks olime juba katuse all. Kosutava õhtusöögi ja pesu järel viisid väsinud jalad mind narivoodisse puhkama, vihmapiiskade heli vastu plekk-katust suigutas sügavasse unne.

Kadunud Linn oli Paraisost vaid tunni aja kaugusel. Hommik oli ilus ning öisest vihmast hoolimata tundus, et päev tuleb soe ja päikesepaisteline. Teel tuli paaril korral ületada ka Buritaca jõgi. Ainukeseks abivahendiks tugeva voolu vastu oli üle jõe tõmmatud köis, mis aitas tasakaalu säilitada ega lubanud voolul ületajaid ära kanda. Teisel pool kallast jõudsime lõpuks kuulsa 1200-astmelise trepini, mis oli ainuke seni avastatud sissepääs Kadunud Linna. Üles sammudes ning kulunud ja viltuseid trepiastmeid nähes lihtsalt pidi mõtlema, kui paljud inimesed olid enne mind seda teed kasutanud. See oli sobilik hingestatud sissejuhatus enne Ciudad Perdida külastust.

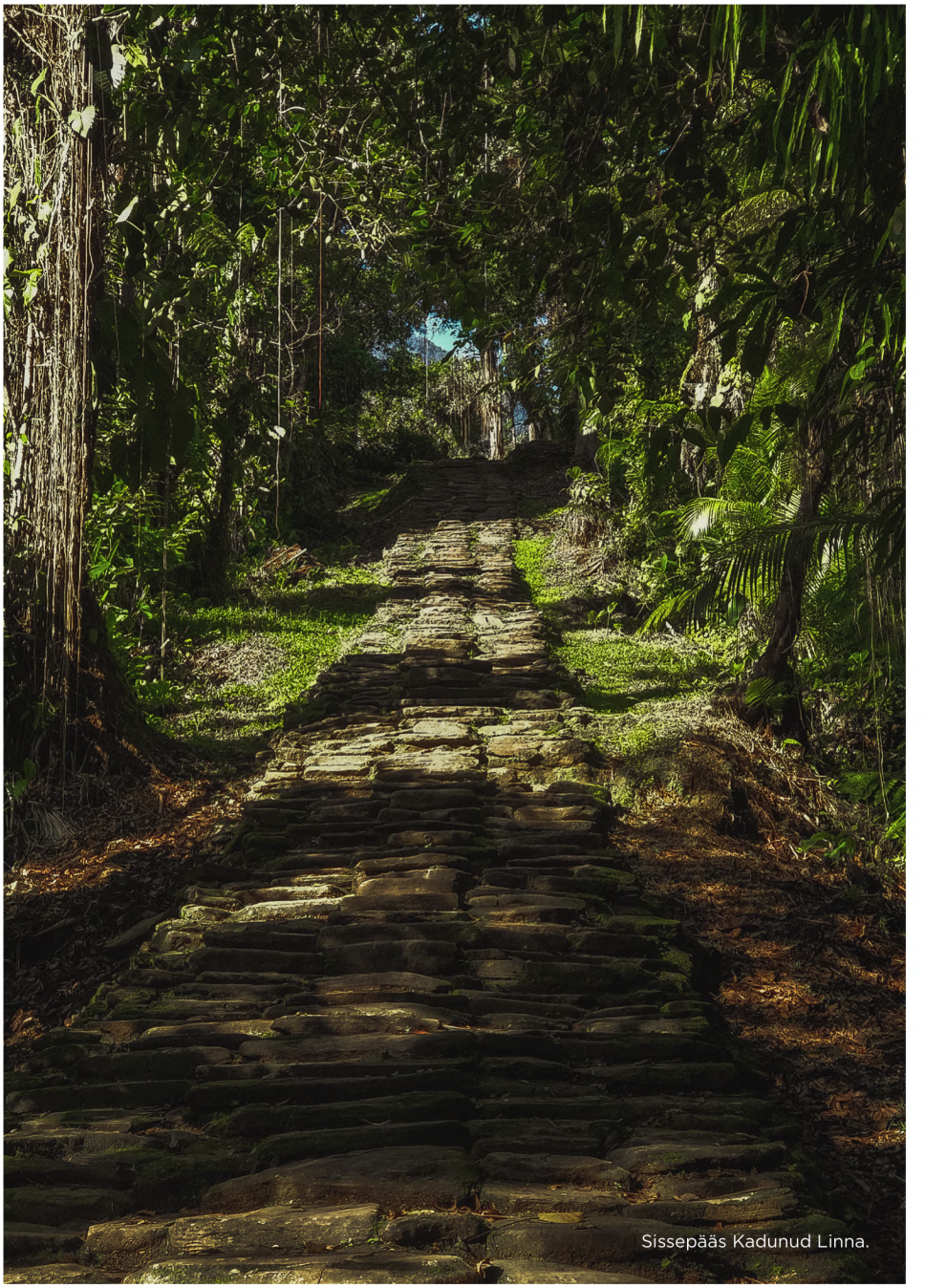

Sissepääs Kadunud Linna.

Kadunud Linn ja hõimud

Kadunud Linn ehitati umbkaudu 9. sajandil tairona kultuurikandjate poolt. Tänapäeval on neist alles neli hõimu: Wiwa, Kogi, Arhuacho ja Kanukamos. Hõimud elavad sarnaselt oma esivanematega Sierra Nevada mägede eri regioonides. Sierra Nevada ja Ciudad Perdida mäestik on neile pühad kohad. See kunagine taironade suurlinn elatas mõningate andmete järgi kuni 10 000 inimest. Linn jäeti maha pärast hispaanlaste tulekut. Arvatakse, et ükski hispaanlane ei astunud Kadunud Linna, aga nende toodud haigused levisid kauplemise ja inimkontakti tõttu ka kohtadesse, kuhu nad ise ei jõudnud. Drastilise suremuste tõttu arvasid kohalikud, et linn on neetud ning nad põgenesid kõrgemale mägedesse, kus nende järglased elavad siiani.

1200 aasta jooksul on hõimude kultuur ja eluolu muutunud väga vähe. Osal hõimudel puudub igasugune side maailmaga ja ainukene, kes neid esindab, on šamaan. Hõimudel on tavaliselt kaks *mamo*'t, kellest üks on rahva poliitiline ja teine vaimne juht. Esimesel on luba suhelda välismaailmaga ning esindada põlisrahvaid ja nende vaateid. Teine viib läbi riituseid ning hoolitseb inimeste tervise ja hariduse eest.

Kadunud Linn polnud vaatamata nimele kunagi kadunud. Kõik neli hõimu teadsid alati linna asukohta ning korraldasid seal pühasid rituaale. Linn oli kadunud vaid ülejäänud maailma jaoks. Tänapäeval suletakse vaatamisväärsus terveks septembriks, et kohalikud saaksid oma riituseid segamatult läbi viia ning linna turistide võõrast energiast puhastada.

Ciudad Perdida on peidetud Sierra Nevada mägede vahele orgu ja mäeseljakule. Arheoloogid ütlevad, et vaid 10 protsenti linnast on praeguseks avastatud. Tihe

Ciudad Perdida, tironade püha linn.

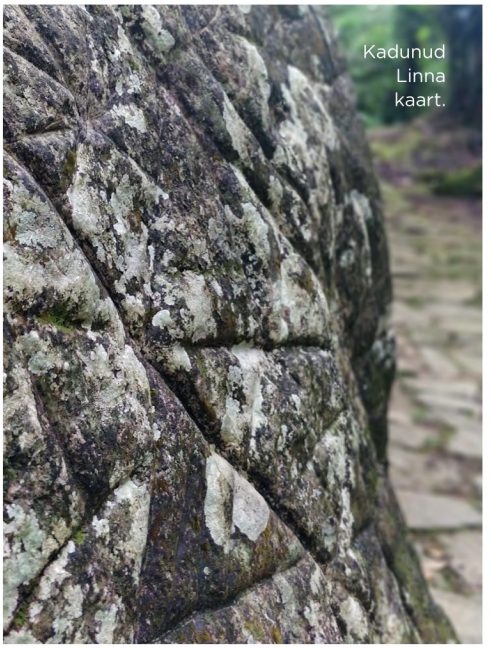

Kadunud Linna kaart.

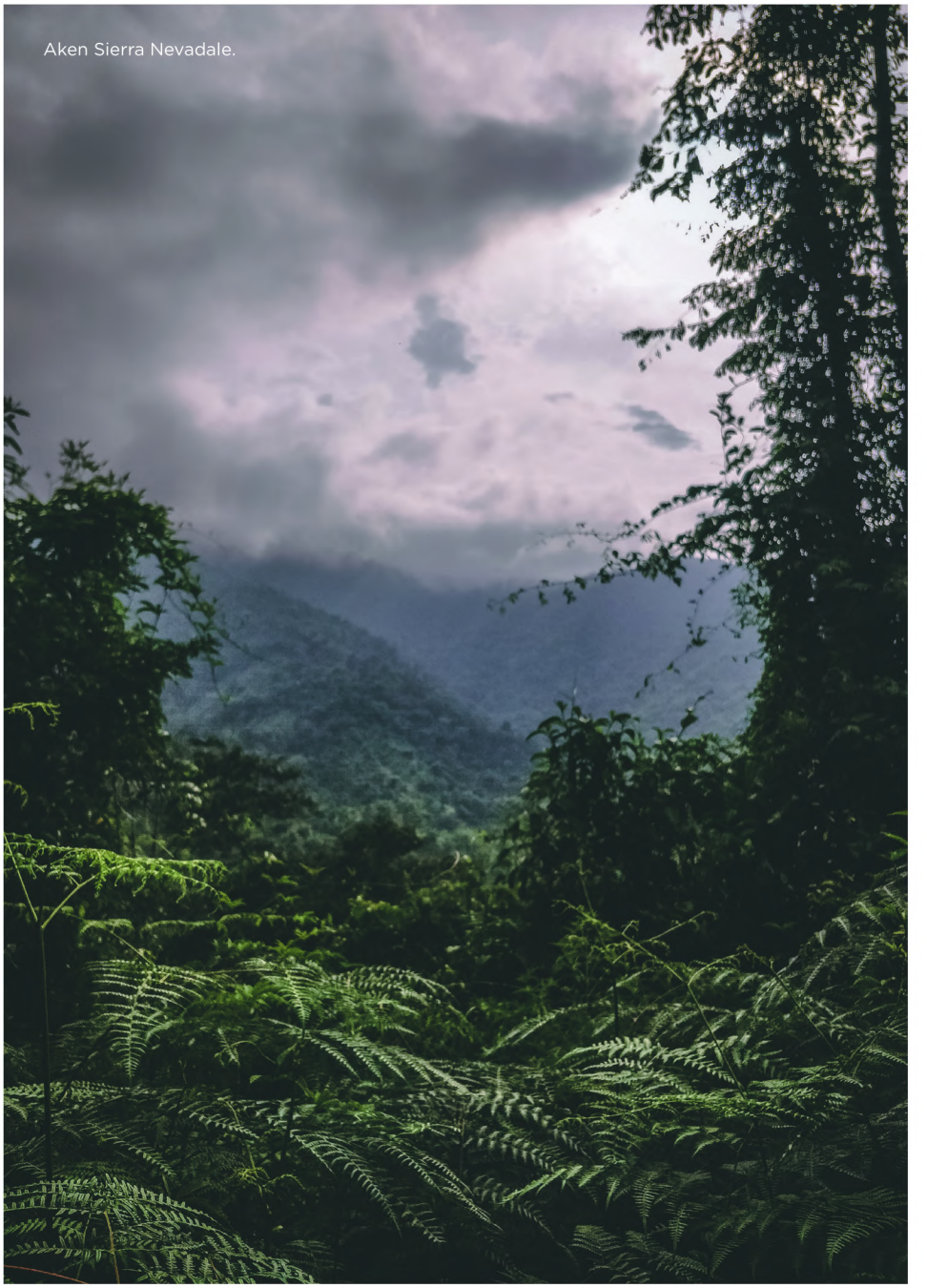

Aken Sierra Nevadale.

selva muudab väljakaevamised ning linna piiride märgistamise keeruliseks. Vaade ümbritsevale oli hingemattev ning mõistan suurepäraselt, miks kohalikud valisid linna püstitamiseks just selle ala. Poleks ma teadnud, et siin elasid inimesed, oleksin võinud arvata, et see on kunagiste iidsete jumalate asula. Kadunud Linnas puuduvad ehitised. Savimajad olid ammu loodusjõudude poolt hävitatud ning ainukesed allesjäänud struktuurid on suured terrassid, mille peal olid kunagi majad, nende vahelt looklevad teed ja paar kivitahvlit, millel olid kujutatud ümbritseva ala ja linna kaart. Linna all, oru põhjas asus ka Nooruse allikas, mis pikendavat suplejate nooruslikku elu.

Olgugi et retk üles ja Kadunud Linn ise olid meeldejäävad, ei unune tagasitee iialgi. Esimene teeots Paraisosse kulges üsna rahulikult. Teel ööbimiskohta Mumakesse saime aga tunda looduse armutut võimu. Äkitselt kadus igasugune valgus ning taevas tõmbus pimedaks kui lähenev öö. Äikesetormi tulekut märkis valjenev kõu ja eredad valgusesähvakud. Paar minutit hiljem avanesid taevaluugid ning langev vihm oli nii tihe, et me ei näinud kaugemale kui paar meetrit. Savised teed ja järsakud muutusid kohvikarva kärestikeks, vaiksed ojad tugevavoolulisteks jõgedeks. Kui üles minnes sai neid ühe hüppega ületada, siis nüüd olid need viis meetrit laiad põlvesügavused jõed, mis ähvardasid läbijaid endaga kaasa viia. Buritaca jõgi oli tol hetkel muutunud juba vahuseks koletiseks, kelle kärestikuline voog meenutas pesumasina tsentrifuugi. Kui mäeservadest voolavad ojad oleks matkaja jõkke viinud, poleks sealt keegi eluga välja tulnud. Tundsin ennast kui putukas tormituules, samas andis ilm mulle kõvasti energiat. Muusika kõrvades ja kokk Henry kõrval, otsustasime grupi selja taha jätta ning läbi tormi oma ööbimiskohta joosta, hoolimata kuristikest ja järsakutest.

Nüüd istun pika puust laua taga. Läbimärjad riided kuivavad, torm kisub plekkkatust ning ootan oma gruppi. Henry tegi mulle tassi kanget kohvi. Üritan mõtteid ja mälestusi märkmikusse kirja panna, kruus kõrval auramas. Kogu matkale tagasi vaadates mõistan, et Kadunud Linna puhul polnud parim lõpp-punkt, vaid rännak sinna. Homme jõuan tagasi Kariibi mere kaldale, aga Ciudad Perdidat jään veel pikaks ajaks meenutama. ■

See võib olla Sinu elu seiklus!

Timo Paloga
ANTARKTIKASSE

18.–29.12.2019

Reis luksusliku ekspeditsioonilaevaga Sea Spirit

Rühma suurus kuni 12 inimest

Hind alates
9997 €
Hinnas ei sisaldu lennupiletid!

gotravel.ee/antarktika

seikleja@gotravel.ee • 631 0126

GO Travel

Ring ümber

Vatnajökulli liustiku värvid ja mustrid.

talvise Islandi

Islandi nn kuumaastik ehk tasandik, mis on kaetud kaua aega tagasi sinna voolanud laavaga.

Island, see on eriline jää, vulkaanide, jugade, virmaliste, mägede ja kuumaveeallikate maa. **Vahur Mäe** jäädvustas erilised kaadrid hilistalviselt matkareisilt, kuhu mahtus muu hulgas mitu virmaliste seltsis veedetud telgiööd ning omapäi tehtud liustikumatk.

TEKST JA FOTOD: **VAHUR MÄE**

Island on viimastel aastatel kujunenud nii eestlaste kui ka kogu maailma jaoks üheks unistuste sihtkohaks. Seal käinud reisisellid on kõik ühtemoodi vaimustuses selle paiga omanäolisusest ning tuulte, jää ja tule poolt tahutud arktilisest loodusest. Samas paljude jaoks on elamust varjutanud teiste huviändurite rohkus ja äärmiselt kõrge hinnatase. Kuna Island on olnud ka minu jaoks pikalt unistuste reisisihtide edetabelis kõrgel kohal, otsustasime lõpuks koos väikese reisiseltskonnaga selle reisi ette võtta ja üle vaadata, kas Island on ikka oma hinda väärt ja kui hullusti seal siis ikkagi selle turistihulgaga on.

Reisisime sinna hoopiski hilistalvel, et kogeda seda arktilist saart oma tõelises eheduses ning lisaks lootsime, et pääseme tänu talvele suurtest rahvamassidest. Kõige seikluslikuma elamuse saamiseks otsustasime enamiku seitsmest seal veedetud ööst veel ka telgis ööbida. Reisi järel koosneb pilt Islandist minu jaoks jääst, vulkaanidest, jugadest, virmalistest, tuulest, mägedest ja kuumaveeallikatest. Nendele märksõnadele tuginevaid elamusi saime seitsme seal veedetud päeva jooksul rohkem, kui loota julgesime.

Mullivannivee temperatuuriga Reykjadaluri kuumaveejõgi.

Kuumaveeallikad

Pärast ööd Reykjavíkis alustasime teed itta, et pärast ringi ümber Islandi nädala pärast samas kohas tagasi olla. Meid tervitas tõeline talv – lumetuisk oli katnud põllud, mäed ja maantee paksu lumekihi alla. Meie esimeseks sihtkohaks oli Reykjadaluri kuumaveeallikas, mis on küll täpsemalt öeldes väike mägedest alla voolav kuumaveejõgi. Alamjooksul, kuhu auto jätta saab, on vesi vaid kergelt soe, mõnusalt kuuma vee nautimiseks tuleb aga matkata ülemjooksule, mis asub umbes tunnise matka kaugusel.

Teekonda alustades oli ilm täiuslik – tuulevaikne, päike selgest taevast siramas ja temperatuur parajalt soe. Islandi ilm näitas oma tõelist palet aga juba siis, kui olime esimesest nõlvast üles jõudnud. Soe päike asendus läbilõikava tuulega, mille sarnast kogeb Eestis haruharva. Tuulele järgnes tugev lumesadu ja pinnatuisk, mis puhus peenikese lumepuru silma ja jopehõlma alt sisse. Tuule tõttu on isegi paigal seismine parajalt keeruline, rääkimata lume alla mattuval rajal navigeerimisest. Just siis, kui jõuan mõtlema hakata, kas meil sellistes ilmaoludes on üldse lootust kohale jõuda, on lumetorm läbi ning asendunud taas särava päikesega. Kõik see kordus sel päeval 15–20-minutiliste intervallide järel. Pärast umbes tunnist matka nägime mägede vahelt tõusvat auru ja ninna tungis tugev mädamuna meenutav väävlilõhn. Hinge kinni hoides ja aurupilvest alla vaadates paistis sealt pulbitsev keev vesi, mis ei olnud küll meie ujumiskoht, aga võimas vaatepilt sellegipoolest. Natuke veel sügavas lumes sumpamist ja all orus paistiski maaliline ojake, mille ümber on ehitatud puidust platvormid ja isegi riietuskabiinid.

Taas saabus lumetuisk, aga kuna isegi paksudes riietes on soojemat hetke liialt külm oodata, koorisime riided seljast ja jooksime külma tõttu karjudes sooja vette. Pigem on see vesi isegi kuum ja palju soojem kui ka kõige soojemas mullivannis.

Kuigi Islandil on palju looduslikke kuumaveeojasid ja -järvekesi, on turistide lemmikuks kujunenud nn kuumaveespaad, mis on sisuliselt nagu meil Eestis. Ainult et Islandi basseinid asuvad õues, vesi ei ole selge kloorivesi, vaid valkjat sinist värvi ja mädamuna järgi lehkav ning vesi ei ole 27–30 kraadi ringis, vaid pigem 40–50 kraadi vahel.

Võrdluseks Reykjadaluri elamusele otsustasime ka sellise tsiviliseeritud mõnulemise koha ära proovida. Valisime Mývatni linnakese juures asuva Mývatn Nature Baths-nimelise kuumaveespaa. Muidu spaa nagu ikka, soliidsed riietusruumid, saunad ja baar, aga basseinid ei asu mitte kloorilõhnases ruumis, vaid lageda taeva all. Kuigi väljas on parajalt tuuline ja temperatuur null kraadi ringis, on basseinis äärmiselt mõnus – kuumast veest auras õhku nii palju soojust, et võis täiesti ära unustada, et peesitame ujumispükstes talvisel Islandil ning põhjapolaarjoone lähedal.

Goðafoss, meie reisiseltskonna poolt kauneimaks valitud juga.

Virmalised

Paljude Islandi külastajate unistus on näha kaunist virmaliste mängu, mille poolest see paik on ehk kõige kuulsam. Olen Eestis näinud virmalisi palju, aga mitte kunagi nii võimast värvidemängu nagu Islandi loodusfotodel. Reisi planeerides sai selgeks, et virmalisi ei ole näha igal selgel ööl ja kuna selge öö on Islandil üleüldse paras haruldus, siis virmalisi näha meie seal veedetava seitsme öö jooksul pidi olema üks paras õnnemäng. Ka veebisait, mis näitab virmaliste esinemise tõenäosust, ei andnud just palju lootust.

Kõige suurem tõenäosus oli meie esimese matkapäeva öösel, aga kuna seadsime laagri üles tugevas tuisus, matsime selle lootuse maha. Siiski hakkas vahetult enne telki minekut pilvede vahelt üksikuid tähti paistma, seejärel tekkis juba väike pilvede vaheline auk ning õige pea oli kogu taevas selge. Kohe algas ka virmaliste mäng, mis ei ole küll midagi väga erilist Islandi standardite järgi, aga Eestis näeb selliseid harva. Selle öö virmalised jäid ka reisi kõige kaunimateks. Nägime virmalisi kokku kolmel ööl, aga teisel kahel korral olid need silmale vaevu märgatavad. Vaid fotoaparaadi sensor suutis rohelise taevakuma salvestada.

Jõed, joad ja kosed

Kuna meie reisi teisel päeval saabus Islandile „kuumalaine", mis tõi vihma ja sulatas enamiku äsja sadanud paksust lumekihist, tõusis mägijõgede veetase kiiresti ja sellega ärkasid ellu ka sealsed võimsad joad. Eriilmelisi jugasid on Islandil tohutult ja paljud kuulsamad on suureks turistimagnetiks. Tegelikult võib neid lugeda kümnete kaupa ainuüksi sõidu pealt ja autost lahkumata. Vihmase ilma korral voolab pea igast mäekurust ja kaljupraost alla mõni mägioja, mis muutub väiksemaks või suuremaks joaks. Kuna kuulsaid jugasid on

Fotogeeniline Kirkjufelli mägi on kõige enam pildistatud mägi Islandil.

Matk Vatnajökülli liustikul.

arvukalt, on enamik meie külastatavatest vaatamisväärsustest sealsed kõrgeimad, suurima veehulgaga või lihtsalt kaunid joad.

Lõpuks kujunes sellest omaette nali. Kui keegi reisiseltskonnast söandas küsida, mida me järgmiseks vaatame, oli ikka ja alati vastuseks: „Hmm, äkki mõnda juga?" Kuigi jugade üle sai nalja tehtud, pakkusid need palju võimsaid looduselamusi ning igaüks neist oli eriilmeline ja oma näoga. Meie lemmikuks kujunesid Goðafoss tänu oma kaunile välimusele ja erilisele ümbritsevale maastikule ning süsimustal kivistunud laaval voolav Brúarfoss selles voolava valkja liustikuvee ja joa paljude väikeste harude pärast. Euroopa veerohkeim juga Dettifoss oli samuti võimas ja majesteetlik, aga kuna Põhja-Islandil ei olnud lumi veel sulama hakanud, oli veehulk jões sellel hetkel üsna väike.

Liustikud ja jää

Meie suur soov oli näha ja katsuda Islandi liustikke. Suurim ja tuntuim neist on Vatnajökull, mis on üks suurimaid kogu Euroopas. Lisaks sellele on seal hulganisti väiksemaid. Kohapeal selgus, et peaksime liustikumatka päeva või kaks ette broneerima, aga kuna meie ajakava oli nii etteaimamatu, siis ei olnud see teostatav. Seetõttu otsustasime liustikumatka omal käel ette võtta. Seda ei soovitata kunagi iseseisvalt ja ilma spetsiaalse varustuseta teha, aga otsustasime, et usaldame oma kainet mõistust ja vaid vaatame natuke.

Järjekordse Vatnajökülli liustiku harust mööda sõites keerasimegi peateelt väikesele „kuumaastiku" rajakesele ja sõitsime liustikule nii lähedale kui võimalik. Kohas, kus tee lõppes, võtsime jalgsi suuna liustikule, mis tundus vaid kiviviske kaugusel. Mööda laavapurust maastikku jalutades mõistsime, et lagedal maastikul tunduvad suured objektid palju lähemal, kui need tegelikult on, aga pärast tunnist teekonda olime lõpuks liustiku servas. Vaatepilt oli võimas – nii kaugele, kui silm seletas, oli näha vaid valget, sinist ja musta tooni jääd. Meid ümbritsevale süngele maastikule ja ebamaisele vaatepildile lisasid ehedust aeg-ajalt kostvad jääpraginad ja -praksatused, mis on märk sellest, et liustik ei ole lihtsalt tükk seisvat jääd, vaid pidevas liikumises jäämassiiv. Liustikust lahutas meid vaid 50 meetri kõrgune kiviklibuvall, millest end alla libistasime. Veel mõni samm kruusakarjääri meenutaval maastikul ja olimegi jää kuningriigis.

Liustik on justkui fantaasiamaastik, mis koosneb jäätunnelitest, paljudest eri mustritest ja värvidest ning erikujulistest tornidest ja sammastest. Kuna meil ei olnud kaasas ei jääl ronimise kasse ega

Djúpalónssanduri kivistunud laava rand on sünge, aga tõeliselt lummav.

kirkasid, saime minna ainult kohani, kus siledam osa lõppes ning algas kurrutav jäämaastik. Proovisime küll mõne jääkünka otsa ronida, aga üldjuhul lõppes see sealt allalibisemisega.

Musta liivaga rannad

Islandi rannad on ühed kaunimad ja erilisemad, mida ma näinud olen. Peamiselt tänu vulkaanilisele süsimustale liivale, millele lisab kontrasti vahutav ja mässav meri. Need on küll omanäolised, aga ei ole just kõige sõbralikumad kohad, kus fotoaparaadiga ringi seigelda. Kõigil kordadel, kui rannas käisime, puhus seal tohutult kõva tuul, mille tugevamad puhangud sellise hooga rannaliiva lennutasid, et kui õigel ajal pead ära pöörata ei suutnud, siis oli tunne, nagu oleks kelleltki lahtise käega vastu vahtimist saanud. Tugeva tuule tõttu tormas ka meri pidevalt – olgugi et püüdsime veepiiriga distantsi hoida, tuli mõni suurem laine ikka ootamatult kaugele ja tegi jalad märjaks. Ühes rannas oli mõni Hiina turist nii hoos merevaadete pildistamisega, et ei pannud üksikuid suuri laineid tähele enne, kui vesi põlvini ulatus.

Meie jaoks oli üks meeldejäävamaid randu Vestrahorn, mille süsimustas liivas kasvab kuldkollane rannahein. Süsimust liiv, kontrasti lisavad kuldkollased taimed ja randa ümbritsevad süsimustad vulkaanilised mäed teevad kokku ühe tõeliselt meeldejääva looduspildi. Teine väga eriline paik oli Djúpalónssanduri laavarand Islandi lääneranniku l. Randa ümbritsesid laavakaljud, mille on suured tormid väga erikujuliseks uuristanud. Seal rannas on veel siiani näha sealsamas põhja läinud Briti traaleri jäänuseid. Ma ei kujutaks ette süngemat ja ebasõbralikumat paika, kus merehädaliseks jääda.

Vulkaanid

Hetkel ei ole Islandil ühtegi aktiivset vulkaani, mida maa pealt näha saaks, aga vulkaanide kraatreid ja kaldeerasid, mida uudistada ja mida mööda matkata, see-eest hulganisti. Meie uudistasime vulkaanilise tegevuse jälgi Põhja-Islandil Krafla kaldeeral asuva Viti kraatri juures. Viimane Krafla vulkaanipurse toimus veidi enam kui 30 aastat tagasi, aga kaldeeral jalutades on näha, et vulkaaniline tegevus siin maapinna all seiskunud ei ole. Paljudes kohtades on näha pulbitsevat hägust vett, avaustest tõuseb pinnale aurupilvi ning maapinnal on väävli ja teiste keemiliste ühendite värvilisi mustreid. Teadlased on kindlaks teinud, et siin asub magma vaid 2,1 km sügavusel.

Teine väga eriline koht vulkaanilise tegevuse märkide otsimiseks on Mývatni järv ning sellel asuvad Skýtustaðiri pseudo-

Mývatni järv ja selle pseudokraatrid.

kraatrid. Need on justki väikesed vulkaanid, mis on pikitud mööda järve laiali. Tegelikult ei ole need laavapurske tekkelised, vaid on tekkinud sisuliselt auru plahvatustest siis, kui laava on voolanud järve põhjale. Jäätunud järv koos pruunikat rohelist värvi pseudokraatrite ja taustaks olevate suurte lumise mägedega on lummav vaatepilt. Selle paiga ilu pärast on siin filmitud ka „Kiirete ja vihaste" filmistseen läbi jää hüppavast allveelaevast ja kuulus stseen Aston Martiniga mööda jääd kihutavast James Bondist.

Reisi esimesel õhtul magama minnes arutasime, et juba esimene päev Islandil tõi kõik, mida lootsime: virmalised, kuumaveejõe, uhked joad ja lumise mägimatka. Samas ei tähenda see, et Islandi kogemuse saamiseks piisaks vaid ühest päevast. Järgnevate päevade jooksul saime rohkem looduselamusi, kui julgesime ühelt nädalaselt reisilt loota.

Islandil käib tõesti palju turiste ja ka talvel. Kuulsal Diamond Beachil ehk rannas, kus lained toovad kaldale teemandina säravaid jäätükke, oli iga jäätüki ümber kuni kümme turisti ja neid jäätükke oli seal palju. Samas, mida kaugemale Reykjavíkist sõita, seda vähemaks neid jääb. Samuti leidsime ka kõige turistikamatest piirkondadest privaatseid randu, ilma jalajälgedeta lumiseid nõlvu ja kauneid eraldatud telkimiskohti. Island on väga eriline sihtkoht ja kindlasti külastamist väärt. ■

Esimene öö Islandil – tugeva tuisu vahel oli üksikuid vaikseid ja selgeid hetki, mil saime imetleda kaunist tähistaevast ja virmaliste mängu.

REGIO

JÕULUKINGID REISISÕPRADELE!

Regio Eesti teedeatlas 2018–2019, reisijuht „EV 100 – riigi teekond“ või maailma kaardi pildiga imepehme voodipesu – Regio veebipoest leiab mõnusa kingituse igale rännuhuvilisele! Külasta pood.regio.ee või astu läbi lähimast raamatupoest!

UUS!

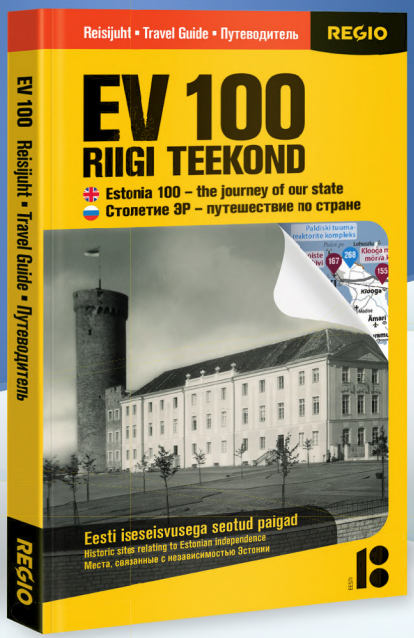

REGIO KAARDID ON MÜÜGIL
Apollo ja Rahva Raamatu kauplustes, kaubanduskeskustes, postkontorites ja tanklates ning Regio veebipoes
pood.regio.ee

Bulgaariasse matkama!

TEKST JA FOTOD: **EDITH SOOSAAR**

Rila mäestiku Seitse järve

Rila mäestik asub Bulgaaria edelaosas. Mäestikus on üle 200 liustikujärve ning mäejalamil on piirkondi, kus on kuumaveeallikad.

Rila Seitse järve on enim külastatud järved Bulgaarias. Tegemist on liustikujärvedega, mis on omavahel ühendatud ojade ja koskede kaudu. Järved asuvad 2100–2500 meetrit üle merepinna.

Järved on nimetatud igale järvele kõige omasema tunnuse järgi: *Сълзата* (Salzata) ehk Pisar on saanud nime oma selge vee järgi ja asub järvedest kõige kõrgemal. Järgmine – *Окото* (Okoto) ehk Silm – on sügavaim liustikujärv Bulgaarias (37,5 m) ja saanud oma nime ovaalse kuju järgi. Ülejäänute nimed on *Бъбрека* (Babreka) ehk Neer, *Близнака* (Bliznaka) ehk Kaksik, *Трилистника* (Trilistnika) ehk Kolmikud, *Рибното езеро* (Ribnoto ezero) ehk Kala järv ja *Долното езеро* (Dolnoto ezero) ehk Madal järv.

Parim aeg järvede külastamiseks on juuli ja august, kui temperatuur on meeldiv ning tõenäosus ootamatuks ilmamuutuseks väike. Järved on tavaliselt külmunud oktoobrist isegi kuni juunini.

Rila Seitse järve on Bulgaaria enim külastatud järvede grupp. Fotol Neerujärv (Lake Babreka).

Bulgaaria on palju enamat kui Musta mere kuulsad rannakuurordid. Riigi lääneosas kõrguvad majesteetlikud mäed on ideaalsed matkamiseks, suusatamiseks ja niisama avastamiseks. Siit leiab bulgaarlaste jaoks olulise vaimse elu keskuse Rila kloostri, koobaskiriku, „liivapüramiidid" ning palju muudki.

Meie matkaseltskonna sihiks on Bulgaaria lääneosa mäed, oleme seitsmekesi ja kahe autoga. Plaanis on kolmepäevase nädalavahetuse jooksul külastada Rila kloostrit, teha Seitsme järve matk ning olla avatud kõigele muule, mis tee peal vaatamisväärset. Ariele, meie entusiastlik Texasest pärit reisikaaslane, on planeerimise enda peale võtnud ning kolm päeva ja kaks ööd on hirmuäratava detailsusega paika pandud. Meie retk algab Banskost ning lõppeb Sofias.

Stobi püramiidid – looduse enda liivakast

Umbes ühetunnise autosõidu kaugusel jõuame esimese plaanitud vaatamisväärsuseni. Stobi püramiidid on Rila mäe läänekiljel, Stobi küla lähedal paiknevad looduse enda vormitud vaatamisväärsused. Üle aastatuhandete on tuul, vihm ja päike viimistlenud tööd, mille liustike sulamisest tekkinud jõed alustasid.

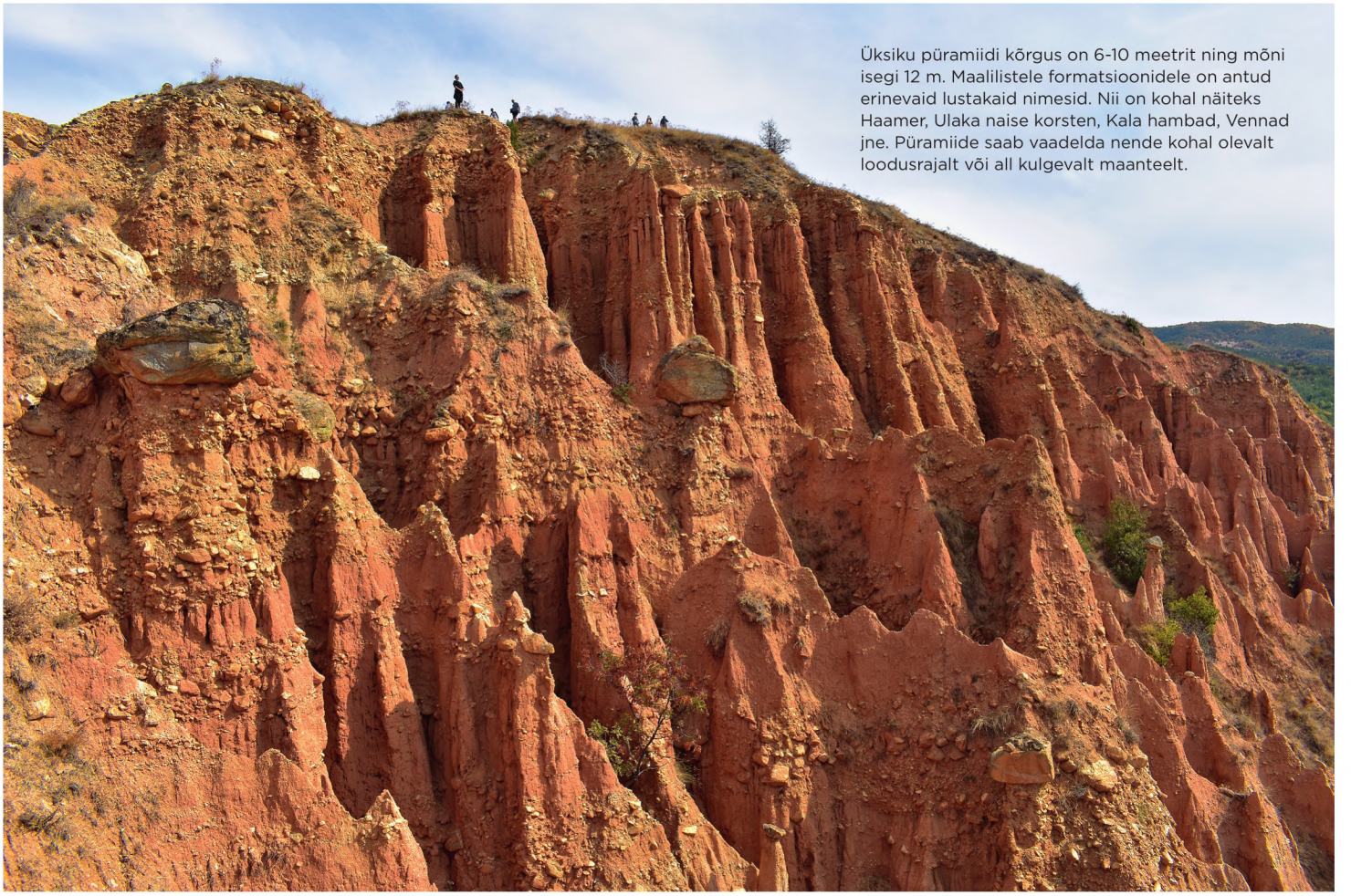

Üksiku püramiidi kõrgus on 6-10 meetrit ning mõni isegi 12 m. Maalilistele formatsioonidele on antud erinevaid lustakaid nimesid. Nii on kohal näiteks Haamer, Ulaka naise korsten, Kala hambad, Vennad jne. Püramiide saab vaadelda nende kohal olevalt loodusrajalt või all kulgevalt maanteelt.

Raja alguses olnud infostend lubab kümneminutilist lihtsat jalutuskäiku esimeste püramiididenі jõudmiseks, sealt edasi peaks kuluma 5–10 minutit raja lõpuni. Keegi naljahammas on stendil trükitud 10 minutit musta markeri abil „parandanud" 50 minutiks. Võtnud info teadmiseks, suundume rajale. Laiana alanud jalutusrada läheb ootuspäraselt ülesmäge ning muutub üha kitsamaks. Pärast paari päris järsku tõusu on laiast rajast jäänud järele kitsuke rada, kust me pikale venivas hanereas üles liigume. Kohtadesse, kus rada kulgeb järsaku kohal, on õnneks paigutatud käsipuud ja piirded.

15 minuti järel oleme jõudnud esimeste püramiidide rühmani. Hingetuna meie ees avaneva maastiku müstilisest ilust, läheb meil isegi natuke aega, enne kui fotoaparaadid välja kaevame. Pehmetes terrakotatoonides dramaatiline maastik koosneb teravatest tippudest, sammastest ja seenekujulistest vormidest, kus suured kivipangad seisavad peenikese jala peal. Loomulikult on selline maastik andnud rohkelt ainest kohalikeks legendideks. Ühe versiooni kohaselt on tegemist kiviks muudetud pulmaseltskonnaga. Pulmapidustuste jooksul esimest korda pruuti nähes armus peigmehe isa mõrsjasse esimesest silmapilgust. Kui ta proovis pulma peatada, hakkas maa värisema, kostis kohutav müra ning kogu pulmaseltskond muudeti kiviks. Teise versiooni kohaselt oli peigmehe ema see, kes ühendust heaks ei kiitnud ning armastajatele needuse peale pani. Kui noorpaar esimest korda suudles, muutusid kõik kiviks ning seisavad oma kohtadel tänapäevani.

Kui esimese püramiidide rühmani jõuda oli päris lihtne, siis edasi läheb rada kitsamaks ning meil on enam kui küllalt põhjust kaitserinnatiste üle rõõmus olla. Kaunid püramiidid, millele me rajalt ülevalt alla vaatame, on väga teravate tippudega ning kohati kuni 40 meetri kõrgusest järsakust alla veeremist me oma päevakavasse planeerinud pole. Rada lõpeb mäe tipus avaneva panoraamvaatega üle ümbritseva mäestiku ja laiuvate metsade.

Püramiidide juurest tagasi jõudnuna peame nentima, et markeriga grafomaani parandused olid õigustatud, kui isegi mitte liiga optimistlikud. Koos fotopauside ja kõrgusekartuse põhjustatud viivitustega on meie edasi-tagasi retkele kulunud tund või kaks. Kuigi keegi meist ei pea seda halvasti kulutatuks, hakkab Ariele oma päevakava suhtes murelikuks muutuma. Kuna järgmise päeva oleme tervenisti plaaninud Seitsme järve matkale, tahame esimese päeva jooksul läbi käia muud väiksemad kohad. Piirkonna tõmbenumber on muidugi Rila klooster – suurim ja tuntuim kogu Bulgaarias. Kloostrist 5 km kaugusel asub St Ivani erakla.

St Ivani erakla ja Sveti Ioan Rilski koobaskirik

Läbi tulekarva sügismetsadega kaetud mägede jõuame 40-minutilise autosõi-

du järel raja algusesse. Üks pilk peaaegu vertikaalsele metsarajale ütleb meile kaks asja. Esiteks on selge, et 1000 aastat tagasi oma eraklale asukohta valides mungad rahvamasside külastamist ette ei näinud. Teiseks on selge, et mind läbi suve truult teeninud rihmikutega rajale minek poleks parim otsus. Vahetan sandaalid matkasaabaste vastu ning ülesmäge rühkimine võib alata. Metsaalune on niiske ja juurtest läbi kasvanud ning pärastlõunane sügispäike ulatab siia vaid hämarust looma. Raja ääres on sammaldunud kivirünkad, mis tunduvad hädavaevu mäenõlvast kinni hoidvat.

10–15 minutit mõõdukas tempos kõndimist ning rajakalle väheneb. Ees hakkab paistma maakividest hoone, Sveti Ioan Rilski koobaskirik. Kirik on tänaseks suletud, kuid maja taga viivad ebaühtlased astmed kaljude vahel paistva koopa suuni. Kivide vahelt piiluvad tuhanded väikesed paberitükid ja punased paelad. Erakla külastajad jätavad siia oma palved-soovid. Koobas ise on kitsas, pime ja rõske. Vasakul küljel on kivist kõrgend, kuhu on moodustatud midagi altaritaolist, sinna on seatud küünlad, väikesed mündikuhjad ning veel rohkem sedeleid palvete-soovidega.

Selles koopas veetis seitse viimast aastat oma elust Bulgaaria esimene eremiit ja riigi kaitsepühak Sveti Ioan Rilski (876–946), keda juba tema eluajal pühakuna austati. Kuuldused tema imetegudest levisid üle kogu maa ning toonane Bulgaaria imperaator, tsaar Peter I võttis ette 450 km palverännaku Rila mäeni, et pühalt mehelt vaimset juhatust nõutada. Pärast pikka retke mäeni jõudes avastas valitseja aga, et erakla asub juurdepääsmatus kõrguses. Loo järgi keeldus erak mäelt alla tulemast ning tsaariga kohtumast, et vältida edevuse kiusatusse langemist. Kaks meest nägid teineteist distantsilt ning vahetasid tervitusega vastastikuse kummarduse. Imperaator saatis erakule sõduriga kingitusi (kellel õnnestus vaatamata ligipääsmatule mäele kuidagi erakuni jõuda). Nende hulgast võttis John vastu väikese koguse sööki ning keeldus kullast ja muudest väärisasjadest. See, kas pühaku väidetav nõuanne, et riigivalitseja vajab kulda pigem riigi kaitseks ja vaeste aitamiseks, on propaganda, luulelise hingega jutuvestjate lisand loole või pühaku tegelik nõuanne, jääb igaühe enda otsustada.

Eraku koopal on ka teine väljapääs. Pikliku koopa kaugemas osas on korstnana üles suunduv käik, millega on seotud täiesti omaette legend. Legendi järgi saab sellest koopa katusele viivast käigust läbi ronida ainult see, kes ei ole oma elus patustanud. Käigu küllaltki heldeid mõõtmeid arvesse võttes peab aga nentima, et ilmselt on seitsme surmapatu hulgas aplus ainus tõsiselt võetav pahe. Pead koopa katusele ulatuvast august välja pistes ning ennast samblasele kivipinnale vinnates pean tunnistama, et korraks oli puusade ümbert natuke kitsas küll.

St Ivani koobast külastades ära unusta läbi astumast maja taga asuva püha allika juurest. Uskumuste järgi ei peatu ega külmu see allikas kunagi, ükskõik kui külmaks temperatuur läheb. St Ivani üks uskumusi, mida ta oma järgijatele edasi andis, oli armastus ja austus kõige elava vastu ning loomade mittetapmine. Kui aastid hiljem üks piiskop ametlikult sellest põhimõttest lahti ütles, olevat allikas terveks nädalaks ära kuivanud.

Rila klooster

Rila klooster on Bulgaaria suurim ja tuntuim ida-õigeusu klooster. 10. sajandil rajatud klooster paikneb Sofiast 117 km kaugusel ning seda peetakse Bulgaaria kõige tähtsamaks ajaloo, kultuuri ja arhitektuuri monumendiks. Praegune kloostrikompleks on pärast 19. sajandi põlengut uuesti üles ehitatud.

Kloostri loomist inspireerinud pühaku elukohaga tutvumise järel on päris huvitav näha kloostrit, mille rajamist tema elutöö on inspireerinud. Tegemist on ühe enim külastatud vaatamisväärsusega Bulgaarias. Lihtne ja vahelduseks täiesti horisontaalne jalutuskäik toob meid kloostri väravate ees olevale väljakule, mida ääristavad suveniiripoed ja restoranid. Kloostrisse sissepääs on tasuta. Suurt siseõue ümbritsevad punavalged mustrid, kolmel tasandil sammasgaleriid ning õue keskel on kirik. Kloostri kodulehe andmetel on kompleksis ka ajaloo- ja etnograafiamuuseumid, kuid meie piirdume kiriku ja kloostri uudistamisega. Kella viie ajal õhtul käib musta riietatud munk paar tiiru ümber kiriku ja taob mõlaga vastu puuplanku ning seejärel läheb torni kellasid lööma. Arvestades, et kõik platsil olevad turistid üritavad temast ja temaga fotosid teha, toimetab mungarüüs härra imetlusväärse häirimatu rahuga.

Vahepeal on aeg jõudnud õhtusse. Oleme oma öömaja valinud Rila mäestiku gondli lähedale, kavatsusega hommikul varakult matkaga alustada. Kuigi vahemaad on küllaltki lühikesed ning isegi teekatted heas seisukorras, paneb mägiteede käänulisus

Rila klooster on Bulgaaria vaimse, kultuuri ja religioonielu keskus ning üks riigi enim külastatud vaatamisväärsusi.

Rila klooster

Rila kloostri rajasid 10. sajandil pühak Sveti Ioan Rilski järgijad (ingl k The Monastery of Saint Ivan of Rila).

19. sajandi alguses põlengus hävinud ning uuesti taastatud aastatel 1834–1862. Kloostrit peetakse Slaavi kultuuri identiteedi sümboliks ning arhitektuuriliselt Bulgaaria renessansi (18.–19. sajand) parimaks näiteks.

Rila klooster on Bulgaaria rahvusliku ärkamise tähtsaim vaimse ja kirjanduselu keskus, mille ajalugu ulatub läbi keskaja tänapäevani.

Sveti Ioan Rilski on Bulgaaria esimene erak, kes elas aastatel 876–946. Teda ümbritsevad legendid räägivad imetegudest, millega ta inimesi aitas, ning metsloomadest ja lindudest, kes pelgamata tema juurde tulid. Viimased seitse aastat oma elust elas ta erakuna koopas.

Sveti Ioan Rilski on Bulgaaria õigeusu kiriku peamisi kaitsepühakuid.

tempole piirangud peale, eriti pimeduse saabudes. Meie hotell on küllaltki kõrgel mägedes ning teekond võtab peaaegu kaks tundi sõitu.

Rila mägi ja Seitsme järve matk

Teise päeva plaan on vähemalt paberi peal lihtne. Varasest hommikusöögist värskendatuna jõuame kella üheksaks esimesele liftile, mis viib matkaraja algusesse. Reipalt suundume rajale, mis järvede ja mägede vahel lookleb (kõigil on loomulikult kaardid alla laaditud). Pärast raja kulminatsiooni, panoraamvaatega mäetippu jõudmist lahkume pearajalt ning matkame Skakavitsa kose kaudu varakult autode juurde tagasi. Tegusa päeva lõpetame hotellirestoranis õhtusööki nautides ning Sapareva Banyas (*Сапарева баня*) kuumaveeallikatel lõõgastudes.

Tegelik hommik algab aeglasemalt. Lisaks võileivamaterjalile ja väikestes topsides marmelaadile, mis tundub kuuluvat maailma kõigi hotellide hommikusöögiklassikasse, pakutakse meile *banica*'t, traditsioonilist Bulgaaria saiajuustuküpsetist. Algkooli tasemel vene keelt purssides õnnestub meil ka tee ja kohv välja kaubelda. Kui me hommikusöögi lõpetame, on kell üheksa ning oleme peaaegu piisavalt ärkvel, et matkapäevaga alustada.

Suure osa kõrgusesse minekust teeb meie eest ära suusalift (*gondola*), millel kulub üles jõudmiseks ligikaudu 30 minutit. Sellelt mahatuleku kohas on viimase tsivilisatsiooni märgina kaks maja. Üks meenutab oma nõukogudeaegse arhitektuuriga Otepää suusakeskust. Selles on restoran ja viimane „tsiviliseeritud" tualett. Teine maja on eemalt vaadates maaliline, aga lähedalt vaadates osutub prügi mahapaneku kohaks.

Esimene osa teekonnast kulgeb piki järsku nõlva üles ning sealt edasi piki mäeharja. Õnneks on ka hüved kiired tulema, sest juba enne, kui me raja järsema osani jõuame, vaatame ülevalt alla esimesele orus paiknevale järvele. Teine järv on nähtav poole nõlva kõrguselt, andes meile suurepärase põhjuse (et mitte öelda ettekäände) ronimises paus teha, et vaadet imetleda. Oleme puude vööndist välja jõudnud ning ümbritsev taimestik ei ulatu pahkluust kõrgemale. Tänu ilusale ja soojale ilmale ning nädalavahetusele on radadel rahvast omajagu. Matkajate hulgas on nii vanemaealisi kui ka lastega peresid.

Esimese nelja järveni jõuda on piisavalt lihtne. Pärast esimest järsku tõusu on rada peaaegu horisontaalne ning kohati isegi allamäge. Lõunasöögi ja mini-siesta teeme neljanda järve kaldal. Selleks ajaks on valusalt selgeks saanud tõsiasi, et kaartidel märgitud joogiveeasukohad peavad silmas järvede vahel voolavaid ojasid. Vaadates paar sammu ülesvoolu söövaid hobuseid ning hulljulgeid matkajaid, kes külma trotsides vee ujutavust proovivad, loobume joogiveepudelite täitmisest. Õnneks on temperatuur mõõdukas ning meil on seltskonna peale kaasas piisav varu.

Pärast lõunat liigume edasi, eest on raja haripunkt. Seekord sõna otseses mõttes. Seitsme järve vaateni jõudmiseks tuleb vallutada mäetipp ning tippu ja tagasi minek võtab suurem osa päevast. Seitsme järve mäetipu vallutamise järel lähevad seltskonna arvamused ülejäänud päeva suhtes lahku. Kell on juba peaaegu neli pärastlõunal. Grupp jaguneb kaheks vastavalt sellele, kui aktiivsena keegi ennast tunneb. Üks seltskond suundub tagasi suusalifti juurde, mis peaks võtma umbes tund aega. Need, kellel ülevoolavalt energiat ja optimismi veel jagub, suunduvad lõbusate käeviibetega lehvitades rajale, mis peaks viima kose poole. Nad lubavad jõuda alla mitte rohkem kui 30 minutit pärast meid.

Meie teekond tagasi on rahulik jalutuskäik päikeseloojangu valgust ja ümbritsevat loodust nautides. Nõlvad, mida mööda ülestulek oli hommikul tõsine töö, nõuavad pisut tähelepanu, et neist mitte alla veereda, kuid jõuame lifti juurde natuke pärast seda, kui viimane gondel oleks pidanud alla minema. Näeme juba eemalt, et masin ikka veel töötab. Meile müüakse pilet ning jõuame ilma suuremate sekeldusteta alla.

Rila mäestik on Balkani poolsaare kõrgeim mäestikuahel, kuid tänu gondlile on võimalik valida väga erinevate raskusastmetega radade vahel. Radadel kohtab nii tõsiseid matkajaid kui ka lastega peresid.

Kui üleval mägedes oli taimestik madal, siis siin oleme ümbritsetud suurtest lehtpuudest. Öö saabub kiiresti. Mitte selline hall, kodustatud pimedus, mis linnatänavatel õhtuti laiutab, vaid tintmust ürgne pimedus, mis metsas ülioptimistlikule rändurile näkku naerab. Ettenägelikult on gondli juures jäetud põlema suur lamp, mis peaks arglikult valgust välja saates hiliseid teelisi pargitud autode juurde juhatama. Meist mööduvad üksikud matkajad, aga meie rühma neli puuduvat liiget pole ikka veel saabunud. Paariminutiline kõne, mis korraks läbi tuleb, annab meile teada, et nad pole veel koseni jõudnud, sest eksisid valele rajale, aga „on nüüd õigel teel".

Kaks tundi ootamist ning pimedusest hakkavad kostma hääled ja võib näha tillukesi seasilmana paistvaid telefonide taskulampe. Meie sõbrad saabuvad autode juurde kahetunnise hilinemisega, läbikülmununa ja üsna väsinud nägudega. Selgub, et kose juurest allatulek oli olnud põhiliselt vertikaalne, kuid kõigil on käed-jalad terved. Valele teele keeramise tõttu oli nende teekonnale lisandunud tubli tunniajane haak. Meie peene õhtusöögi või spaalõõgastumise plaanide jaoks oleme lihtsalt liiga väsinud. Hotelli jõudes öeldakse meile, et kui me kohe-kohe tellimused sisse anname, saavad nad meile veel midagi süüa teha, kuigi ametlikult peaks köök juba sulgema. Kuulutades nad pühakuteks, tellime endale eined, kugistame toidu alla ja variseme voodisse. Järgmine hommik on taas plaanis varane ärkamine. ■

Suuri purje-laevu tüürides

Kaarel Maide otsustas juristitöös väikese pausi teha ning veidi maailmameredel maailma avastada. Nüüd on „väike paus" veninud aastate pikkuseks ning viimasel paaril aastal on Kaarel purjetanud esimese või teise tüürimehena mitme 100- kuni 200-jalase purjejahi meeskonnas.

155-jalane *ketch modern classic* -tüüpi purjejaht täispurjes Bahama saartel.

Paar kuud tagasi India ookeanist püütud purikala.

INTERVJUU: **TIIT PRUULI**
FOTOD: **KAAREL MAIDE**

Millal purjetama hakkasid?

Purjetamisega tegin algust seitsmeaastaselt Pärnu Jahtklubis, kui isa mind purjetamistrenni vedas. Sealt alates on purjetamine olnud mu elu lahutamatu osa. Alustasin Optimisti svertpaadil, nagu pea kõik purjetajad, edasi suurematel svertpaatidel, nagu Laser Radial ja Laser. Avamerd hakkasin rohkem sõitma millalgi 15–16-aastaselt sõpruskonnaga oma jahtklubist jahil Vanishing Point. Kümmekond aastat hiljem saavutasime sama pundiga Rootsis ka Euroopa meistritiitli jahil Sugar 2. Üsna varsti pärast seda tegin esimese otsa ka suuremal jahil ja suuremal ookeanil.

Kuidas juhtus, et hakkasid ametit pidama välisjahtidel?

See mõte oli tiksunud kuklas juba mõnda aega. Umbes nelja aasta eest, pärast ülikooli ja aastat advokaadibüroos juura praktiseerimist otsustasin teha lühikese pausi ja proovida tööd suurematel purjelaevadel. Lendasin Kariibidele, kus purjetasime hooaja 100-jalasel purjejahil ja seejärel seilasime üle Atlandi ookeani Vahemerele. Pärast seda on tekkinud mitu põnevat võimalust maailmameredel ja lühike paus on üsna pikaks veninud.

Mis ametites oled olnud?

Viimasel paaril aastal olen olnud esimese tüürimehe rollis.

Millised need jahid tavaliselt on, kus sinusugust meest vajatakse? Kes ja mis tüüpi inimesed on omanikud?

Enamasti olen purjetanud 150–200-jalastel kahemastilistel *ketch*-tüüpi purjelaevadel.

Dimensioonid on sellistel alustel tavapurjetamisega võrreldes massiivsed. Näiteks kui 40-jalase jahi spinnaker on ligi 90 m², siis eelmisel talvel Kariibidel lennutasime 1500-ruudust spinnakeri ja ühe endise sõsarlaeva spinnaker on suurim, mis maailmas üldse olemas – 1900 ruutu.

Mastaabilt on seega keeruline sellist purjetamist võrrelda tavalise avamerepurjetamisega. Purjetamise üldine põhimõte on muidugi sama, aga kui mast on 62 meetrit kõrge, grootpuri poomiga kaalub rohkem kui keskmine 40-jalane jahtlaev ning sooti sikutades on vintsi tõmbejõud hüdraulika toel 20 tonni, paneb see kogu kompoti väheke teise mõõtkavasse. Üldiselt tähendab see, et vigadeks väga ruumi ei ole.

Interjöör on muidugi luksuslik ja kõikvõimalike mugavustega. Omanikega on peaaegu alati olnud soojad suhted. Arvan, et suuremate purjejahtide omanikud on vaatamata oma miljardiäridele üldjuhul kahe jalaga maa peal ja rahuliku loomuga.

Kirjelda mõnda olukorda, mis on nõudnud tõesti kiiret otsustamist ja tegutsemist, kus pole enam aega pikki analüüse teha, vaid otsused peavad tulema automaatselt ja seljaajust.

Sellised olukorrad tekivad üldiselt tugeva tuulega erinevate situatsioonide lahendamisel, näiteks purjede või taglase lõhkumisel või ootamatute ilmamuutuste puhul. Biskaia lahel lõhkusime näiteks groodi paar aastat tagasi, kus 40–50-knotise tuulega tuli kiirelt otsustada, kas lõigata *fall* või saata keegi teise saalingusse, et *track*'i

Grootpurje parandused Indoneesias.

kinni jäänud puri ära klaarida. Sarnane olukord oli USA-s New Yorgi lähistel, kus 155-jalase jahiga lennutasime 1500-ruudust spinnakeri – sellise spinnakeri allasaamiseks on vaja masti topis olev *bucket* tagasi alla tõmmata, see oli aga toppi kinni jäänud – ning lähenesime päris kiiresti saarestikule ja spinnaker oli vaja kiirelt manöövri tegemiseks ära korjata. Kuna teadsin üsna täpselt, kus viga võis olla, lasin ennast kiirelt 60 meetri kõrgusele masti tõmmata, et asi ära klaarida. Saime purje enne saart ja karisid turvaliselt alla.

Milline näeb välja üks tavaline päev tüürimehe elus?

Tavalist päeva kirjeldada on suhteliselt keeruline, kuna iga päev on päris erinev ja rutiini üldjuhul ei teki. Räägin näiteks tänasest päevast. Oleme Mauritiusel lahesopis ankrus.

Varane äratus.

6.15 Hommikusöök.

6.40 Kiire koosolek, et anda ülevaade üldisest plaanist, mis meil kapteniga eelnevalt paika pandud.

7.00 Ankur üles ja võtame suuna Mauritiuse pealinna Port Louisi, et võtta peale kütus, allkirjastada piirivalvega riigist väljumise dokumendid ja teha viimased ostud enne Lõuna- Aafrika poole teele asumist.

9.00 Võtame peale piloodi ja sõidame sadamasse. Kui otsad kinni saame, on päris kiire jooksmine, et enne lõunat kõik vajalikud asjad tehtud saaks. Tuleb kindlaks teha, et tekitiim saaks lõunaks jahi ookeanivalmis, tänu värskele ilmainfole tuleb planeerida muudatused reisiplaanis, navigatsioonisüsteemidesse ja paberkaardile uus rada sisse panna ja kõige värskem ilmainfo välja printida. Samuti kindlaks teha, et kütuse pealevõtmine sujuks, toidud saaks ostetud, kohaliku agendi ja piirivalvega pabermajandus aetud. Lõunaks on kõik klaar.

12.00 Anname otsad ja võtame suuna Kaplinna poole. 2400 meremiili minna, umbes 10 päevaga peaks kohal olema. Lõunasöögiks on hõrk krõbeda juustuga lasanje.

13.00 Üldine briifing tiimiga eelseisvast reisist. Räägin läbi olulisemad ohutusdrillid: mees üle parda, tulekahju, laeva mahajätmise õppus jne.

15.00 Saame saare varjust välja ja hakkab puhuma mõnus 20-knotsine küljetuul. Tõmbame üles täisgroodi ja genu, suhteliselt sileda veega sahistame 13–14 sõlmega, ideaalne algus pikale otsale. Samas teame, et paari päeva pärast Madagaskari nuka tagant väljudes peame mitmest tormisest tsüklonisüsteemist läbi sõitma.

18.00 Õhtusöök ja kajutisse pikutama.

23.00–03.00 Minu vahetus roolis.

Milliseid meresid ja maid oled nende aastate jooksul näinud?

Kõige rohkem olen purjetanud Kariibi mere kandis, kus nüüdseks on pea kõik saared ja nurgatagused läbi seilatud. Aga ka Vahemeri, USA ida- ja läänerannik, Tahiti ja Prantsuse Polüneesia, Indoneesia, Austraalia idarannik ja Uus-Meremaa. Looduse mõttes oli päris lahe kruiis Newfoundland ja Nova Scotia Kanadas. Kõige pikem marsruut on olnud Floridast läbi Panama kanali Tahitile, kokku ligi 30 päeva. Panamas mahtusime päris napilt Kesk- ja Lõuna-Ameerikat ühendava silla Bridge of Americas alt läbi, kus meil oma 62-meetrise mastiga jäi mõni meeter varu (ise samal ajal mastis olles tundus päris lähedal). Atlandi ookeani olen nüüd ületa-

USA Neitsisaartel Kariibidel, uute purjede testimine 155-jalase *modern classic ketch* -tüüpi jahil.

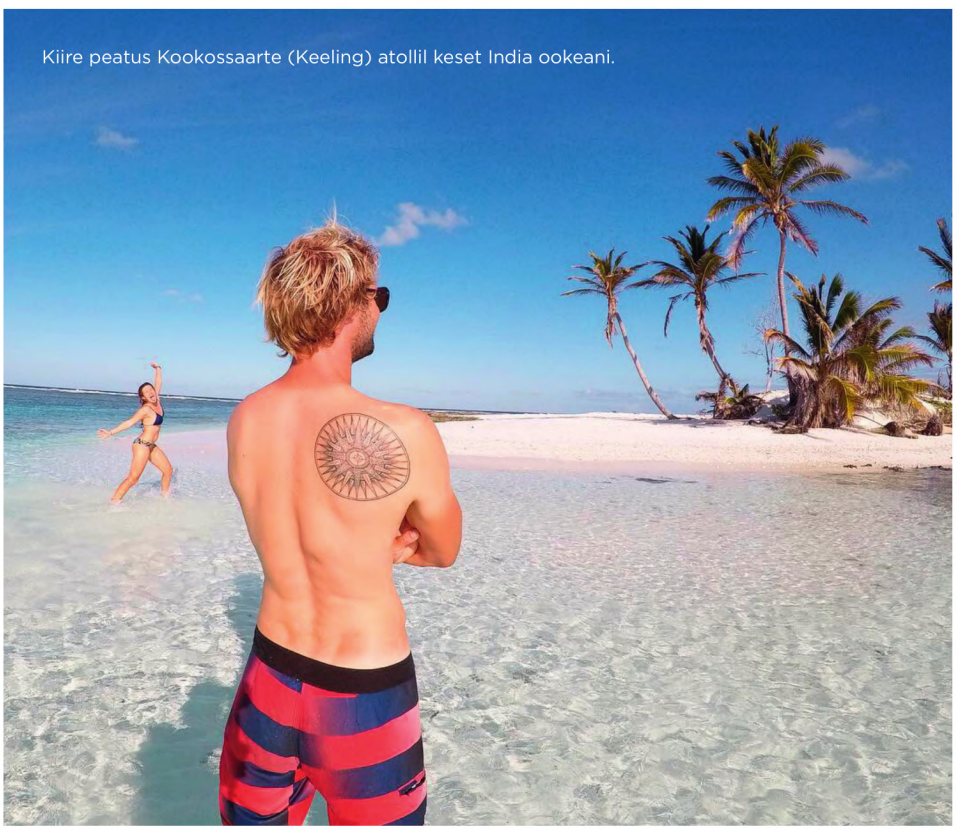

Kiire peatus Kookossaarte (Keeling) atollil keset India ookeani.

nud kolm korda, Vaikse ja India ookeani korra.

Võistluspurjetajana on minu eredamateks elamusteks olnud möödunudsuvine Americas Cup Bermudas, kus oli võimalus näha kõiki finaalsõite 156-jalase purjejahi pardal, ning sel aastal Uus-Meremaal Volvo Ocean Race Auckland-Itaija etapi start ja *inshore race*, kus olime Brunel meeskonna ametlik saatejaht.

Praegu sõidan 143-jalase purjejahi peal, millega liitusingi Uus-Meremaal Aucklandis. Purjetasime mööda Austraalia Suurt Vallrahu Indoneesiasse, sealt edasi tuli India ookean, Mauritius, Madagaskar, Lõuna-Aafrika, Brasiilia ja siis jõuame läbi Kariibide suve alguseks ringiga tagasi Vahemerele. ■

Te Puia o Whakaari

ehk dramaatiline vulkaan

TEKST JA FOTOD: **PEETER KUUS**

Kui küsida igipõliselt rändajalt **Peeter Kuusilt**, kus on maailmas koht, kuhu tahaks ikka ja jälle tagasi, kõlab kindel vastus – Uus-Meremaa. Peeter Kuus kirjutab neljandast külaskäigust sellele erilisele maale, täpsemalt seekord Whakaarile ehk Valgele saarele, mis on igale elamusteotsijale justkui juba ette garanteeritud maiuspala.

Maoorikeelne väljend *Te Puia o Whakaari* tähendab tõlgituna dramaatiline vulkaan. Isuäratavamaks teeb selle elamuse teatav kättesaamatus. Juba Uus-Meremaa kui reisisihtkoht on paljudele unistuste täitumiseks ning kuna Whakaarile jõudmine nõuab pingutust ja etteplaneerimist ning kohalesaamine pole kohe kindlasti garanteeritud, piirdutakse Uus-Meremaad külastades pigem lollikindlamate ja vähemalt sama ägedate geoparkide ja muude meelelahutustega Põhjasaarel. Kui keegi selle sihtkoha siiski valib, tuleb esmalt jõuda Aucklandi. Võimalusi sinna lendamiseks on hulgem, ise valisin lennu Doha kaudu, kus viimaseks etapiks oli tol ajal veel maailma pikimaks lennuliiniks olev üle 16-tunnine Doha-Aucklandi marsruut Qatar Airwaysi pardal. Hea valik oli see ka vahemaandumise suhtes Dohas, kuhu muidu vast ei satuks ning kus samas on paariks päevaks hingemattev palavus ja positiivsed ootamatused garanteeritud.

Mööda ebamaist maastikku vulkaanini

Edasi tuleb kuidagi pääseda Whatakanesse, mis tähendab umbes neljatunnist autosõitu läbi fantastilise looduse. Eemal kõrguvad Ruapehu, Tongariro ja Ngaruhoe vulkaanid, mis kindlasti on ka lähemat tutvumist väärt. Oma rendiauto on sealkandis paraku hädavajalik, sest bussid ei vii tihti sinna, kuhu minna sooviksid, või kulub meeletult aega logistilise teekonna leiutamise peale. „Valel pool" sõitmist ei maksa karta. Esmakordsele proovijale on vaid esimesed viisteist minutit vast natuke närvesöövad. Aucklandi lennujaamast pääseb päris kiirelt riigimaanteele ja siis on juba lihtsam liiklusega kohaneda. Meeldiva üllatusena on Uus-Meremaal kõikjal asulatest väljaspool piiranguks 100 km/h, seda ka täiesti kõrvalistel kruusateedel ja kurvilistel mägimaastikel, mis meie piirangutega ärahirmutatud juhile on kindlasti ootamatu.

Minul õnnestus vulkaani nägemise unistus teoks teha alles neljandal Uus-Meremaa reisil. Vulkaanisaar on eraomanduses ning saarel viibivate inimeste arv ja kohal viibimise aeg kindlalt reglementeeritud. See paraku tähendab, et ainsaks võimaluseks vulkaani külastada on kasutada organiseeritud grupireise. Kärsitumad ja varakamad võivad teha kiire helikopterituuri Whatakanest. Seikluslikum ja samas ka palju taskukohasem on poolepäevane mõnus paadituur Whatakane sadamast. Paadireisi hind ulatub 200 eurost ülespoole ja helikopterituuri hind jääb 400 euro kanti. Kaugelt kohale tulnud külalisele jääb ette broneeritud reisi toimumine või mittetoimumine paraku saladuseks kuni eelmise õhtuni. Whakaari ehk Valge saar on Uus-Meremaa aktiivseim vulkaan ja seega kindlasti muljetavaldavaim. Samuti on see üks väheseid aktiivseid vulkaane maailmas, kus saab kraatris ringi jalutada. See aga tähendab, et vulkaan võib aktiviseeruda vägagi ootamatult ja loomulikult sel juhul ei korralda keegi sinna meeleolukat paadireisi. Teiseks faktoriks on meri. Ligi 50-kilomeetrine Plenty laht läbitakse kahe tunniga, aga kui kapteni meelest on meri hommikul liiga tormine, ei toimu mingit väljasõitu. Ohutus eelkõige! Tormise merega ei saa lihtsalt saarel randuda. Eelmisel õhtul helistatakse kõik reisi broneerinud külalised läbi ja teatatakse tulemus. Broneerimata pole erilist mõtet üritada, sest loomulikult on grupid peaaegu alati täis. Ise olin piisavalt kannatamatu ja läksin eelmisel õhtul nende büroosse otsust kuulama, mis oli seekord õnneks positiivne. Hiljem grupiliikmetega lobisedes sai selgeks, et see oli puhas vedamine, sest paljudele oli see teine või lausa kolmas katse.

Turvalisuse eest kantakse hoolt

Kes on olnud tuuridel Uus-Meremaal või ka Austraalias, teavad, et kohalikud teostavad asja alati muigega suunurgas, kuigi ohutult ja professionaalselt. Turvalisus oli

üldse selle tuuri võtmesõnaks. Superilusad ja haritud giidid suhtlesid paarikümnepealise seltskonnaga, rääkisid nii vulkaanist kui ka kohalikust loodusest. Peaaegu garanteeritud on delfiinidega kohtumine ja jäi kuidagi tunne, et giidid olid kümnetest hüppavatest elukatest vast kõige rohkem elevil.

Whakaarit märkas esimese eurooplasena kapten James Cook aastal 1769, aru saamata, et tegemist on vulkaaniga, mitte tavalise saarega. Alles 1860. aastal avastati saare tegelik olemus ja leiti ka väävliladamed. Algselt maooridele kuulunud saar võeti kiirelt neilt ära ja müüdi hiljem eraomandusse. Esimeseks ostuhinnaks oli kaks barrelit rummi ja sealtpeale on omanikud pidevalt vahetunud.

Suitsev saar ise hakkab paistma peaaegu kohe pärast sadamast väljajõudmist. Pilt on visuaalselt niivõrd nauditav, et hiljem märkasin, et olin teinud paari tunniga kümneid ja kümneid pilte juba enne sihtkohta jõudmist. Saarele laev randuda ei saa ja külalised viiakse kohale kummipaatides. Seiklus seegi. Kui giidid vahetasid esimese asjana välja oma jalanõud, siis hakkas kohale jõudma, et ei tulegi päris tavaline matk. Järgmisena jagatigi juba kõigile välja gaasimaskid ja kiivrid. Küünikule võiks see esmalt tunduda järjekordse liialdusena, et seiklusele vürtsi lisada, kuivõrd rannas oli õhk üpris hingatav ja plahvatusi ega laavapurskeid ei toimunud. Enne liikumahakkamist käidi veel läbi ka kodukord – keegi ei lahku märgitud rajalt ega ei koperda omaette ja kui on vaja põgeneda, tuleb järgida oma giidi. Kuuldavasti on vahel ka põgenetud. Vulkaan käitub täiesti ennustamatult.

Väävlipilved ja suitsusambad

Kogu selle sissejuhatuse ajal on rahval muidugi kerge kiusatus juba suitsupilvede ja kollaste väävliväljade poole tormata, sest vaatepilt on väga muljetavaldav ja erakordne. Giidid käivad seal päevast päeva ja nende sõnul pole vaatepilt kunagi sama. Klassikaline ettekujutus vulkaanist on tulipunast laavat väljapurskav kooniline kurjakuulutav mägi komplektis allavoolavate auravate laavajõgedega. Päris nii see asi välja ei näe. Whakaari on oma suuremad paugud teinud juba ammustel aegadel ja siis purskas ka laavat. Praegu kuulub ta nn stratovulkaanide hulka, koosnedes aja jooksul väljapursanud laavast, tuhast ja püroklastilisest tolmust. Paar suuremat tuhapurset olid viimati aastatel 2012 ja 2013, tavaliselt püsib aktiivsus aga viiepalliskaalas 1–1,5 vahel ning aeg-ajalt purskub muda, tuhka ja tekib uusi pisikesi kraatreid. Samas on iseloomulik suitsupilv kogu aeg vulkaani kohal ja tõestuseks, et mägi ei maga.

Kunagi kasvas vulkaani küljel ka puid, kuid 1980ndate intensiivsed pursked hävitasid peaaegu kogu elusloodusse. Kõik see on põhjuseks, miks see koht pakub huvi teadlastele ja miks vulkaani jälgitakse ning mille tarvis on paigaldatud vaevumärgatavad andurid igasuguste muutuste registreerimiseks. Kindel tunnusmärk, et vulkaan aktiviseerub, on kraatri põhja pinna tõusmine merepinna suhtes. Seega giididel on võimalus iga kord midagi uut avastada ja vastavalt ka marsruuti korrigeerida. Sest kes siis ei sooviks teha endast fotot imelise väävlikollase koonuse otsas. Koonus võib olla aga moodustunud alles öö jooksul ja sealt on imelihtne läbi pudeneda näiteks tulikuuma mudamülkasse. Aga ka mõistlikult liikudes on kogemus erakordne.

Mereäärne karske briis asendub pisitasa tõsiselt kopse ärritava sooja haisuga, kuid gaasimaske ei haara veel keegi. Kuni ühel järjekordsel pildistamishetkel tuul pöördub ja paarikümne sekundiga on kõigil mask näol isegi ilma käskimata. Kuum ja hingamatu toss ei anna muud võimalust. Giidi väitel ei suuda kraatris ükski elusorganism pikalt ellu jääda, välja arvatud üksikud vetikaliigid. Tõestuseks sellele oli kauguses vedelev linnulaip. Oma sõnul oli meie giid Olivia väga rõõmsalt üllatunud, kui ühel hommikul väikesel järvel askeldavat luike nägi, kuid järgmisel külaskäigul oli askeldamine kurvalt lõppenud. Tõe huvides: kraatri põhja tekkinud väike järv on ülimalt happeline.

Tuur kraatris kestab umbes poolteist tundi ja suurim nauding on näha nii palju värvivarjundeid. Taustal muidugi ähvardav visin ja ootamatult õhku paiskuvad suitsupilved, siin-seal vulisevad pruunikad happeojad ning väikesed kuuma muda väljasuruvad koonused. Väikese matka viimane peatuskoht on vahetult kraatri serval ja pärast lugematuid fotoklõpse tullakse tagasi randa. Enne lahkumist on piisavalt pikk peatus veel ka omaaegses tootmishoonete kompleksis. Tõeline maiuspala tehnikahuvilistele ja omamoodi mortaalseid pilte soovivatele fotograafidele. Happeline õhk on hävitanud enamiku hoonetest ja seadmetest, kuid allesjäänud kaunilt korrodeerunud hammasülekanded, mahutid, reduktorid on veel äratuntavad ja omamoodi kaunidki.

Omal ajal põhiliselt meditsiinitööstuse jaoks kasutatud väävli kaevandamisega tehti algust 1898. aastal ja see kestis esimese hooga kuni 1914. aastani, kui kraatriserva ootamatu kokkuvarisemine tekitas püroklastilise mudavoolu ning tappis kõik töötajad ja viis merre kaasa kogu tööliskü-la. Ellu jäi vaid tööliste kass. Teine katse tehti 1923. aastal ja kaevandamine kestis pea kümme aastat. Varemed ongi pärit sellest ajast, kui küla ehitati võimalikult ranna lähedale. Paraku ei piisanud kraatris enam väävlit ning hakati tootma hoopis väetist kraatrist kokkukraabitavast kivipurust. Seda seni, kuni keemiatööstus võttis kasutusele tõhusamad toorained. Tööolud olid kuuldavasti jubedad, kuid töö hästi tasustatud. Töötati kolmekuuliste vahetustega ja teeniti tolle aja mõttes hiigelsummasid, kuid vastukaaluks olid lagunenud hambad ja raisus tervis. Siiski jäid mõned ka mitmeks vahetuseks. Omalaadne mure oli tööriietega – happelist keskkonda talus tolleaegsetest tekstiilidest vaid vill ja nii pidid töölised rabama lauspäikeses 30–40-kraadises palavuses karedates ja soojades vammustes.

Enne laevale tagasipöördumist paluti jalatsid ära pesta, kuid üllatavalt kiiresti oli nende häving juba alanud. Tagasiteel tehti veel auring ümber vulkaani ja muidugi kohtusime taas delfiinidega.

Ehedad maoori külad ja lõputult kauneid vaateid

Isegi kui Whakaarit mitte külastada, on Põhjasaarel nädalateks tegemist. Alljärgnevatest paikadest pole paljud kindlasti reisiraamatute ja rühmareiside soovitus-

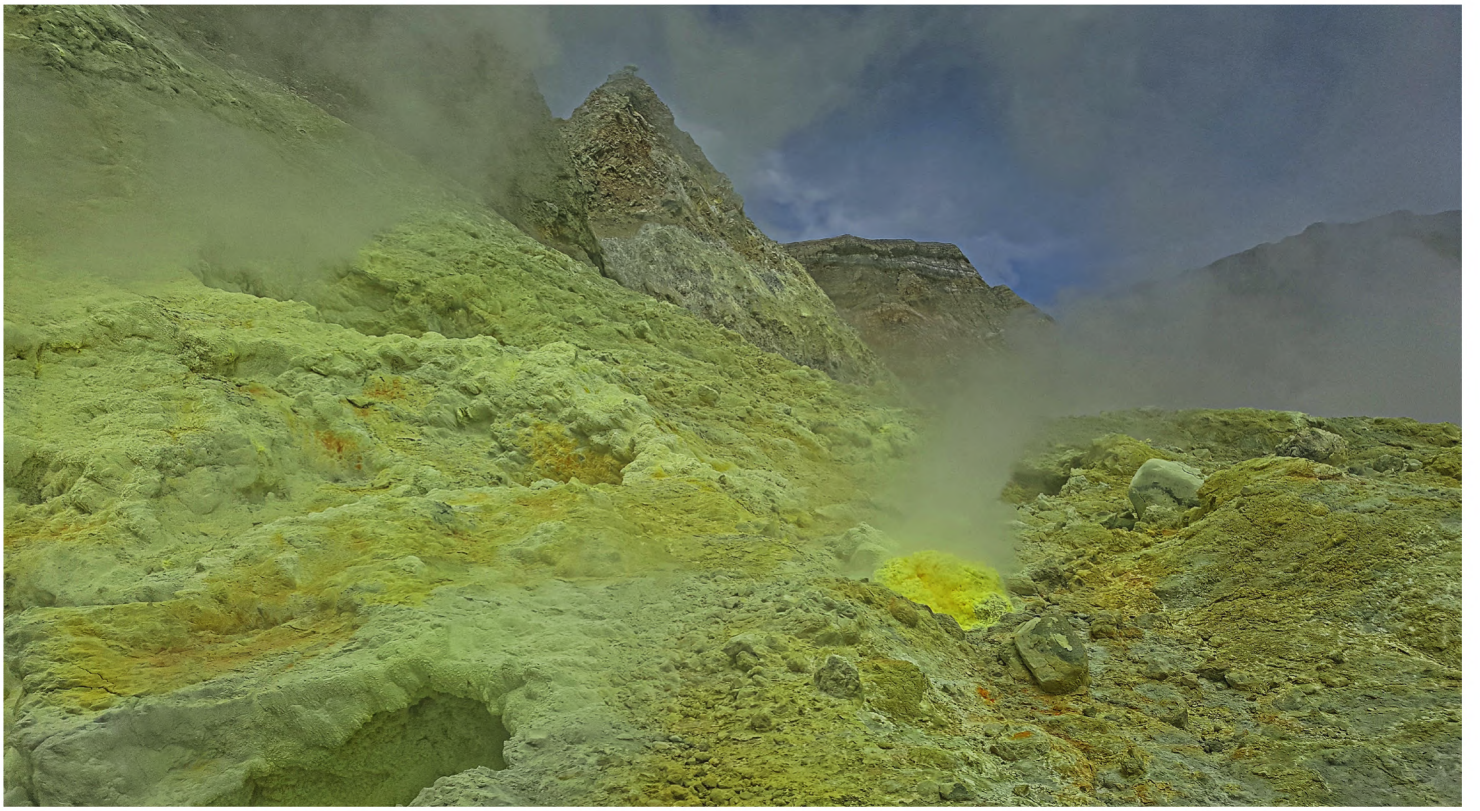

listides. Ja listid on tehtudki selleks, et piiratud ajavarude korral näha ära parim, mida saarel on pakkuda. Kui sõita Whatakanest itta, siis kohtab juba väga vähe teisi liiklejaid ja teele jääb ehedaid maoori külasid. Sihiks võib võtta näiteks East Cape'i tuletorni. Kaunis maamärk kõige idapoolsemas punktis, mida ümbritseb kaunis loodus. Koht jääb muust tsivilisatsioonist mõnusalt kaugele. Viimane etapp tornini jõudmiseks nõuab päris head pingutust, et end lõpmatuid treppe mööda mäetippu toimetada. Enda jaoks võib mõelda sõidu põhjuseks näiteks esimesena päiksetõusu nägemise sel päeval. Koos mõne juhusliku turistiga. Vaated on vaimustavad!

Kes soovib teha midagi erilist, märga ja närvekõditavat, võib pöörata seejärel riigimaanteelt kõrvale ja suunduda Rere'i suunas. Rere Rockslide on looduslik kaljusse moodustunud liumägi, kus on täiesti omal vastutusel võimalus lasta end mööda koske alla libiseda, istumise all mingi plastitükk või muu abivahend. Abivahendeid vedeles läheduses küll, kuid vaadates „liumäe" profiili, jäi minu poolt asi teostamata.

Kui on piisavalt aega ja autokütust, tasuks tagasi Aucklandi poole sõita läbi Napieri. Kuigi koledaid linnu sealkandis vist polegi, ületab Napier igasugused ootused. Tegu on *art déco* õitseajal rajatud ja stiili säilitanud väikelinnaga kaunil ookeanirannal. Lugematult ajastustiilseid hooneid, mille ees hea õnne korral seisab toon toonis ajastutruu uunikumauto. Kauplused müüvad sama ajastu kunsti ja nipsasju, inimesedki võivad olla vastava riietusega. Kel veab, satub kohale veebruaris, kui toimub iga-aastane Art Déco Fest. Üks heas mõttes haigemaid vaatamisväärsusi linnas võiks aga olla hoopis aga Opossum World. Ilmselgelt on opossumid ühed maailma või vähemalt siis Uus-Meremaa vihatumad närilised ja pisike muuseum-kauplus väljendab läbi huumoriprisma seda suhtumist. Lollid loomad on topistena pandud naeruväärsetesse poosidesse ja -olukordadesse. Kõrval on plakatid andmetega nende kuritegude kohta, info hävitamismeetoditest läbi aegade ning saab osta opossuminahast meeneid ja tarbeesemeid. Lihtsalt huvitavaks teadmiseks: 70 miljonit opossumit suudavad öö jooksul hävitada 21 000 tonni rohelust. Aga nahk on neil muidugi pehme ja mõnus, tuleb tunnistada. Teel Napieri on kindlasti võimalus näha lugematuid allaaetud opossumeid ka teeveeres. Opossumi allaajamine autot ei lõhu, kuid vältida tasuks palju kogukamaid vombateid, kes samuti eriti öösiti teele tükivad.

Pikima kohanimega silt ja „Sõrmuste isanda" maailm

Kes armastab kurioosumeid ja rekordeid, võib liikuda edasi Wellingtoni suunas, et teha endast pilt maailma pikima kohanimega sildi juures. Koht ise on lihtsalt järjekordne kaunis küngas, nimeks Taumatawhakatangihangakoauauotamateaturipukakapikimaungahoronukupokaiwhenuakitnatahu. Nimi austab maoori kangelast Tamateat, kes omal ajal seikles mööda Uus-Meremaad ja kes siis kuuldavasti sellesama künka otsas oma armsamale ninaflööti mängis.

Millegi erilise kogemiseks soovitaks pöörata veel kord suurelt teelt kõrvale, et näha ära koht nimega Putangirua Pinnacles. „Sõrmuste isanda" fännidele tuleb see kindlasti tuttav ette, nagu mõnigi teine paik Uus-Meremaal. Koht võiks olla muidugi iga harrastusgeoloogi märg unistus, kuna satutakse ligi 7 miljoni aasta eest kujunenud uskumatule maastikule. Autoga pääseb vaid aimatavasse lähedusse ja just siis, kui oled

pärast lauspäikeses enda meelest liigagi kauast kõmpimist hakanud endalt küsima, kas selle pärast tasuski siia tulla, hakkavad avanema üha uhkemad vaated. Eesti keelde sõna *pinnacle* ei osanudki tõlkida, kohalikud kutsuvad neid ka *hoodoo*'deks. Jutt on kõrgusesse pürgivatest fallilistest sammastest, mis tipnevad kivist „mütsidega". Kurioossed tuulte ja erosiooni poolt vormitud sambad paiknevad nii omaette kui ka pisikestes gruppides ning nii jääb mulje kulgemisest justkui ammuhävinud linna varemetes. On peatänavad ja saab põigata ka kõrvaltänavatesse. Pole ka kedagi, kes keelaks vaatamisväärsust katsuda ja turnida sammaste vahel.

Wellington, kiivid ja automuuseum

Kui juba niikaugele on sõidetud, võibki edasi liikuda Wellingtoni. Uus-Meremaa külalise üks kohustuslikke tegusid on ära näha kiivi. Neid imelikke linde saab siin-seal loomaaedades askeldamas näha, kuid reaalselt looduses neid kohata on üsnagi võimatu ja ebatõenäoline, kuna nad liiguvad ringi vaid öösiti. Kui just ei tee kompromissi ja teha tuur looduspargis. Selline koht on näiteks Zealandia, kuhu on loodusesse rajatud meeletult suurele territooriumile tarastatud kompleks. Tarad ei hoia kedagi vägisi sees, vaid kaitsevad linde juba tuttavate opossumite ja ka kasside eest. Nagu öeldud, tegelikult pakuvad kiivit näha ja isegi paitada ka paljud pisemad ja suuremad loomapargid, aga see pole nagu ikka „päris".

Kui võtta tuur „Zealandia by Night", saab pisikese grupiga liikuda inimtühjas pargis, kus linnud ja vähesed loomad end ööks ette valmistavad. Elamus on häälte virvarris kindlustatud ja üsnagi tõenäoline leheprahis ringituhniva kiivi nägemine kroonib vaeva kohe kindlasti. Kiivi ei taju punast valgust ega lase end giidi taskulambist üldse häirida, vaid ajab sahinal vaid talle endale teadaolevaid asju.

Kui pargist ei piisa, siis on Wellingtoni loomaaed ilmselt üks ilusamaid ja loomasõbralikumaid, kuhu inimene võib sattuda. Eriti on pingutatud laste ja lapsemeelsete pärast. Samas pakub isadele ja vanaisadele kindlasti sama suurt huvi Southward Car Museum tunnise autosõidu kaugusel. Esialgsest plaanist veeta seal tunnike kujunes kolmetunnine visiit. Üks parimaid automuuseume, kus olen kunagi käinud!

Kas olete näinud maapealset põrgut?

Kel aega piiratult, võib loomulikult pöörata Whatakanest kohe tagasi lääne suunas: vaid tunni kaugusel Rotoruas on tihedalt termilisi haruldusi, mida kindlasti lausa peab nägema. *Heavy metal*'i sõpradele soovitaks ilmtingimata ära käia kohas nimega Hell's Gate ehk Tikitere. Põrgu võib vabalt just nimelt selline välja näha. Lisaks paljulubavale nimele saab näha ja ka füüsiliselt kogeda üliaktiivseid mudabasseine. Sarnaselt vulkaaniga on ka see koht pidevas muutuses. Eelmisest külaskäigust möödunud aja jooksul oli muutunud osa mudamülgaste värv ja juurde oli tekkinud uusi pulbitsevaid lompe. Koha lõbusaim osa on tunnine kuumas mudaspaas püherdamine. Ei oska lubada, et see on kuidagi kasulik või tervislik, kuid eksootiline kohe kindlasti. Kui mudas püherdatud, saab mööda turvalist laudteed kulgeda mulksuvate paarimeetriste mudapüramiidide ja -järvekeste vahel ning taas imestada, kuidas see kõik võimalik on. Tuuri lõpuks saab leotada väsinud jalgu

kuumas Medicine Lake's. Uueks atraktsiooniks minu jaoks oli väike praktiliselt keeva veega kosk.

Waioa küla, Praepanni järv ja maooride muuseum

Pooletunnise sõidu kaugusel võib unustada end tundideks Waimangu Volcanic Rift Valley parki. Oli üllatus ka minu jaoks, kuna sisestasin GPS-i ainult asukoha Lake Rohomahana. Ühel hetkel oli teel värav ees ja tuli osta pilet hoopis järjekordsesse geoparki. Kogu pargi läbikõndimiseks on vaja varuda aega ja vett. Palavas jalutajate abistamiseks on käigus bussid, mis toimetavad rahvast ägedamate vaatamisväärsuste juurest järgmiste juurde. Kogu selle kandi geograafia kujundas ümber 1886. aasta Tarawera vulkaani purse. Seega on tegemist ühe maailma noorima geotermilise süsteemiga. Toona hävisid kaunid jõed, järved ja tolleaegseteks vaatamisväärsuseks olnud valged ja roosad terrassid, täielikult hävis ka Waioa küla, kuhu selle mälestuseks on rajatud ka ülihuvitav maooride muuseum, kus saab teada nii vulkaanipurskest kui ka maooride elust. Samas pani purse aluse Waimangu orule ja tekkisid juba hoopis uued vaatamisväärused. Pargi pärliks minu jaoks oli Frying Pan Lake ehk siis Praepanni järv. Väidetavalt on see maailma suurim kuumaveeallikas, võrreldav vast Yellowstone Grand Prismatic Springi nimelise kuumaveeallikaga. Järve imeselge türkiissinine vesi on keskmiselt umbes 40-kraadine ning pidevalt pressib pinnale keevat vett ja auru. Auravad nired voolavad edasi Rotomahana järve suunas, mis on ka pargi viimaseks peatuspaigaks. Väikseks vihjeks – kui kuskil on näha uut rada, mida mööda saab kusagile kõrgemale-kaugemale ronida, tehke seda, sest pakutavad vaated ja värvid on hingematvalt ilusad.

Ilmselgelt on huviliste isu veel ägedamaid kogemusi saada üha kasvanud ja tegelikult saab Rotorua lähedal veeta päevi üha uutes paikades. Turistiderohkeim on vast Wai-O Tapu pargis olev Lady Knox Geyser, kus on näha ligi kümnemeetrine purse kord tunnis. Et turistid on sellega juba arvestanud, ei jäeta midagi juhuse hooleks – inimestel lastakse ilusasti koguneda ning õigel hetkel poetab pargiteenistuja pärast lühidat sissejuhatust geisrisse seebitüki. Pohutu Geiser on natuke etteaimamatum ja purskab vast paar korda tunnis, kuid seda põnevam on purset oodata ja pildistada ning ka veesammas tõuseb 30 meetri kanti. Kõige meeltülendavam minu jaoks on olnud ammukülastatud Orakei Korako park, kus on lisaks termaalsetele imedele ka koopad ja erivärvilised terrassid. Samuti juba mainitud Wai-O-Tapu termiline imedemaa, nagu nad ise end kutsuvad, ja seal paiknev Champagne Pool. Siis veel värvuselt radioaktiivsete heitmete säilituspaika meenutav ja haisva veega ning oma nime vääriv Devils Bath. Craters Of The Moon on natuke teistlaadsem paik, mis tekkis alles hiljuti lähedusse paigaldatud termoelektrijaama ehituse tulemusel ja kujutab endast tunnist matka läbi tossava ja pulbitseva kraatritega kaetud territooriumi.

Igaüks saab internetist muidugi leida endale sobiva komplekti kohtadest ja tegevustest, kus ja mida sel kaunil maal ette võtta. Kui on küsitud, mis on see koht, kuhu tahaksin alati tagasi minna, on see läbi aastate olnud just Uus-Meremaa. Juttu polnud veel ju Lõunasaarest, mis pakub vähemalt sama palju elamusi, nii et ühest-kahest külaskäigust sinnakanti nagunii ei piisa. ■

ALUSKIHT ON KÕIGE ALUS. AASTARINGSELT.

ACLIMA SPORDIPESU:

- 100% naturaalne meriinovill
- hoiab iga ilmaga kehatemperatuuri
- juhib niiskuse kehast eemale
- on pehme ja mõnus, ei torgi
- ei lõhna ebameeldivalt
- hoiab sooja ka märjana

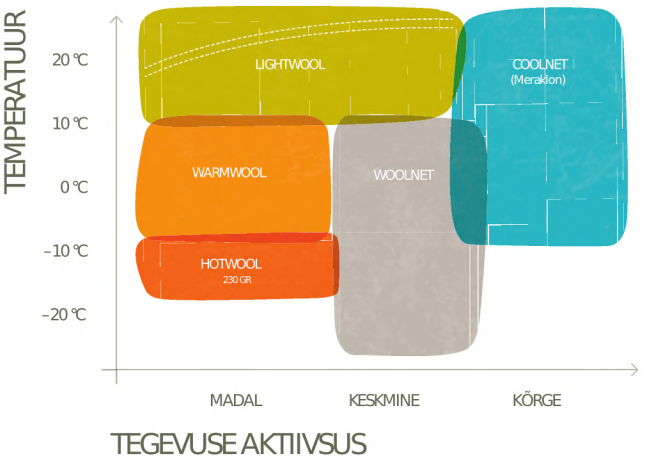

LIGHTWOOL

WARMWOOL

HOTWOOL

WOOLNET / COOLNET (Meraklon)

MATKaSPORT
www.matkasport.ee

Tooted on saadaval MATKaSPORT kauplustes.
matkasport.ee

ACLIMA

Piinad paradiisis ehk mürgistused mereloomadega

TEKST: **KRISTEL LIIS PÕDDER**
FOTOD: SHUTTERSTOCK, WIKIPEDIA

Kristallselged ookeaniveed, surfilained ja värvikirevad korallrahud peidavad endas ohte, millega me pole harjunud arvestama.

Suplushooajal Eestis oskame karta sinivetikaid. Targemad kasutavad ka päikesekreemi, teistele jääb takkajärele tarkus ja põletusgeelid. Kirtsutame nina, kui Pärnu rannas hulbib mõni surnud ogalik või kilu. Kuid meie kodune ja suhteliselt liigivaene Läänemeri pole meid ette valmistanud troopiliseks rannapuhkuseks.

Kuidas ennetada ja vältida mürgistusi mereloomadega?

Kõik algab ettevalmistusest. Juba enne lendu tasub end vastava piirkonna mereloomastiku ja võimalike ohtudega kurssi viia. Kindlasti peab tehtud olema reisikindlustus, tuleb jälgida ka seda, et kindlustus kataks erinevad planeeritud tegevused (snorgeldamine, sukeldumine, surfamine).

Sihtriigis kohapeal tuleks enne vettehüpet uurida kohalikelt detailsemat infot (näiteks mõnest sukeldumispoest või -klubist või ka oma majutusasutusest), kus on ohutu ujuda ja sorgeldada ja kus mitte. Millal esinevad tõusud-mõõnad (*low tide, high tide*) ning kas see mõjutab kuidagi vette sisenemist või veest väljumist? Kui minna näiteks tõusu ajal rannalt snorgeldama, võib juhtuda, et mõõn tabab meid veesoleku ajal ning muudab veest väljumise keeruliseks – niigi madalas vees asetsenud korallid võivad veest suisa välja kerkida ning tagasiujumise võimatuks teha. See tähendab aga korallide vahel jalutamist või niivõrd madalas vees snorgeldamist, et korallid riivavad meie nahka. Nii paneme end aga ohtlikku olukorda, riskides korallide poolt tekitatud mehaaniliste vigastuste ja nahareaktsioonidega. Teisalt kahjustame ka mereelustikku.

Jälgige alati hoiatussilte

Kindlasti on väga oluline jälgida rannal paiknevaid hoiatussilte ja lippe – näiteks Austraalias võib randades kohata kollaseid meduuside (*stingers*) eest hoiatavaid märke, mille küljest leiab tavaliselt ka esmaabiks kasutatava äädikapudeli. Enne vetteminekut peavad selged olema koha-

likud hädaabinumbrid ning käepärast ka sidevahend, et vajaduse korral numbrit kasutada. Kahtlemata tuleb kasuks esmaabivõtete valdamine.

Vees olles pidagem meeles kõige tähtsamat reeglit – mereelustiku puudutamine on keelatud! Nii hoiame ennast ja ka loodust. Lõviosa mürgistusi leiab aset olukordades, kus pahaaimamatult loomakest puudutatakse ning too enda kaitseks nõelab või hammustab. Sageli on ohvriteks lapsed, kes ohtu ei taju ning keda ahvatlevad mereelustiku kirkad värvid. Teatud kaitset nõelamiste ja mürgistuste eest pakuvad vees olles sukeldumisülikonnad, kuid täielikult neile lootma jääda ei saa, lisaks ei õigusta sukeldumiskinnaste kandmine mereloomastiku puudutamistkahjustamist.

Meduuside eest hoiatav märk rannas.

Meduusid

Ainuõõssete ehk kõrverakuliste hulka kuuluvad meduusid ning välimuselt meduusisarnased *Physalia* liigid, meriroosid (*sea anemones*) ja korallid (*corals, fire corals*). Ohtlikke meduuse ja *Physalia* liike (*bluebottle, portuguese man o'war*) võib leida kõikjal maailmas, kuid peamiselt siiski troopikameredes. Nende põhjustatud nõelamisi esineb kogu maailmas kokku hinnanguliselt ligi 150 miljonil korral aastas ning ainuüksi Austraalias on umbes 50 haiglaravi vajavat rasket juhtumit aastas. Lõviosa neist on muidugi nii-öelda „tühised" nõelamised, kus inimene tunneb lihtsalt kerget kipitust, mis kestab mõnda aega ja siis möödub. Nõelamine võib avalduda kahe eri sündroomina: lineaarne ehk „kombitsamustriga" lööve või Irukandji-sündroom.

Esimese variandi puhul tunneb inimene tugevat valu, nõelamisalale ilmub triibulaadne või meduusi kombitsaid meenutav punane, nahapinnast kõrgem lööve. Ulatuslik nahapinna haaratus võib viia südameseiskuse ja surmani. Sellist mürgistust põhjustavad suuremad täringmeduusid (*box jellyfish*), näiteks *Chironex fleckeri* ja *Physalia* liigid. Irukandji-haigust tekitavad väikesed täringmeduusid, näiteks *Carukia barnesi*, mis on sageli paljale silmale nähtamatud. Valu ja lööve nõelamiskohal tihti puuduvad või on minimaalsed, kuid 20–30 minuti möödudes haarab ohvri kogu keha ülitugev valu, kaasnevad ärevus, oksendamine, pulsisageduse ja vererõhu tõus. See võib viia südamelihase kahjustuse, kopsuturse ja ajuverejooksuni. Irukandji-sündroom vajab kindlasti jälgimist ning ravi haiglas.

Physalia liikide korral on esmaabiks kombitsate eemaldamine kas mereveega loputades, pintsettide või näiteks pangakaardiga. Paljaid käsi ei tohi eemaldamisel kasutada! Samuti ei tohi kombitsaid hõõruda, sest see võib põhjustada mürgi

Bluebottle.

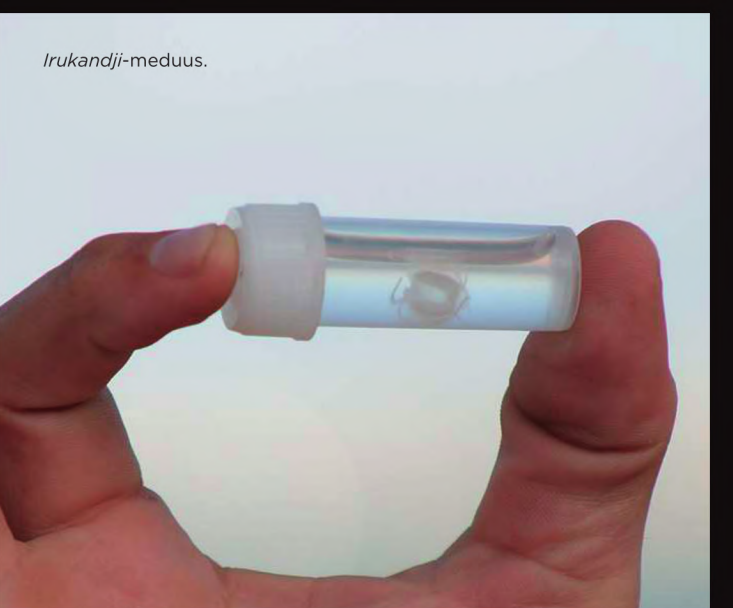
Irukandji-meduus.

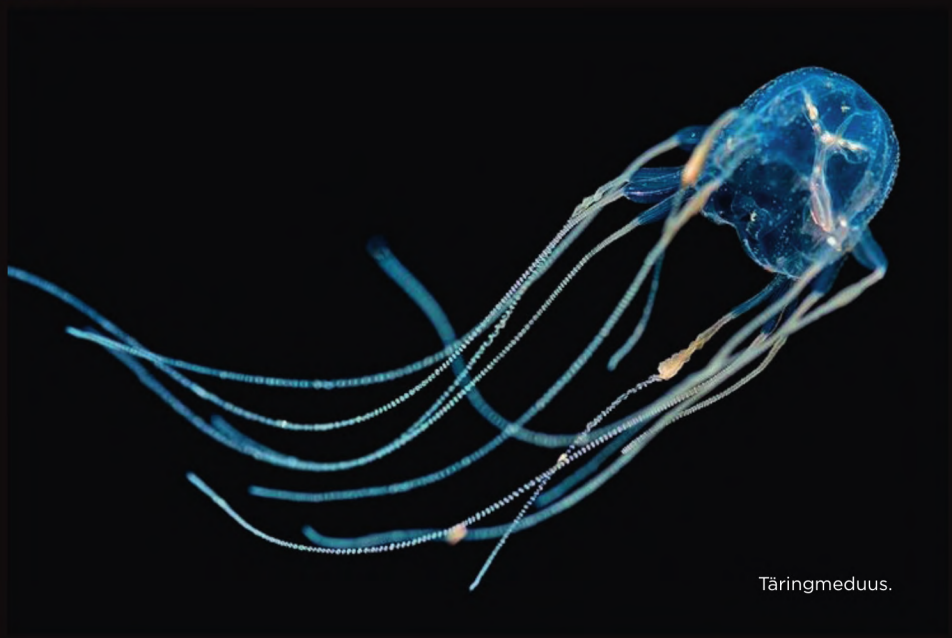
Täringmeduus.

Meriroos.

edasist vabanemist. Seejärel soovitatakse hoida nõelatud kehaosa soojas vees (45 kraadi juures 20 minutit). Täringmeduuside korral on samuti oluline kombitsate eemaldamine; kergemate nõelamiste puhul võib samuti hoida vigastatud kohta soojas vees, kuid ulatuslike nõelamiste ning Austraalia vetes toimunud nõelamiste puhul tuleb kasutada 5% äädikalahust. Eluohtlike juhtumite puhul kasutatakse Austraalias ka antidooti (meduusiliik *Chironex fleckeri* ehk *Australian box jellyfish*).

Meriroosid ja korallid

Meriroose võib kohata troopilistes, subtroopilistes ja ka teatud parasvöötme meredes (näiteks Briti saarte rannik, Atlandi ookeani kirdeosa). Nende nõelamine põhjustab erinevaid nahareaktsioone ja lööbeid, kuid üldiselt on sümptomid ja esmaabi samasugused nagu teiste kõrverakuliste puhul. Sama kehtib ka korallide kohta. Korallid elutsevad troopikameredes ning lisaks erinevatele nahareaktsioonidele, mis võivad mõnikord kesta nädalaid ning isegi kuid, peab nende puhul arvestama ka torke- ja rebimishaavadega, mida põhjustavad kõvad korallid. Kõrverakuliste nõelamiste esmaabis ei soovitata kindlasti kasutada alkoholi ega uriini ning võimaluse korral tuleks vältida ka magedat joogivett, sest see võib osmootsete rõhkude erinevuse tõttu põhjustada mürgi edasist vabanemist mürgirakkudest.

Meduusiga kokkupuutumise tagajärjed.

Koonustigu.

Molluskid

Ohtlikest molluskitest saab välja tuua kaks: koonusteod (*cone snails/shells*) ning siniring-kaheksajalad (*blue-ring octopuses*). Koonustigude elupaigaks on troopilised ja subtroopilised rannikuveed ning jahipidamiseks ja enesekaitseks kasutavad nad oma londis paiknevat harpuuni, mis süstib saaklooma kehasse närvitoksilisi aineid. Inimene tunneb nõelamiskohal valu, tekivad tundlikkushäired (tuimus, „sipelgate" tunne, „ärasuremine") ja paistetus. Edasi levivad tundlikkushäired üle kogu keha, eriti suu ja huulte piirkonda. Võib järgneda kogu keha halvatus, sealhulgas hingamislihaste halvatus. Hingamisseiskus tekib 40 minuti kuni 5 tunni jooksul. Seega tuleb viivitamatult kutsuda kiirabi! Kannatanu tuleb veest välja toimetada ning eemaldada nõelatud jäsemelt kõik ehted ja muud aksessuaarid, sest kui jäse läheb paiste, ei pruugi see enam võimalik olla ning käevõru või sõrmus võib verevoolu kinni suruda. Nõelatud jäsemel kasutatakse rõhk-immobilisatsiooni. Selleks kasutatakse laia rõhksidet, millega seotakse nõelatud jäse, alustades nõelamiskohast allpool ning lõpetades kõrgemal, nii kõrgel kui vähegi võimalik (nõelamiskoht jääb samuti sideme sisse). Surve peaks sidumisel olema umbes sama tugev nagu „väänatud" hüppeliigese puhul. Pükse enne sidumist eemaldada ei tohi ning jäse tuleb paigal hoida, et takistada mürgi levimist vereringega. Kui rõhkside on paigas, tuleb järgmiseks siduda jäseme külge lahas (sobib ka näiteks mõni sirge puutükk), mille pikkus haarab nõelamiskohast nii allpool kui ka ülalpool asetseva liigese. Jäse tuleb hoida pidevalt paigal kuni abi saabumiseni. Selle kõige eesmärk ongi takistada mürgi levimist vereringega. Abi saabumiseni tuleb hoida ohvri hingamisteed avatuna, vajaduse korral rakendada südamemassaaži ja suust suhu hingamist.

Siniring-kaheksajalad

Siniring-kaheksajalad eelistavad elada madalas vees ja korallrahudel, neid võib leida Austraalias, Filipiinidel, Indoneesias, Sri Lankal ja Lõuna-Jaapanis. Siniring-kaheksajala hammustusega vabaneb kannatanu vereringesse tetrodotoksiin, mis on tuntud kui „kerakalamürk". Enamasti on sümptomiteks hammustuskoha valu ja tuimus, kuid võivad tekkida ka oksendamine, tundlikkus- ja nägemishäired ning tõsistel juhtudel kiire algusega kogu keha halvatus. Esmaabi ja käsitlus on samasugused nagu koonustigude puhul.

Lõpetuseks – paneme pika ja hirmsa jutu kõrva taha, kuid ärgem laskem end heidutada. Seikleme turvaliselt, hoides ennast ja loodust. Ning kui kohalikud soovitavad mõnes kohas mitte ujuda või mõne julgustüki tegemata jätta, tasub neid hea nõu eest tänada ja otsida suplemiseks mõni turvalisem koht. ■

Siniring-kaheksajalg.

MARIS JA TIIT PRUULI

reisitoidud

Maailma parimad söögikohad

Lonely Planet on rännuhuvilistele „gastronautidele" ilmutanud ühe tinaraske värvipiltidega teose pealkirjaga „Ultimate Eatlist. The World's Top 500 Food Experiences... Ranked".

Kirja on saanud 500 kõige meeldejäävamat maitseelamust üle maailma. Muidugi tekib kohe küsimus, kuidas on võimalik maailma tohutust toiduvalikust vaid see pisku sõelale saada. Lühidalt oli tööprotsess järgmine. Esmalt pöörduti Lonely Planeti autorite, blogijate ja koosseisuliste töötajate ehk nende maailmaränduritest inimeste poole, kes on tuntud toidu- ja rännukire poolest, ja küsiti nende kõige maitsvamate kogemuste kohta. Intervjueeriti ka tervet hulka kokkasid ja mitut raamatuautorit, kes on olnud sügavamalt huvitatud maailma eri köökidest, ja paluti neil kirjeldada oma tippelamusi. Viimaks tuli kokku ekspertide meeskond ja tegi pikkade arutelude tulemusel valiku, mis raamatusse jõudis. Eks neis valikuis ole muidugi alati subjektiivsust, juhuslikkust ja reklaami, aga loodetavasti pole päris halbu toite ja toidukohti siia raamatusse trehvanud. Sama kindel on ka see, et väga palju head on välja jäänud.

Paljude põnevate ja iseäralike toitude kõrval on mitmed aga päris hästi tuntud ning rännurahval kindlasti mitmel pool ära proovitud ja nauditud. Näiteks suši, Pekingi part, *pizza Margherita*, Hispaania tapad, Itaalia jäätis, Iisraeli hummus jne. „Ultimate Eatlist" soovitab aga päris konkreetseid restorane, kus üks või teine toit absoluutsel tipptasemel. Raamat annab seega juhised, kuhu toiduhuvilised eriliste kogemuste ootuses rännata võiksid.

Alustagem Eestist

Eesti lugeja võib alustada kohe Tallinnast, sest toredal kombel on nimistus ka kaks Eesti toidukohta. Esiteks Baojaam Balti jaama turu toidutänaval, kus tippkokk Mihkel Rand maitsvaid baosid pakub, ja teiseks maailmaklassis Noa restoran Ranna teel vaatega üle mere Tallinna kilukarbisiluetile. Noa on Eestis juba varemgi hästi tuntud. Tõsiselt hõrk ja stiilselt lihtne Baojaam on fännide kogukonda jõudsalt kasvatamas. Äsja on soolaste baode valikusse lisandunud ka šokolaadibaod kirsikompotiga.

Raamatus on rõhk jätkusuutlikul kohaliku tooraine kasutamisel. Kui rännates küsida kohalikku toitu, toetatakse ühtlasi ka kohalikku kogukonda. Lisaks on lihtsalt hea pärida oma ettekandjalt sealtsamast rannast kaluripaadist toodu värskuse ja sortimendi kohta ning ühtlasi uurida, kust muud toorained tulevad. Soovitatakse kohaliku tooraine poolt hääletada dollari, euro või mis tahes käibel oleva rahaühikuga.

Nii et soe lõhnav bao paberkotti ja jätkame meiegi oma kulinaarseid kultuurirännakuid mööda maailma. ■

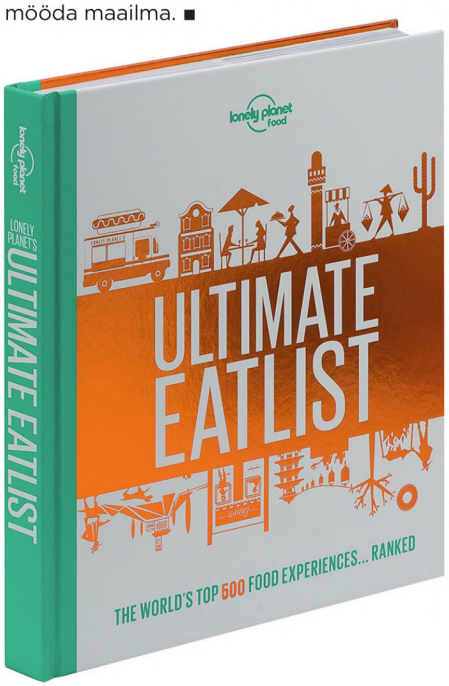

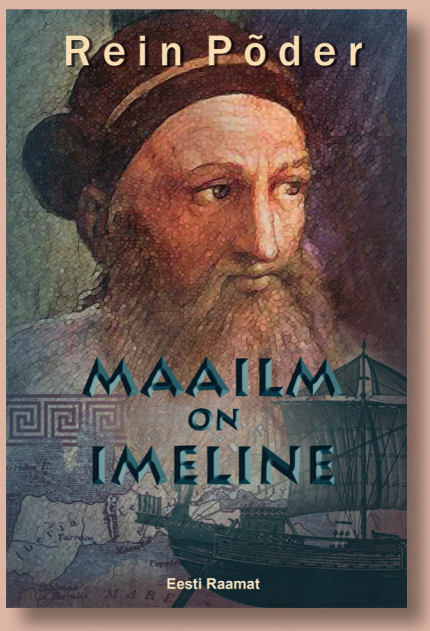

EESTI RAAMAT, 2018

Rein Põdra viimne Suur Retk

Kreeklast Strabonit (u 64/63 e.m.a – 20 m.a.j) peetakse õhtumaises kultuuris geograafia isaks, kes jättis järelpõlvedele päranduseks oma 17-köitelise peateose „Geographica", milles tolleaegsete andmete ja allikate, aga ka kirjutaja enese kogemuste põhjal kirjeldatakse Euroopat, Aasiat ja Aafrikat. Ehk oikumeeni, nagu kreeklased nimetasid maailma neile tuntud mõõtmetes, mis aja jooksul üha avardusid. Väike-Aasias ehk Rooma provintsis sündinud Strabon oli hellen, kreeklane, ent temast sai roomlane, kes ka ise jõudumööda reisis Rooma impeeriumi ääreala-dele – lõunas piki Niilust ja idas Kaukasuseni. Austades autoriteedina Homerost, peegeldas tema maailmapilt arusaama reaalsusest, milles veel elasid mälestused müto-loogilistest kangelastest.

Tartu Ülikoolis geograafiat õppinud viljakas kirjanik ja pikaaegne toimetaja Rein Põder (1943–2018) lahkus meie hulgast 23. oktoobril. Suure osa tema teoste aluseks on olnud tõsieluseigad ajalooliste prototüüpidega, kes liiguvad peamiselt põhjapoolkera arktilistel aladel. Neist Rein Põdra retkeromaanidest on pikemalt kirjutanud Holger Kaints ajakirjas Looming (2018,

nr 7). Kirjaniku viimaseks jäänud romaan „Maailm on imeline” on kirja pandud aga Straboni autobiograafilise minajutustuse vormis. Selles ettevõtmises on suurt joont ja pretensiooni. Raamat algab Straboni päritolu ja põlvnemisega, hõlmab kõiki tema olulisi eluetappe ja rännakuid ning lõpeb, kui kaheksakümneaastane peategelane asutab end Roomast teele oma sünnipaika, kus ta kavatseb veeta elu viimased aastad.

Tegemist on huvitava ja hariva ning ladusalt jutustatud elulooga, mis žanriliselt jääbki kuhugi „puhta” ilukirjanduse ja tänapäeval nõutava elulookirjanduse vahemaile. Teost võikski nimetada pastišš-romaaniks, mis moodsal viisil põimib edukalt mõlema žanri tunnusjooni. Asjaolu, et enamasti on kasutatud omaaegseid, tänapäevastest hälbivaid kohanimesid, mis sunnib teadmishimulist lugejat tavapärasest rohkem guugeldama või haarama ajalooliste maakaartide järele, tundub igati loomulik. See on ikkagi Straboni aeg, suurte poeetide Vergiliuse, Ovidiuse ja Horatiuse kaasaeg, ning Strabonile tuntud geograafiline ruum, milles veel elab Homerose vaim ja saab käega katsuda mitmeid hiljem hävinud maailmaimesid, nagu näiteks Pheidiase loodud Zeusi kuju Olümpias.

Ma ei tea, kui läbi- ja ettenägelik oli Strabon omaenese säilinud ja hävinud töödes. Kuid Rein Põdra käsituses kannab neid aimus aegade muutuvusest ja tulevastest avastustest oikumeeni äärel. Aimus maailma avardumisest, millega kaasneb tugev eetiline paatos ning küsimus, kellele ja milleks neid kirjeldusi ja avastusi vaja on – kas uuteks sõdadeks ja vallutusretkedeks? Kui „ajaloo isaks” nimetatud Herodotose suhtes on Strabon läbivalt kriitiline, siis Lennart Meri suuresseede tõukejõuks olnud Pythease retke suhtes muutub ta teose jooksul üha sallivamaks, mööndes lõpuks selle usutavust. Ajalooline Strabon seda vististi uskuma siiski ei hakanud.

„Maailm on imeline” lõpulehekülgedel saab aga üha enam kinnitust äratundmine, kuivõrd tundlikult on Rein Põder kujundanud Straboni elulooromaanist ka omaenese Viimse Retke ning kui teadlikult on rasket haigust trotsinud kirjanik selle loonud. Romaan lõpeb tagasipöördumisega elu alguspunkti: „See tõmme on mulle arusaamatu ja ometi vastupandamatu. Samas, kui kõik edaspidine on tundmatu. Tean vaid, et kui kohale jõuan, siis on Suur Ring täis saanud ja sulgunud. Kõik kordub. Kõik möödub. Uroboros neelab kogu aeg oma saba, see ring ei lõpe kunagi...”

Janika Kronberg ■

PETRONE PRINT 2018

Olen viimase aasta jooksul käinud Kuubal kaks korda ja sealse eluoluga üsna hästi kursis.

Raamatu autor Rain Urbsalu on „Minu Kuuba” mõnes peatükis väga värvikalt ja tabavalt kirjeldanud olukordi, millesse ta Kuubal sattus. Raamatu tutvustuse kirjutajana püüan sisu kas kinnitada või ümber lükata.

Nõustun igati autoriga, nii mõnigi peatükk sealses elus tuli mulle väga tuttav ette. Kuna Kuubal pole suuri loodusimesid, siis just inimesed on need, kes saareriigile oma võlu annavad. Värvikaid ja temperamentseid tegelasi kohtab igal sammul. Kui oled avatud olemisega, siis leiavad seiklused sind seal ise üles.

Näiteks kirjeldab autor oma kogemusi kohaliku naisega, kes tahtis kohe abielluda ning tegi ka armukadedusstseene. See tuli nii tuttav ette, elasin isegi midagi sellist läbi. Välismaalasega abiellumine on Kuubal kui rahvuslik spordiala ja seda küsitakse juba sisuliselt teisel kokkusaamisel. Lisaks on tõmmud kaunitarid tõesti armukadedad, sest mis on nende oma, see kuulub neile, ning hoidke oma piip ja prillid, kui kusagile mujale vaatate. Ladina-Ameerika seebiseriaalid on kui elust enesest maha kirjutatud.

Internetipilet avalikus wifialas on Kuubal nüüd 1 Kuuba konverteeritav peeso tund ja minul õnnestus Kuubal ka MasterCardiga seinast kenasti raha kätte saada, seda küll Havanna kesklinnas, mitte saare teises otsas, kus autor seikles ja hädas oli. Ameerika kaardid tõesti ei toimi, kuid need pisiasjad muutuvad seal pidevalt.

Autor kirjutab väga tabavalt, et Kuubat tuleb otsida inimestest, kodudest ja elustiilist. Oma osa annavad vanad Ameerika autod ja igast otsast lagunevad hooned. Kõik see ongi Kuuba, mis oli enne revolutsiooni piirkonna kõige rikkam koht. Kuurordist pole mõtet Kuubat otsida, soe meri ja päike on kõikjal pea ühesugune, eriti kui silmas pidada kõik hinnas hotelle.

Tegelikust elust saab pildi kodumajutuses. Loomulikult ei saa jätta rääkimata rannast ega ookeanist, sest tegemist on ikkagi saarega, mida ümbritsevad maailma ilusaimad rannad. Praegusel ajal hindavad paljud kuubalased hoopiski basseine, eks ole see ka arusaadav. Neile on see eksootika, ookean on aga tavapärane nähtus ja aegade algusest olemas olnud.

Autor ei saa üle ega ümber salsast, mida ta seal õppis. Tantsimine on kultuuri osa ning tantsivad kõik, isegi need, kes ütlevad, et ei tantsi, kaasa arvatud kolme jalaga koer.

Rain Urbsalu kirjeldab elavalt õhtut väikelinnas, kus mängib muusika, voolab rumm ja käib tants. See toimub vahetult kiriku ees oleval väljakul. Kell 21 algava palvuse ajaks kolitakse lihtsalt kiriku esiselt platsilt pisut allapoole tänavale. Nii see tõesti ongi, nägin oma silmaga ja võin kinnitada autori sõnu. Tants ja trall on võimas! Absoluutselt vapustav elamus. Kuubal peab olema aega ja kulgema vabas tempos, ilma suurte plaanideta ning laskma elul endast läbi voolata.

Tegemist on väga mõnusa lugemisega, parasjagu seiklusi ja samas mõtisklusi ning näiteid igapäevaelust ja ülikoolis hispaania keele õppimisest. Kes plaanib Kuubale minna, võiks kindlasti lugeda raamatut kui õpikut, et kuidas ja mismoodi elu käib. Samas pakub raamat pinget ka lihtsalt lugemissõpradele.

Jaak Nilson ■

EESTI VABARIIK 100

EV100 maailmas

Go Reisiajakirja seltskonna-rubriigis avaldame sel aastal pilte Eesti Vabariigi juubeli tähistamisest väljaspool Eestit. Kui sul on huvitavaid fotosid, jaga neid meiega aadressil reisiajakiri@go.ee! ■

Eesti nädala raames toimunud Tormise kvarteti kontsert Opuses Ungaris. Foto: Eesti Instituut Ungaris

Neli Kabardi-Balkaari Vabariigi meest Muhhamet Murtazov, Ashat Guzojev, Aslan Altujev ja Ahmat Baisijev viisid septembri lõpus Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva puhul Kaukasuses asuva Venemaa kõrgeima mäe Elbruse (5642 m) tippu Eesti lipu. Fotograaf Ahmat Baisijev kinkis Eesti Moskva saatkonnale sellekohase foto ning kaasas olnud sini-must-valge lipu. Foto: Moskva Eesti Saatkond

EV 100 Petrovka külas Kasahstanis. Peaminister Jüri Ratas ja üks kahest veel eesti keelt kõnelevast memmest - Alide Mägi. Foto: Tiit Pruuli

Uues numbris:

UUS!

Maailm läbi reisijuhi silmade

Toomas Altnurme värvikad reisid 70 riigis

Islami mitu nägu

Kuidas tellida?

1. http://**reisikirjad.gotravel.ee**
2. e-kirja teel **tellimine@go.ee**
3. Postkontorites üle Eesti

aasta-tellimus 6 numbrit **18.-**

PÄIKESEREISID

talvehooajaks 2018/2019

- madalad hinnad ja suur valik
- suur ja turvaline reisibüroo
- broneeringutasu ei lisandu

SIHTRIIK	KUURORT	ESIMENE LEND	VIIMANE LEND
JORDAANIA	Aqaba	11. okt	1. nov
IISRAEL	Eilat	11. okt	1. nov
TUNEESIA	Djerba	15. okt	5. nov
EGIPTUS	Sharm El Sheikh	22. okt	22. apr
	Hurghada	19. okt	2. mai
HISPAANIA	Fuerteventura	20. okt	20. apr
	Tenerife	12. okt	26. apr
	Lanzarote	1. dets	9. veebr
ARAABIA ÜE	Dubai	20. dets	28. veebr
TAI	Phuket	7. dets	8. märts
	Pattaya	19. okt	15. märts
MALDIIVID	Male	4. jaan	15. märts
KUUBA	Havanna	7. dets	8. märts
VIETNAM	Phan Thiet	28. dets	18. märts
INDIA	Goa	9. dets	6. märts
SRI LANKA	Colombo	17. dets	18. märts
MAROKO	Agadir	31. okt	17. apr
PORTUGAL	Madeira	30. okt	1. mai

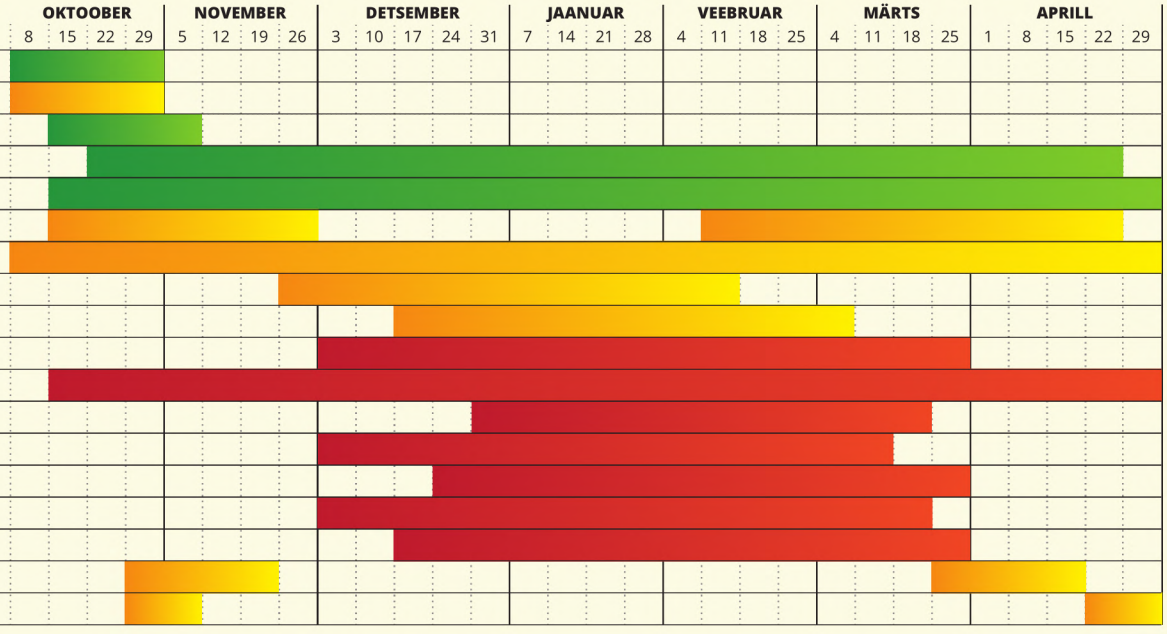

HINNA-KATEGOORIA:

- soodne
- keskmine
- kallim

REISI-KORRALDAJAD:

- Novatours
- Tez Tour
- Aurinko
- Kidy Tour

Küsi reisipakkumist!
+372 631 0110 • gotravel@gotravel.ee • www.gotravel.ee

6 bürood üle Eesti:
Tallinn • Tartu • Pärnu • Viljandi • Rakvere • Jõgeva

GO Travel

Annapurna baaslaager	13.-29.03.2019	**2190 €**
Talvine Baikal	17.-24.03.2019	**1490 €**
Baikal, Kaug-Ida ja Tokyo	05.-22.06.2019	**2990 €**
Šotimaa saared	29.06.-06.07.2019	**1490 €**
Sahhalini avastusretk	21.-29.07.2019	**2990 €**
Altai seiklusreis	19.-28.07.2019	**1890 €**
Hispaania matkareis	20.-30.07.2019	**1490 €**
Kamtšatka loodusreis	21.07.-01.08.2019	**2790 €**
Baikali avastusretk	22.-29.07.2019	**1490 €**
Baikali järv ja Mongoolia	22.07.-06.08.2019	**2590 €**
Islandi matkareis	02.-12.08.2019	**1490 €**
Assooride avastusretk	14.-25.08.2019	**1990 €**
Solovetsi saared	06.-14.09.2019	**1490 €**
Kailash kora	11.-30.09.2019	**3990 €**
Põhja-Hispaania	19.-29.09.2019	**1490 €**
Balkani seiklusreis	20.-30.09.2019	**1490 €**
Usbekistani avastusretk	20.09.-05.10.2019	**2690 €**
Aserbaidžaan, Gruusia ja Armeenia	02.-14.10.2019	**1990 €**
Jaapani matkareis	09.-17.10.2019	**2390 €**
Vietnami matkareis	25.10.-08.11.2019	**2390 €**
Sagarmatha rahvuspark	25.10.-08.11.2019	**2390 €**
Mehhiko ja Kuuba avastusretk	06.-29.11.2019	**3990 €**
Aastavahetus Nepalis	27.12.-09.01.2020	**1590 €**
Aastavahetus Argentinas	29.12.-14.01.2020	**3990 €**

Weizenbergi 20/1, Tallinn 608 0869 info@sandberg.ee www.sandberg.ee